

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÜSKÜDAR'DAKİ KARACA AHMET DERGÂHI'NIN
HALKBİLİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gaye Nur SÜZERGÖZ

2100003778

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem KAYA

HAZİRAN 2024

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÜSKÜDAR'DAKİ KARACA AHMET DERGÂHI'NIN
HALKBİLİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gaye Nur SÜZERGÖZ

2100003778

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem KAYA

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Muharrem KAYA

Doç. Dr. Shurubu KAYHAN

Dr. Öğr. Üyesi Serdar GÜRÇAY

HAZİRAN 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	x
1. ANADOLU'DA TASAVVUF VE TEKKE KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİM VE YAYILIM TARİHİ.....	1
1. Tasavvufun Kelime Kökeni ve Anlamı	1
1.2. Tasavvufun Etkilendiği Kaynaklar	4
1.2.1. Kur'an-ı Kerîm ve Hadis Tesirleri	4
1.2.2. Yeni Eflatuncu (Neo Platonisme) Tesirler.....	8
1.2.3. Hind-Budist Tesirleri	8
1.2.4. İran Tesirleri.....	9
1.2.5. İbrani-Hristiyan Muhiti Tesirleri	10
1.2.6. Eski Türk Dinlerinin Tesirleri.....	11
1.2.7. Diğer Tesirler	13
1.3. Türklerin Tasavvufla Tanışması.....	14
1.4. Anadolu'da Tasavvuf ve Tekke Kültürünün Gelişim ve Yayılım Tarihi	15
2. Karaca Ahmet'in Tarihi ve Menkıbevi Kimliği	19
3. ZİYARET KÜLTÜRÜ AÇISINDAN KARACA AHMET DERGÂHI	37
3.1. Karaca Ahmet Dergâhının Yeri.....	37
3.2. Karaca Ahmet Dergâhının Anket Sonuçlarının Derlenmesi.....	38
3.2.1. Katılımcıları Cinsiyet Dağılımı ve Yaş Aralığı	39
3.2.2. Katılımcıların Medeni Durumu ve Yerleşim Yerleri	40

3.2.3. Katılımcıların Gelir Düzeyi ve Eğitim Düzeyleri.....	41
3.2.4. Katılımcıların İnanç Profili	43
3.2.5. Katılımcıların Dini Bilgi Kaynakları	45
3.2.6. Katılımcıların Dini Mekanlara Olan İlgileri.....	47
3.2.7. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet Hakkındaki Görüşleri.....	49
3.2.8. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet’ in Efsanevi Tedavi Yöntemleri Hakkındaki Görüşleri.....	56
3.2.9. Kaynak Kişilerin Türbe Ziyareti ve Gül Lekesi Lezyonları Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri.....	61
3.2.10. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet’ in Yürüyemeyen Çocukları Tedavisi Hakkındaki Görüşleri	63
3.2.10. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet’ in Konuşamayan Çocukları Tedavisi Hakkındaki Görüşleri	70
3.2.10. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet’ in Kuş ve Su Sesiyle Tedavi Hakkındaki Görüşleri.....	74
3.2.11. Katılımcıların Türbe Ziyareti Ritüelleri	76
3.2.12. Katılımcıların Türbe Ziyaret Öncesi Hazırlıkları ve Ziyaret Sıklığı.....	84
3.2.13. Katılımcıların Türbe Ziyaretindeki Davranışları ve Beklentileri.....	85
3.2.14. Katılımcıların Türbeye Minnettarlık Davranışları	90
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	100
KAYNAK KİŞİ DİZİNİ	105

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

AÜ : Anadolu Üniversitesi

C : Cilt

ev : Çeviren

Ed : Editör

GSE : Güzel Sanatlar Enstitüsü

KK : Kaynak Kişi

S : Sayı

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : ve benzeri

Vd : Ve diğerkleri

Vs : Vesaire

yy. yüzyıl

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-1: Katılımcıların cinsiyet dağılımı

Şekil-2: Katılımcıların yaş aralığı

Şekil-3: Katılımcıların medeni durumları

Şekil-4: Katılımcıların yaşadıkları yerler

Şekil-5: Katılımcıların gelir düzeyleri

Şekil-6: Katılımcıların eğitim düzeyleri

Şekil-7: Katılımcıların öznel dindarlıkları

Şekil-8: Katılımcıların dini bilgi edinme kaynakları

Şekil-9: Katılımcıların en son yapılan türbe ziyaretleri

Şekil-10: Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhından haberdarlıkları

Şekil-11: Ziyaretçilerin Karaca Ahmet ile ilgili bilgi düzeyleri

Şekil-12: Katılımcıların Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliğine dair bilgi durumları

Şekil-13: Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhında yürüyemeyen çocukların şifa bulup yürüdüğüne dair bilgi durumları.

Şekil-14: Karaca Ahmet Dergâhında konuşamayan çocukların şifa bulup konuştuğu hakkında bilgi altyapıları

Şekil-15: Karaca Ahmet Dergâhında kuş ve su sesleriyle akıl hastalarının şifa bulduğu konusunda bilgi altyapıları

Şekil-16: Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret etme amaçları

Şekil-17: Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret etme sıklığı

Şekil-18: Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret etmeden önce yaptığı hazırlıklar

Şekil-19: Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret sırasında davranışları

Şekil-20: Katılımcıların Karaca Ahmet'in kendilerine yardımcı olabileceğine dair inançları

Şekil-21: Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret etmenin dini bir uygulama olarak değerlendirmesi

Şekil-22: Dileği gerçekleşen kaynak kişilerin dini uygulamalara başvurma durumları

ÖNSÖZ

Mezarlık ziyaretleri, ölümün anılması ve orada yatanlardan ibret alınması açısından dinimizin önerdiği önemli bir uygulamadır. “Evliya” veya “Evliyaullah”, Allah’ın dostları anlamına gelir. İnançlı bir kişi tarafından Evliya kabrini ziyaret etmek, dünya işlerini bir kenara bırakıp Evliya’nın ruhunu nur sayarak onu gönlünde bulundurmak ziyaret eden inancılı kişinin de kalbini güçlendirir ve olgunlaştırır. Geçmişten günümüze mezar ziyaretlerinin önemli bir parçasını oluşturan Evliya kabri ziyaretleri inancılı kişilerin maneviyatını güçlendiren uygulamalardır.

Alevilik, ilk dönemlerinde Hz. Ali’ye bağlılık olarak görülse de günümüzde farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bazıları Aleviliği İslam içinde bir tarikat olarak kabul ederken bazıları bu görüşe katılmamaktadır. Kimileri ise sadece bir kültür olarak algılar ya da etnik kökenle ilişkilendirir.

Karaca Ahmet Sultan’ın Alevi Bektaşî inancındaki önemi tartışmasızdır. Onun adına Türkiye’nin pek çok yerinde kurulan dergâh ve tekke her yıl binlerce Alevi vatandaş tarafından ziyaret edilmektedir. Bu mekanlarda Alevilik öğretilmekte, ibadetler ve çeşitli uygulamalar uygulanmaktadır. Bu; Aleviliğin öğretilmesi, cemlerin gerçekleştirilmesi, zakirlik eğitimi verilmesi, kurbanların kesilmesi, çeşitli yiyeceklerin dağıtılması gibi ritüellerin uygulanmasıyla açıkça görülmektedir.

Karaca Ahmet’in Alevi Bektaşî inancındaki öneminin yanında ayrıca halk hekimi kimliği de ön plana çıkan bir başka değerli unsurdur. Çeşitli kaynaklarda yer alan menkıbeler sayesinde onun bu efsanevi kişiliği günümüze kadar ulaşmıştır. Başta çalışmamıza konu olan Üsküdar’daki dergâh olmak üzere ülkemizin çeşitli yerlerinde alternatif tıp uygulamalarına ve dergâhların hastaları şifalandırmasına olan inanç devam etmektedir.

Çalışmamızda Üsküdar’daki Karaca Ahmet Dergâhı çerçevesinde Karaca Ahmet’in halk hekimi kimliği, tarihi ve menkıbevi kişiliği ve Alevilik’te bulunan gözcülük vasfı toplum nezdinde bilimselliğe uygun şekilde çeşitli kaynak ve gözlemlere dayanarak sunulmuştur.

Araştırmamızın hedefleri arasında, halk edebiyatı ve tasavvuf alanlarında, özellikle Üsküdar çevresinde gerçekleştirilen çalışmalara katkıda bulunmak yer almaktadır. Ayrıca, yerel bir dergâh olan Karaca Ahmet Dergâhı çevresinde toplanan ziyaretçilerin profillerini çizmek bir başka amacımızdır.

Araştırma sürecinde değerli düşünceleri ve yönlendirmeleriyle katkıda bulunan sayın danışman hocam Prof. Dr. Muharrem Kaya'ya teşekkürlerimi sunmak isterim. Halk edebiyatı alanında yolumu aydınlatan lisans ve lisansüstü dönemi hocalarımdan Abdulkadir Emeksiz, Zehra Hamarat, Esra Bilge Savcı ve Mehmet Aça'ya teşekkürlerimi sunmak isterim. Karaca Ahmet Dergâhında yaptığım alan araştırması süresince bana yardımcı olan dergâh çalışanları, dergâhın dedelerinden Hüseyin Özgöz ve kaynak kişilerimize teşekkür ederim. Tez süresi boyunca maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim değerli ailem, Bahçıvan ailesi, Yaprakdal ailesi; kıymetli dostlarımdan Şeyma Gül, Beyza Şimşek, Kübra Ersolak ve Mana Eser'e sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Son teşekkürümü de akademik yolda bana ilham olan sevgili amcam Prof. Dr. Faruk Süzergöz'e sunmak isterim.

Gaye Nur SÜZERGÖZ

İstanbul, 2024

ÖZET

Üsküdar'daki Karaca Ahmet Dergâhı'nın Halkbilimi Açısından İncelenmesi adlı bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde “kabir ziyareti” kavramının açıklaması yapılmıştır. Ardından Karaca Ahmet'in Alevilikle ilişkisi çerçevesinde ele alınmış ve halk hekimi kimliği, tarihi ve menkıbevi kişiliği ve gözcülük vasfı konunun teorik kısmının anlaşılması için özetlenmiştir. Birinci kısımda, Tasavvufun kelime kökeni ve anlamı, Tasavvufun etkilendiği kaynaklar, Türklerin tasavvufla tanışması, Anadolu'da tasavvuf ve tekke kültürünün gelişim ve yayılma tarihi ele alınmıştır. İkinci kısımda, Karaca Ahmet'in tarihi ve menkıbevi kimliği çeşitli kaynaklar araştırılarak ele alınmıştır. Üçüncü kısımda ise alan araştırması ele alınmıştır. Burada Karaca Ahmet Dergâhının yeri ve dergâhta yapılan anket sonuçlarının derlemesi ele alınmıştır. Bu araştırmada, Üsküdar'daki Karaca Ahmet Dergâhı ziyaretçilerinin ahlaki anlayışları, gelenekleri ve âdetleri incelenmektedir. Tasavvuf anlayışı, sûfilik ve bu çerçevede Karaca Ahmet Dergâhında gerçekleştirilen ibadetler, ideolojiler ve ritüeller detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu çalışmada dergâhta gerçekleştirilen faaliyetlerin tanımlanması ve tasavvuf inancının günümüzdeki yansımaları aktarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dergâh, Gözcülük, Halk Hekimi, Karaca Ahmet, tasavvuf.

ABSTRACT

This study, titled "Analysis of Karaca Ahmet Dervish Lodge in Üsküdar in Terms of Folklore", consists of an introduction and three chapters. In the introduction section, the concept of "grave visit" is explained. Then, Karaca Ahmet was discussed within the framework of his relationship with Alevism, and his identity as a folk doctor, his historical and legendary personality, and his observer skills were summarized to understand the theoretical part of the subject. In the first part, the word origin and meaning of Sufism, the sources that influenced Sufism, the encounter of Turks with Sufism, the history of the development and spread of Sufism and lodge culture in Anatolia were discussed. In the second part, the historical and hagiographic identity of Karaca Ahmet is presented by researching various sources. In the third part, field research is presented. Here, the location of Karaca Ahmet Lodge and the compilation of the survey results conducted in the lodge are presented. In this research, the moral understanding, traditions and customs of the visitors of Karaca Ahmet Dervish Lodge in Üsküdar were examined. The understanding of Sufism, Sufism and, within this framework, the worships, ideologies and rituals performed in Karaca Ahmet Dervish Lodge are explained in detail. This study will be an important resource for defining the activities carried out in the lodge and understanding the reflections of the Sufi belief today.

Keywords: Sufism, Folk Healer, Observer, Dervish Lodge, Karaca Ahmet

ÜSKÜDAR'DAKİ KARACA AHMET DERGÂHI'NİN HALKBİLİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

1. ANADOLU'DA TASAVVUF VE TEKKE KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİM VE YAYILIM TARİHİ

1. Tasavvufun Kelime Kökeni ve Anlamı

Tasavvuf ile ilgili çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Tanımların çeşitliliği önemli ölçüde tanımı yapan sûfî ile ilgilidir. Bağlı olduğu tarikat, maneviyatı ve mertebesi de etkenler arasındadır. Tasavvuf ile ilgili yazılan kaynaklar genel bir çerçevede aşağıda verilmektedir.

İlk tasavvuf eserlerinde sûfî kelimesinin kökeni ve nasıl ortaya çıktığı üzerine birkaç yazar dışında pek az temas edilmiştir. Bu konuya odaklanan sûfî yazarlardan Ebû Nuaym el-İsfahânî (ö. 430/1038), tasavvufun vefâ ve safâ sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluştuğunu iddia eder. Ayrıca, sufânen (bir çeşit çöl bitkisi) yola çıkarak, Kâbe hizmetine adanan ismi Sûfe olan kabileden veya Allah'a iman edenlerin kullandığı, gurura yol açmayan ucuz bir giysi olan sûtan türetildiğini belirtir. Abdülkerîm el-Kuşeyrî ise tasavvufun Arapça kökenli olduğuna dair bir bulgunun bulunmadığını ifade etmektedir. Abdülkerîm el-Kuşeyrî'e göre, Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş olanlara bahşedilen ünvanlar gibi, dinin emirlerine titizlikle riayet gösterenlere "âbid" ve "zâhid" denilmiş, zaman geçtikçe Ehl-i sünnet sahabelerinin, yaratana beraber olma ve gafletten korunma çabalarına karşı ortaya çıkan bid'atlara karşı II. (VIII.) yüzyıldan itibaren "tasavvuf" denilmiştir.¹

Tasavvuf, lügâtte genellikle "Kur'an'da tavsiye edilen ve Peygamber'in yaşamı boyunca uyguladığı yaşama biçimini benimseme çabası, İslam gizemciliği" olarak tanımlanır. Ek olarak, "Ehl-i sünnet seçkinlerinin zaman içerisinde meydana çıkan bid'atlara karşı daima Allah'la beraber olma ve gafletten sakınma gayretleri" şeklinde de açıklanabilir.²

¹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>

² Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, "Tasavvuf"; Reşat Öngören, "Tasavvuf", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2011, c.40, s.119-126.

Tasavvuf, İslam'ın ruhani ve mistik boyutunu temsil eder ve İslam içindeki dervişlik akımını ifade eder. Tasavvuf, İslam'ın en erken dönemlerinden başlayıp günümüze kadar gelmiştir.³

Seyyid Abdülhakim Arsayi, *Er-Riyad'üt-Tasavvufiye (Tasavvuf Bahçeleri)* adlı eserde önemli tasavvuf büyüklerine ait görüşlerine değinilmiştir:

Cüneyd-i Bağdadi “Tasavvuf, Hakk Subhanehu ve Teala'nın seni sende öldürmesi ve kendisiyle diriltmesidir.” diye yorumlamaktadır. Muhammed b. Aliyyü'l Kassab “Tasavvuf, keremli zamanda, keremli insanlardan, keremli topluluklar içinde beliren keremli ahlaktır.” diye yorumlamaktadır. Ruveym b. Ahmed Bağdadi “Tasavvuf, yalnız Allah Teala'ya acz ve ihtiyaçla sığınmak, mahlukatın ihtiyaçlarına koşmak, şeriat yasakları dışında taarruz ve mücadeleyi terk etmektir.” diye yorumlamaktadır.

Şibli “Tasavvuf, her türlü endişe ve düşünceden uzak, Allah Teala ile olmaktır” diye yorumlamaktadır. Ebu Muhammed Ceriri “Tasavvuf, her yüksek ahlaka ermek ve her düşük ahlaktan çıkmaktır.” diye yorumlamaktadır. Ma'ruf-u Kerhi “Tasavvuf, hakikati almak ve insanların elindekilerin ye's duymamaktır” diye yorumlamaktadır.

Ebu Ali-i Ruzbari “Tasavvuf, sevgili kapısında paspas olmaktır, oradan kovulsa bile.” diye yorumlamaktadır. Ceriri “Tasavvuf, hallerin gözetilmesi ve edebin gerekliliğidir.” diye yorumlamaktadır. Ebu Turab “Sufi, hiçbir şeyle kederlenmeyen ve her şeyle safa bulandır.” diye yorumlamaktadır. Zünnun-u Mısri “Tasavvuf ehli, Allah Azze ve Celle'yi her şeye tercih eden ve Allah Azze ve Celle'nin onları her şeye tercih ettiği bir kavimdir.” diye yorumlamaktadır. Ebu Ya'kub “Tasavvuf, kendisinde beşerî alametlerin izmihlal olduğu bir haldir” diye yorumlamaktadır.

Ebu Hüseyin “Sufi, varidatla olur, evrad ile değil” diye yorumlamaktadır. Ebu Sehl Sa'luki “Tasavvuf şeriatın yasakladığının dışında itirazdan sakınmaktadır” diye yorumlamaktadır.⁴

³ M. K. Atik, *Tasavvuf Tarihi ve Felsefesi*, (Erciyes Üniversitesi, 2009), s.35, (yayımlanmamış ders notları).

⁴ Necip Fazıl Kısakürek, *Tasavvuf Bahçeleri* (Seyyid Abdülhakim Arsayi), (Büyükdöğü Yayınları, İstanbul, 2016).

H. Kamil Yılmaz'a ait *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar* adlı eserde önemli tasavvuf büyüklerinin görüşlerine yer verilmiştir.⁵ Bîşr-i Hafî “Sufî, kalbini Allah için tasfiye edip tertemiz yapan kimsedir” diye yorumlamaktadır.⁶ Ebu Said Harraz “Sufî, Allah'ın kalbini tasfiye edip nurla doldurduğu kimsedir. Böyle kalbine nur giren kimse, zıkr-ı İlahî'den lezzet duyar” diye yorumlamaktadır.⁷ Ebu Bekir Kettani “Tasavvuf ahlaktır. Ahlaki açıdan senden üstün olan safa ve manevi temizlik açısından da üstündür” diye yorumlamaktadır.⁸ Serîyy es-Sekatî “Tasavvuf üç manayı kapsayan bir kelimedir. Marifetin nuru, verain nurunu söndüremez. Tasavvuf, Kitap ve Sünnet'in zahirine ters bir batın ilminden bahsetmez. Kerametleri sufîyi Allah'ın yasak bölgesine girmeye sevk etmez” diye yorumlamaktadır.⁹

Ebu'l Hüseyin Nuri “Tasavvuf, Hakk'ın nasibi için nefsin nasibini külliyyen terk etmektedir.” diye yorumlamaktadır.¹⁰ Ebu Süleyman Darani “Tasavvuf, Hakk'tan başkasının bilmediği amellerin sufî üzerinde cereyan etmesi ve devamlı olarak sadece Allah'ın bildiği bir hal üzerine Hakk ile beraber bulunmasıdır.” diye yorumlamaktadır.¹¹ Tasavvuf, Tanrı, insan ve evren arasındaki ilişkiyi bütünlüğü bozmadan ifade etmeye çalışan, insanın ilahi erdemlere benzemesini hedefleyen felsefî ve dinsel bir yoldur.¹² Tasavvuf, İslam'ın başlangıcından yaklaşık iki asır sonra ortaya çıkmıştır ve örgütlenmenin tamamlanmasından sonra tekkeler ve tarikatlar vasıtasıyla yayılmıştır. Dolayısıyla İslam dünyasında uzun yıllar boyunca etkinliğini devam ettiren bir düşünce ve yaşam şeklidir. Tasavvuf, tek olan Allah'ın özelliğini ve evrenin meydana gelişimini varlık birliği (vahdet-i vücud) anlayışına bağlı bir biçimde ifade eden felsefî ve dini bir düşüncedir. Tasavvufta ana inanış, evrende yalnızca tek bir varlığın olduğuna iman ve diğer varlıkların Allah'ın tecellileri olduğunu kabul etmektir.¹³

İnsan, maddeyle mana, bedenle ruhun birleşiminden oluşmaktadır. İnsanın mutlu olması için bu iki boyut arasında dengeli sağlamasına bağlıdır. İnsanın içindeki kalp, ruh, gönül veya mana dediğimiz özün canlı kalması için gösterilen çaba yoluna "tasavvuf"

⁵ H. Kamil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, (Ensar Yayınları, 26. Baskı, İstanbul, 2018), s.34.

⁶ a.g.e., s.34.

⁷ a.g.e., s.34.

⁸ a.g.e., s.33.

⁹ a.g.e., s.37.

¹⁰ a.g.e., s.40.

¹¹ a.g.e., s.50.

¹² Fidan Tonza, *Doğu Mistisizmi ve Anadolu Tasavvufu'nun Araştırılması ve Seramik Uygulamaları*, Dokuz Eylül Üni. Güzel Sanatlar Enst., Y. Lisans Tezi, İzmir, 2012, s. 24.

¹³ R. Akarınar, Bahar-M. Arslan, “Tekke-Tasavvuf Edebiyatı” *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Ankara: Grafik Yayınları, 2004), s.43.

denmektedir. İnsanın tıpkı hem manası hem de maddesi olduğu gibi, dinin de hem batını hem de zahiri vardır. Dinin doğru anlaşılacak ve yaşamak için, onu hem zahiri hem de batınıyla beraber ele almak gerekir.¹⁴

1.2. Tasavvufun Etkilendiği Kaynaklar

Tasavvufun pek çok tanımı yapıldığı gibi etkilendiği kaynak bakımından da çeşitlilik söz konusudur. Tasavvufun etkilendiği kaynakları yedi başlık altında tasnif edebiliriz. Tasavvufun en baştan şekillenip günümüze ulaşmasına etki eden tesirler şunlardır:

1.2.1. Kur'an-ı Kerîm ve Hadis Tesirleri

Tasavvuf ile meşgul olan her kişi, Kur'an-ı Kerîm'i ve hadisleri temel kaynaklar olarak belirlemiştir. Tasavvuf görüşünün İslâm'da var olduğunu savunanların dayandıkları âyet ve hadisleri inceleyelim:

İnsanı kusursuzlaştırmayı gaye edinen tasavvuf yolu, öncelikle Allah'ın tek "Mutlak Varlık" olması temelinden hareket eder. Allah, Tek'tir ve Bir'dir, O'nun eşi ve benzeri yoktur. İnsan, sınırlı aklıyla "Sınırsız Olan"ı tam olarak idrak edemez; ancak her haliyle O'nu "Bir"leyebilir. Bu hususlarla ilgili bazı âyetler şunlardır:

"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer gök kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir." (Enbiya, 22. âyet)

"Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O, hayydir, kayyumdur. ...O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler." (Bakara, 255. âyet)

"De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur." (İhlas, 1-4. âyetler)

"Hatıra ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım dedi." (Bakara, 30. âyet)

"O daimî diridir; O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O hâlde dinde ihlâslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin. Her türlü övgü âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." (Mü'min, 65. âyet)

¹⁴ Mehmet Demirci, Müslüman Türklerde Tasavvuf, (Ankara: Türkler C.5, Yeni Türkiye Yayınları, 2002), s.490.

Ahiret yaşamının dünya yaşamından daha önemli olduğunu bildiren âyetler de zühd ve tasavvuf hayatını aydınlatmıştır:

“Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı.” (Ankebût, 64. âyet)

“Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya ve dünya nimetlerini) seviyor, ahireti bırakıyorsunuz. Yüzler var ki, o gün ıslıl ıslıl parılayacaktır.” (Kıyamet, 20-22 âyetler)

“Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir öğünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah’ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten ibarettir.” (Hadîd, 20. âyet.)

“Her kim çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız. Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbûldür.” (İsra, 18-19. âyetler)

“Andolsun sen bundan gaflete idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir.” (Kaf, 22. âyet)

Allah’ın insana yakın olduğunu ifade eden ve insanın Allah’la yakınlaşmasını tavsiye eden âyetlerin de insanların tasavvufa yönelmesini etkileyen unsurlar olduğu düşünülmektedir:

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun. O’na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (Mâide,35. âyet)

“Rabbini an. Bütün varlığınla O’na yönel.” (Müzzemmil, 8. âyet)

“Biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.” (Vâkıa, 85. âyet)

“Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.” (Kaf, 16. âyet)

“Doğu da Allah’ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü oradadır...” (Bakara, 115. âyet)

“Ey iman edenler! Sabredin ve sebat gösterin; hazırlıklı ve uyanık (rabıtalı) bulunun ve Allah’tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.” (Âl-i İmrân, 200. âyet)

“Kullarım sana, beni sorduğunda: Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm...” (Bakara, 186. âyet)

“Göklerde ve yerde olanları Allah’ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O’dur. Beş kişinin konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O’dur...” (Mücadele, 7. âyet)

“... Nerde olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.” (Hadîd, 4. âyet)

“(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onlar; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu)... (Enfâl,17. âyet)

Allah’ın istediği kimseyi nuruna eriştirebileceği ile ilgili âyetler mevcuttur. Üstelik hayatta olan bir insanın ilahi nura erişerek cehennem ateşinde yanmayacağına inanılması insanların tasavvufa bağlanmasında önemli bir etken olmuştur:

“Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nispet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu), nûr üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (Nûr, 35. âyet)

“Allah kimin gönlünü İslâm’a açmışsa o, Rabbinden bir nûr üzerinde değil midir? ...” (Zümer, 22. âyet)

İnsan-ı Kâmil derecesine ulaşan Allah dostlarının, Allah’ın izniyle, diğer insanlara şefâatçı olabileceği düşüncesi:

“Allah’ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez...” (Sebe’, 23. âyet)

İnsanın nefsiyle karşı karşıya gelmesi ve kendi doğrusunu anlamasını anlatan âyetlerin de tasavvufî hayatı teşvik ettiğine inanılmaktadır:

- “... Yaradanınıza tevbe edin de nefislerinizi (kötü duygularınızı) öldürün... (Bakara, 54. âyet)
- “... nefisini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir.” (Şems, 9-10. âyetler)
- “Kim Rahmân’ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz.” (Zuhruf, 36. âyet)
- “...Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah yolundan saptırır...” (Sâd,26 âyet.)
- “... Allah’tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir...” (Kasas, 50. âyet)
- “İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur’an’ın) gerçek olduğı, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahir olması, yetmez mi? (Fussilet, 53. âyet)
- “Kesin olarak inananlar için yeryüzünde âyetler vardır. Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?” (Zâriyât, 20-21. âyetler)

Hız. Peygamber’in bazı hadislerinin önceleri zühhd hayatını, sonraları da tasavvufi hayatı teşvik ettiğı düşünölmüştür:

- “Allahu Teâlâ’dan korkmayı, habeşî köle bile olsa âmirinize boyun eğmeyi ve kulak vermeyi size tavsiye ederim. Gerçek şu ki, benim ölümümün ardından yaşayanlar arasında birçok ihtilaflar olacaktır. Bu durumda, size benim sünnetim ve benden sonra rehberlik edecek halifelerimin sünnetini öneririm; ona sıkı sıkıya sarılın, çünkü aç biri ekmekle sarıldığı gibi sıkıca tutunun. Sizi, yeni çıkan bid’atlerden kaçınmanız konusunda uyarırım. Çünkü her yeni çıkan moda bir bid’attir ve her bid’at sapıklıktır.
- “Ölmeden önce ölünüz...”
- “Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: Kul, nafilâ ibadetlerle bana yaklaşır. Öyle bir hâl alır ki, ben onu severim. Onu sevdiğim işbu vakitte, onun kulağı olurum, gözü olurum ve eli olurum.” (Hadis-i Kutsî)
- “Bir kimse ki, nefisini bildi; gerçekten Rabbini bilen o oldu.”
- Küntü Kenz “Gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim ve bütün âlemleri yarattım.” (Hadis-i Kutsî)¹⁵

¹⁵ Vasfi Babacan, Yûnus Emre’nin Risâletü’n-Nushiyye’si ve Dîvân’ı (Giriş- İnceleme- Metin- Dizin), (Doruk Yayınları, 2016), s.5-8.

1.2.2. Yeni Eflatuncu (Neo Platonisme) Tesirler

Yeni Eflatunculuk, MS III-VI. Yüzyıllar arasında Eflatun (Platon)'un fikirlerinden ilham alınarak Plotinus (204-270) tarafından İskenderiye'de kurulmuş bir düşünce hareketidir. Bu düşünce hareketinin diğer önemli temsilcileri Porphyrius (232-301), Iamblichus (283-330) ve Proclus'tur (410-485).

Plotinus'un varlık felsefesi, âlemin Bir veya Tanrı olarak isimlendirilen bir şeyden ortaya çıktığı, bu şeyin veya ilkenin kendisini üç aşamada ortaya koyduğu görüşüne dayanır. Plotinus, buna üç hüpostasis (zeminde duran şey) der ve felsefesini bu şekilde oluşturur. Bu üç şey Bir/iyi, Zihin (nous, us, akıl) ve Ruhtan oluşur. Plotinus'a göre var olan tek şey, biricik Tanrı'dır. Onun harici her şey Tanrı'nın taşmasından (südur, feyz) başka bir şey değildir. Ruh, Nous vasıtasıyla mutlak birliğe erişmektedir. Bu yüzden Ruh, kendi saf özüne, Mutlak Bir'e yaklaşmak amacıyla dünyaya ait her şeyden uzaklaşmalıdır. O'na benzeyerek ve kendi var olma etkinliklerini O'na doğru yönlendirerek Bir'e yani İlk'e çekilmelidir.¹⁶

1.2.3. Hind-Budist Tesirleri

Hindistan tarihi, dinlerin çeşitliliği, sahip olduğu felsefi akımları ve mistik eğilimleri itibariyle ilkçağdan beri Batı ve Doğu dünyasının ilgisini çekmiştir. Hind etkileri barış zamanlarında Batı'ya ulaşması İranlılar vasıtasıyla gerçekleşmiş, daha sonra İslâm fütuhâtı sonucu yayılmıştır. Hinduizm'e göre din deneyimdir. Tanrı'yı bilmek ve onun gibi olmaktır. Bu inanca göre insan, kendi kalbinin hırslarından kurtulabilirse ölümlüken ölümsüz olabilir. Her insan bu potansiyele sahiptir. Ancak buna ulaşmak için eğitilmiş bir öğretmene ihtiyaç duyar. Aday, öğreticinin öğretileri öğretmeleri sonucu düşünceye dalmalı ve "kontamplasyon"u (iç âlemi ruhsal gözle gözleme, seyre dalma, temaşa etme, dışa kapanma) derinliklerde yaşamalıdır. Hinduizm'deki "Tanrı'yı bilmek ve Tanrı gibi olmak" fikri tasavvufta "Nefsini bilen Rabbini bilir", "Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak" gibi düşünceler benzerdir. Budizm'e göre kurucu kişi Buda, insanları hayatın acılarından, ıstıraplarından kurtarmayı amaçlamaktadır. O, "Doğmak acıdır, yaşlılık acıdır, hastalık acıdır. Ölüm acıdır, sevilmeyenle birleşmek acıdır, sevilenden ayrı kalmak acıdır. İsteddiğini

¹⁶ a.g.e., s.10-12.

elde edememek acıdır.” diyerek öğretisini temellendirmiştir. Budizm’in tasavvufla olan ortak yönlerine gelecek olursak; her ikisi de cehalete, öfkeye, arzulara, ıstıraplara, zorluklara ve dış dünyaya karşı bir mücadele içindedir. Sabır, riyâzet ve çile gibi unsurlar barındırır. Budizm’de Nirvana’ya (Kurtuluş) ulaşmak için doğru bilgi ve doğru meditasyon uygulaması gerekir. Bu sayede hiçliğe ulaşılır. Tasavvufta ise mürşitten tasavvuf öğrenen derviş, sık sık çile çeker, halvete girer. Halvet durumundayken Allah’ın ona lütfettiği Muhammedî nuru veya gayb bilgilerini öğrenir. Gölge varlığından kurtulan derviş “fenâfillah” makamına erişir ve Allah’ta beka bulur. Buda’nın gerçeği arama hikayesi tasavvuf yolunu seçen İbrahim Edhem hikayesiyle büyük benzerlikler taşır. İbrahim Edhem hikayesinin Buda söylencesinden esinlenerek oluşturulmuş olma ihtimali doğar.¹⁷

1.2.4. İran Tesirleri

İran’ın konumu itibariyle Doğu ve Batı arasında ticaret ve medeniyet merkezi olduğu bilinir. Böyle bir durumda da tasavvuf üzerine etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Tasavvufta İran tesirlerini anlayabilmek için Zerdüştlük, Maniheizm ve İran Şiîliği üzerinde duralım. Zerdüştlük, kutsal kitabı “Aveta” olan bir inanç sistemidir. Zerdüştlüğün Tanrısı “Bilge Kral” anlamına gelen Ahura Mazda’dır. Ahura Mazda’nın ilk ismi “ilk olarak kaim olan” yani “kendi başına varolan, varlığından başkasına dayanmayan” şeklindedir. Zerdüş’t’e göre Ahura Mazda her şeyin yaratıcısıdır. Zerdüştlükte hiçbir şey yokken varolan, Ahura Mazda ile Ezeli Zaman’dır. Ahura Mazda ilk olarak Spenta Mainyu ve Angra Mainyu (Ehrimen) yaratır. Zerdüştlükte önce “Bir” vardır ve sonra bu “Bir” bir tür “İkilik” yaratmıştır. Spenta Mainyu “iyilik”i, Angra Mainyu ise “kötülük”ü temsil etmektedir. Zerdüştlükte ahlak prensipleri üç maddeden oluşur. Bunlar ise iyi düşünce, iyi söz ve iyi eylemdir. Zerdüştlüğün tasavvuf anlayışıyla kesişen noktaları ise burada başlar. İnsan tıpkı Ahura Mazda gibi ruhsal düzeyde yaratılmış sonra maddeye geçmiştir. Maddeye geçtikten sonra yaşanan iyilik ve kötülük ikilemi arasında şeytan ve nefsine karşı mücadele içine girmiştir. Bunun sonucunda da vahdete ulaşmaya çalışmıştır. Zerdüşçülerin ateşe tapmaları fikri ise Ahura Mazda’ya yakın olma fikrinden doğmaktadır. İslâm’daki tasavvuf akımlarından özellikle Rifâilik’te ateş ve ocak kültürünün önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Bu durum bize tasavvufta İran tesirini göstermektedir.¹⁸

¹⁷ a.g.e., s.15-19.

¹⁸ a.g.e., s. 21-22.

Maniheizm, Babil’de dünyaya gelmiş olan Mâni tarafından kurulan bir din veya dinsel felsefedir. Maniheizm’de ışık (salt iyilik), karanlık (salt kötülük) olmak üzere iki anlayış vardır. Bu iki anlayıştan kötü olanın iyi olana karşı tahammülsüzlüğünden dolayı karanlık ışığa karşı taşkınlık gösterir ve böylece ışık ve karanlık birleşerek âlemi oluşturur. Işık âleminden gelen ruhların tekrar ışık âlemiyle birleşmesi, İslam’ın tevhid anlayışını akla getirir. Maniheizm’e göre ışık en yüce olan ilk unsurdur. O, ışık bahçelerinin “Tanrı Kralı”dır; hilm, bilgi, akıl, kavranılmazlık ve kıvrak zekâ onun beş sıfatıdır. Sevgi, iman, vefa, yardımseverlik ve hikmet gibi beş tinsel niteliğe sahiptir. Manici anlayışa göre ışık âlemine ait olan ruh, karanlık âlemine ait olan beden içine hapsedilmiştir. Maniciliğin kurumsallaşmasında seçkinlerle dinleyiciler olmak üzere iki sınıf mevcuttur. Bir tür ruhban sınıfı içerisine giren seçkinler inisiyasyon (seyr-i sülûk) adı verilen törenlerden geçirilirdi. Bu törenler tasavvufta şeyhlerinkine benzer bir süreçtir. Bu süreç Maniheizm ve tasavvuf arasında ilişki oluşturan ortak noktalardan biridir. Maniheizm’de seçkinlere yerleşik yaşam yasaktı ve yaşamları ağız, el ve gönül olmak üzere üç mühürle bağlıydı. Bu üç mühür tasavvuftaki “eline, beline, diline” sahip olma fikriyle örtüşmektedir. Dinleyiciler seçkinlere saygı, dua ve oruç olmak üzere üç farklı görevle bağlıydı. Aynı durum tasavvufta da dervişin şeyhinin yanında gassalın önündeki ölü gibi olması durumuna benzetilebilir.¹⁹

Şîilik, Arapça “şîa” sözcüğünden gelmekte ve “yardımcı, taraftar” anlamlarına gelmektedir. Hz. Peygamber’in ölümünün ardından Hz. Ali’ye yandaş olanlara ve halifeliği Hz. Ali’nin ve onun çocuklarının hakkı olarak görenlerin ismidir. Şîî anlayışına göre Allah evrenden tamamen ayrı değildir. Yaratılış, Allah’ın bir çeşit zuhurudur. Şîilere göre Allah insanda tecessüd etmiştir. Bunu ispatlamak için “Âdemi yarattım ve ona kendi ruhumdan üfledim.” âyetini delil gösterirler. Bu durum Şîilik ve tasavvuf arasında vahdet- vücûd anlayışı arasında benzerliklere dikkat çekmektedir.²⁰

1.2.5. İbrani-Hristiyan Muhiti Tesirleri

Müslümanların Hristiyanlarla ve Musevîlerle karşılaşmaları İslâmiyet’in doğuşundan hemen sonraya rastlamaktadır. Tasavvuf anlayışının İslâm’dan önceki Hristiyanlık ve Musevîlik gibi dinlerin benzer akımlarıyla ortaklıklar göstermesi ve bunların arasında sıkı ilişkiler bulunmasının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. “Nitekim bir tür hikâye anlatıcıları olan ve “kussâs” denilen ilk dönem sûfilerinin, anlattıkları Kur’an

¹⁹ a.g.e., s. 23-25.

²⁰ a.g.e., s. 26-27.

kıssalarını Hristiyan, Yahudi, Budist ve Zerdüşî enstrümanlarıyla süslemelerinin yanı sıra, ortak kıyafet olarak Suriye ve Mısır'daki Hristiyan rahiplerinin elbiselerini andıran “sûf”un tercih edilmesi, Doğu'daki Nesturî Hristiyanlıktaki “azizler kültü”ne benzer bir evliya anlayışının oluşması gibi etkileşim ya da benzerlikle açıklanabilecek ayrıntılar gözden kaçmamaktadır. Hatta bu benzerliği Eski Yunan'ın Gnostik kavramları ile Budist, Hristiyan ve Maniheist kuramlarından ilham alınarak geliştirilen “marifet” kuramında da açıkça görmek mümkündür.²¹

1.2.6. Eski Türk Dinlerinin Tesirleri (Atalar Kültü, Animizm, Gök Tanrı Kültü)

Türklerin İslâmiyet ile tanışmadan önce sahip oldukları Gök Tanrı ve Şamanizm gibi inançların tasavvuf üzerinde etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Gök Tanrı inancı, göğün kendisi ile bir olmasıdır. Gök Tanrı, somut bir varlıktan soyuta doğru kayarak maddî olarak gökten ayrılarak her şeye hâkim olan daimî bir varlık haline bürünmüştür. Bu, Türk tahtına insan çıkaran, insanlara iyiyi ve doğruyu anlatan, onları ödüllendiren ya da ceza veren, eşi benzeri bulunmayan yüce bir varlıktır.²²

Orhun Abideleri'ndeki “Tengri-teg Tengri” ifadesi “Tanrı'ya benzer Tanrı” şeklinde de yorumlanmaktadır. Bu, bir manada İslâmiyet'teki “Vâcibü'l-vücut” nazariyesinin karşılığıdır. Dolayısıyla Allah'ın biçimini ve şeklini kimse bilemez. “O'nun vücudu bilinmeyen kendi bünyesine göre, nasıl icap ediyorsa ve nasıl vâcib ise öyledir.” Eski Türklere göre Tanrı “göğün sonsuzluğu ve maviliği” gibidir.²³ Gök Tanrı inancındaki bu anlayışlar Türklerin İslâmiyet'i seçmesini kolaylaştıran unsurlar olarak ele alınabilir.

Şamanizm, tarihi çok eskilere dayanan ve farklı toplumlara göre değişiklik arz eden bir sistemdir. M. Eliade'ye göre Şamanizm, ilkel bir trans tekniktir. Şaman (Kam), ruhlarla rehberlik eden bir kişidir (psykhopompos). Ateş kontrolü ve büyülu uçuş gibi yeteneklere sahiptir. Transa geçmiş bir uzmandır. Bu trans esnasında, ruhunun bedenini terk edip göğe çıkmaya veya yeraltına alçalmaya çalıştığı düşünülür. Egemen olduğu ruhlarla ilişkiler geliştirir... Ölülerle, doğanın ruhlarıyla ve cinlerle onların aracı olmaksızın iletişime geçer.²⁴ Şamanizm inisiyatif özellikler barındırmaktadır Şamanlık (Kamlık) mertebesine ulaşmanın

²¹ Ömür Ceylan, Böyle Buyurdu Sûfî, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010), s.6-7.

²² Ahmet Yaşar Ocak, Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), s.68-69.

²³ Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi II, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1994), s.13-14.

²⁴ Michel Perrin, Şamanizm, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), s.24.

üç yolundan bahsedilir: İlk olarak; Şamanlık mesleğinin babadan oğula miras yoluyla aktarılması, yani bir çeşit kalıtımsal aktarımla oluşmasıdır. Örneğin Altaylarda Şaman olacak birey daha çocuk yaşlarda çekingen, hastalıklı ve dalgındır. Bunun yanı sıra Şaman olacak bireyin babası, uzun zaman eğitimler vererek onu bu göreve hazırlar, ilahiler ve şarkılar öğretir. Yakutlarda, Şamanın ölümünün ardından Şamanlık ruhu yok olmamaktadır. Ailenin bir başka ferdi de tekrardan görülmektedir. İkincisi; belirli bir istek dahilinde olmaksızın “ilahi” ya da “rastlantısal” seçimle Şaman olunmaktadır. Lakin bu biçimde Şaman olanlar, mesleğini miras yoluyla kazanmış olanlara kıyasla daha zayıf kabul edilmektedir.²⁵ Üçüncüsü ise, kişinin kendi isteğiyle Şaman olma arzusudur. Bu, çoğu zaman sırra erme ya da geçiş törenlerinin paralelinde gelişir. Şamanlığa aday olan kişi, öteki dünyadan işaret gelinceye kadar usta Şamanın sınavlarından geçer, ondan tecrübe kazanır. Akran olan gençler dünya yaşantısından çekilir ya da kudret sahibi Şamanların liderlik ettikleri “hac yolculuklarına” çıkarlar. Burada Şamanın gayesi şaman adaylarına gelenekleri öğretmek, adayların ruhlarını güçlendirmek ya da doğaüstü güçler yoluyla kollarını sağlamaktır.²⁶

Yapılan araştırmalar sonucunda Şamanların toplumdaki görev, sorumluluk ve kabiliyetleri olarak şunları tespit edilmiştir:

- a) Kehanet (gaybıtan haber vermek),
- b) Havayı değiştirmek,
- c) Mahsulleri yeşertmek,
- d) Felaketleri önlemek ya da onları düşmanlara yollamak,
- e) Hastalara şifa vermek,
- f) Ateşe egemenlik etmek,
- g) Sihirli uçuşlar gerçekleştirmek,
- h) Ruhu bedenden ayırmak,
- i) Göğe yükselmek veya yeraltına inmek.²⁷

²⁵ Abdulkadir Sipahi, Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyü ile İlgili Uygulamalar, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.22-23.

²⁶ Michel Perrin, Şamanizm, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), s.32-33.

²⁷ Ahmet Yaşar Ocak, Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), s.142.

IX. ve X. Yüzyıldan itibaren yavaş yavaş İslâm'ı tanımaya başlayan Türklerin, asırlar boyu süregelen alışkanlıklarını, atalarına ait din ve kültürlerini bir çırpıda silip atmaları düşünülemezdi. Şamanizm'e ait gelenekler tasavvufla birleşmiştir. Yukarıda şamanların görevleri İslâmiyet ile beraber evliyaların görevleri halini almıştır.

Tasavvuf kültürü içinde önemli bir yer işgal eden menkabeler incelendiğinde, menkabe kahramanlarının;

- a) Sihir yapabilen,
- b) Hastalara şifa veren,
- c) Gelecekte bilgi aktaran,
- d) Ruhların bedenlerinden ayrılıp tekrardan bedenlerine dönen,
- e) At üzerinde gökyüzüne çıkıp Tanrı ile iletişime geçen,
- f) Doğa güçlerini dilediği şekilde yöneten,
- g) Ateşin yakıcı gücünden etkilenmeyen,
- h) Yenilmiş ve ölmüş hayvanları kemikleri aracılığıyla hayata döndüren,
- i) Erkek-kadın ortak ayinler gerçekleştiren,
- j) Tahta kılıç aracılığıyla savaşan kişiler olarak tasvir edilmektedir.²⁸ Yine

konuyla ilgili olarak şeyhin vecd hâline gelebilmesi, insan kılığından çıkıp hayvan kılığına girebilmesi, suyun üstünde yürüyebilmesi, muska yaparak kötülükleri uzaklaştırması, müzik aleti çalması, birtakım vücut hareketleri yapması Şamanist unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Dikkat çeken bir başka nokta da tarikatlarda şeyh-mürit ilişkisi, şeyhe duyulan saygı, dervişin çileli yolculuğu gibi hususlar göz önüne alındığında, bunların usta Şaman ile Şaman adayı arasındaki ilişkiye çok benzediğidir.²⁹

1.2.7. Diğer Tesirler

Tasavvuf üzerinde erken dönem Çin, yani Taoculuk etkisi de tartışılmıştır. Bu konu, ilk kez Ömer Ferruh tarafından “*et-Tasavvuf fi'l-İslâm*” adlı eserde öne sürülmüştür. Daha sonra Japon bilgin Toshihiko Izutsu, Taocu düşünce yapısıyla İbn Arabî'nin tasavvufi

²⁸ a.g.e. s.141.

²⁹ Abdulkadir Sipahi, Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyü ile İlgili Uygulamalar, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.29-30.

düşüncesi arasındaki birtakım benzerliklere rastlamıştır. Ancak Çin etkisi, tasavvufu şekillendiremeyecek kadar uzak bir olasılık olarak görülmüştür.³⁰

1.3. Türklerin Tasavvufia Tanışması

Anadoluya yapılan göçler yalnızca Yesevi geleneğine bağlı olan Türkmen dervişler değildi. Horasan Melametiye tarikatının etkileri altında olan Kalenderilik ve Haydarilik gibi, Sünni mutasavvıfların itiraz ettikleri gruplar da geldi. Bu grupların çoğu, ekonomik nedenlerle seyahat eden ve dolaşan topluluklar şeklindeydi. Devre ait kaynaklarda "Zındıklar" ve "İbahiler" olarak adlandırılan bu toplumlar, Türkmenlerin hoşgörüsünden faydalanarak içsel görüşlerini yaydılar.³¹

Türklerin tasavvuf ile tanışmaları, İslam'ı benimsemeleriyle eşzamanlıdır. Maverâünnehir'in İslamlaşması, Türk tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Herat, Horasan, Merv ve Nişabur gibi bölgeler, Türk toplumlarının yaşadığı merkezlerdi. Bu bölgelerin İslamlaşmasının ardından tasavvuf akımları da bu bölgelere yayıldı. 9. yüzyılda Buhara ve Fergana gibi bölgelerde şeyhlerle karşılaşmaya başlandı; hatta Türkler Fergana'da, kendi şeyhlerine "bab"(baba) ismini veriyorlardı. Horasan'da da Türklerin içerisinde mutasavvıflar yetişmeye başladı. Bu etkenlerin birleşmesiyle, Türkler arasında tasavvuf akımı yavaş yavaş güçleniyordu.³²

İslam'ın çeşitli coğrafyalara yayılması ve halk tarafından kabul edilmesi, misyoner olan sûfîler ve tarikatlar vasıtasıyla gerçekleşti. Türklerin İslam öncesi dönemde atalar kültürüne olan inançları, ölen atalarının üstün bir güçle donanacağına ve böylece yakınlarına yardım edebileceğine dair inançları, şeyhlerin etrafında yaşanan çeşitli kerametler ve menkıbelerin kolay bir şekilde kabul edilmesini ve veli kültürünün oluşmasının zeminini inşa etti.³³

Bu kurumlar, devrinin sosyal, kültürel ve sanatsal çekim merkezlerini oluşturarak, Anadolu'daki Türk devletinin kuruluşu ve ilerlemesi sürecinde toplum içerisinde birlik ve bütünlük işlevi ile önemli bir rol oynamış olmalarına rağmen, daha sonraki dönemlerde belli ölçülerde tersine bir işlev edinerek huzursuzluk ve parçalanma faktörü haline gelmiştir.³⁴

³⁰ Annemarie Schimmel, İslâm'ın Mistik Boyutları, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999), s.30.

³¹ a.g.e., s. 494.

³² M. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1981), s.18.

³³ Ahmet Yaşar Ocak, Anadolu'nun Dinî Kültürel Coğrafyası ve Sufilik, (Dergâh, III, 1992), s. 12.

³⁴ Erman Artun, Dinî Tasavvufî Halk Edebiyatı, (Adana: Karahan Kitabevi, 2011), s.59.

1.4. Anadolu’da Tasavvuf ve Tekke Kültürünün Gelişim ve Yayılım Tarihi

1071’da Malazgirt Savaşı ile Selçuklular Anadolu’ya ayak basmı  ve bu bölgede siyasi bir üstünlük sa lamı lardır. Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah’ın vefatının ardından Selçuklu İmparatorluğu parçalanmıştır fakat bu esnada K  k Asya’da kurulan bağımsız Anadolu Selçuklu Devleti sağlam temel üzerine dayanmaktaydı. Orta Asya’dan devamlı batıya göç eden Oğuz Türkleri, Arap ve İran uygarlıkları ile temas kurduktan sonra öncelikle Malazgirt Savaşı’nın ardından Anadolu’ya tamamen yerle mi  ve dinlerini, kültürlerini ve dillerini yaymaya ba lamı tır. Böylelikle Anadolu hızla T rkle meye ba lamı tır. Büyük şehirlerde yaşam standartları yükselmiş, güzel sanatlar ve edebiyat geli mi tir. Türkler Anadolu’ya mührünü vurmu , Anadolu kültürüyle bünyesini zenginle tirmi tir.³⁵

9. ve 10. yüzyıllarda İslamiyet, Orta Asya’daki farklı Türk grupları arasında yayılmaya başladığında, farklı sosyo-kültürel ortamlara göre farklı nitelikler kazandı. Şehirlerde yaşayan halk, kitabi İslam’ı yani Sünni Müslümanlığı benimsemi ti. Ancak konar-göçer Türkler, daha çok tasavvufa dayalı mistik bir İslam anlayışını benimsemi lerdi. Bu mistik İslam, kısa sürede geleneksel inanç sistemlerinin etkisi altına girdi ve Sünni İslam’dan farklıla tı. Türk güçleriyle beraber 11. yy.’dan itibaren Anadolu’ya yayıldı. Mistik İslam yolunun merkezi, Türkmen babalarının etrafında oluştu. Anadolu’ya göç eden Türkmenlerin yaşam tarzları nedeniyle medrese çevreleriyle temasları sınırlıydı. Göçebe yaşam tarzı, kitabi İslam’ın gereksinimlerini anlama ve yerine getirme konusunda uygun değildi. Türkmen babaları, geleneksel hurafelerle karışık tasavvufun basitle tirilmi  fikirlerine yönelmiş İslam anlayışını benimsemi lerdi. Türkmenler, kadın-erkeklerin toplu olarak katıldığı, ilahi ve semahlarla dolu dinî ritüeller düzenliyorlardı. Anadolu Türkmenleri, "dede, abdal, baba" gibi unvanlar taşıyan şahısların vaazlarını dinler ve öğretilerini uygulardı. Bu kişiler genellikle "Horasan Erenleri" olarak da adlandırılıyordu.³⁶

Eski İran geleneklerini içinde barındıran Horasan, İslamiyet’in yayılmasından sonra tasavvuf hareketinin önde gelen merkezlerinden biri haline geldi ve belki de en  nemlisiydi.

³⁵ Erman Artun, Din -Tasavvufi Halk Edebiyatı, (Adana: Karahan Kitabevi, 2011), s.63.

³⁶ M, Fuat Köprülü, “Baba”, İslam Ansiklopedisi. 2. Cilt.

Bu sebeple, Maverâünnehir'in İslamlaşmasının ardından, bu hareketin, İslamiyet'in önceden izlediği yolları izleyerek Türkistan'a gireceği doğal bir süreçti. Gerçekten de öyle oldu. Herat, Nişabur ve Merv gibi şehirler, 3. yüzyılda mutasavvıflarla dolmaya başladığı gibi, 4. yüzyılda Buhara ve Fergana'da da şeyhlere rastlanmaya başlandı. Hatta Türkler Fergana'da, kendi şeyhlerine "Bab"(baba) adını veriyorlardı. Horasan'a gidip gelen Türkler arasında da mutasavvıflar yetişiyordu: Ünlü sûfî Ebû Sa'id Ebû'l-Hayr'ın büyük saygı duyduğu Muhammed Ma'shûk Tûsî ve Emir Ali 'Abû, saf Türk kökenliydi. İşte türlü faktörlerin etkisiyle, Türkler arasında tasavvuf hareketi gitgide güçleniyor, Semerkand, Buhara gibi şehirlere birçok derviş tarafından yeni inançlar taşınıyordu.³⁷

Orta Asya'da Ahmed Yesevi'yle başlayan tarikat geleneği ve hikmet öğretisi; ahlaki, dini, hukuki, sosyal, edebi, birlik ve beraberlik gibi konuları ön plana çıkarmıştır. Ahmed Yesevi'nin ardından yazılan eserler, âdeta Ahmed Yesevi geleneğini sürdürmüştür. Bu geleneğin ilk örneğini Süleyman Hâkim Ata'nın "*Bakırgan*" kitabında görebiliriz.³⁸ Ahmed Yesevi'nin ölümünün ardından Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen derviş-mutasavvıf Türkler, ilk olarak Yesevi tarikatının Anadolu'da yayılmasını hızlandırdılar. Bu süreçte, Anadolu'da halk eğitim-öğretim merkezleri olan tekkelerin açılmasına ve açılan tekkelerin çeşitli kollarının fethedilen her coğrafyaya ulaştırılmasında önemli rol oynadılar.³⁹ Dinî-Tasavvufî Türk edebiyatının Orta Asya'daki kurucusu Ahmed Yesevi olduğu gibi, Anadolu'da da kurucusu Yûnus Emre olarak kabul edilir. Ancak Anadolu'da eserler veren Mevlâna Celaleddin-i Rumi, Sultan Veled, Ahmed Fakih, Hacı Bektaş Veli, Âşıkpaşa, Kaygusuz Abdal, Şeyyad Hamza, Hacı Bayram Veli, Said Emre, Gülşehri, Süleyman Çelebi, Akşemseddin gibi mutasavvıf-velî şairler, aynı zamanda bu geleneğin temelini oluşturmuş ve devamını sağlamışlardır.⁴⁰

Bilindiği gibi Anadolu'da; bilimsel, fikrî, dinî, tasavvufî... vb hareketlerin XIII. yüzyıldan itibaren hızla başlaması ve bu bilimsel hareketlerin odak noktasında bir yönüyle Anadolu mutasavvıfların da yer alması, Türklerin hem idari hem de bilimsel cephesinde önemli roller oynaması, ister istemez bu mutasavvıfların hayatları ve eserlerini inceleme gereğini duyurmuştur. Biz de bu noktadan hareketle, Anadolu'da yetişen alp-eren, derviş-

³⁷ M, Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976), s. 18.

³⁸ Abdurrahman Güzel, Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı, (Ankara: Akçağ, 2004), s. 293.

³⁹ M. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, (Ankara: Ötüken, 1980), s. 195-235.

⁴⁰ Abdurrahman Güzel, Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı, (Ankara: Akçağ, 2004), s. 294.

mutasavvıf şairlerin, XIII. yüzyıldan günümüze kadar, her yüzyıla göre kronolojik olarak belli başlı durumlara değinmeye çalışacağız.

XIII. asır Anadolu Sahası, Selçuklu Devleti'nin merkezi olan Konya; ilmî, edebî, tasavvufî düşüncenin de merkezi durumundaydı. Bu asırda, dinî-tasavvufî Türk edebiyatının mümessilleri sayabileceğimiz mutasavvıf şairler, halkın anlayabileceği bir dille Türkçe olarak veya şehirli halk için Farsça, Arapça, Farsça-Türkçe eserler vermişlerdir. Bu şahıslardan başlıcaları; Sultan Veled, Mevlâna, Ahmed Fakih, Şeyyad Hamza, Hacı Bektaş Velî, Nasreddin Hoca, Yûnus Emre... vb'leridir. Bu asırda, Anadolu'da tasavvuf hayatının atmosferik bir gelişme göstermesi, bu sebeple de Tekkelerin; istilâ, isyan benzeri sosyal üzüntülere maruz kalan Anadolu insanına; ümit, aşk, huzur, teselli sunmasında, bu edebiyat mensuplarının büyük rolleri olmuştur.⁴¹

XVI. asır Anadolu Sahası, meşhur mutasavvıf şairlerinden biri de Âşık Paşâ'dır. Onun münferit şiirlerinin, zaman zaman Yûnus'un şiirleri ile karıştırıldığı görülmektedir. Fakat Âşık Paşâ'nın beşerî ilimleri çok iyi bilmekle kalmayıp, bunu eserlerine aksettirmesi suretiyle, eserleri diğerlerinden belirli boyutlara ayrılmıştır. Bu asrın diğer önemli simalarından biri olan Abdal Mûsa, Anadolu'da Ocak uyandıran, alp-eren yetiştiren büyük bir zattır. Onun önemli öğrencilerinden biri Kaygusuz Abdal'dır. O, on yedi eseri ile dinî-tasavvufî Türk edebiyatının Yûnus Emre'den sonra ikinci mutasavvıfidır. Bu asırda yetişen, meşhur mutasavvıflarımızdan bazıları da Said Emre, Kadı Darîrî, Elvan Çelebi, Eflâkî Dede... vb'leridir.⁴²

XV. asır Anadolu Sahası, mutasavvıflarından başlıcaları; Akşemseddin, Yazıcıoğlu Mehmed, Hacı Bayram Velî, Eşrefoğlu Rûmî, Süleyman Çelebi, Emir Sultan, İbrahim Tennuri, Kemal Ümmî, Şîrâzi, Rûşeni ...vb'dir.⁴³

XVI. asır Anadolu Sahası, Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyet asrı olmuştur. Zira bu asırda, bir yandan Türk dilinin en mükemmel bir şekilde gelişmesi görülürken, diğer yandan da Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman ve oğlu II. Selim'in hem sanatkâr hem şair olarak yetişmesi dikkati çekiyordu. Bu asrın diğer hükümdar şairlerinden Âzeri sahasında yetişen Şah İsmail Hatayî de ilâve edersek, on altıncı asrı bir "**Hükümdar**

⁴¹ a.g.e. s.295.

⁴² a.g.e. s.296.

⁴³ a.g.e. s.297.

Şâirleri asrı” olarak da adlandırabiliriz. Bu asrın mutasavvıfları arasında Gülşenî tarikatının kurucusu Şeyh İbrâhim Gülşeni, Melâmiyye-i Bayramiyye tarikatında, Ahmed-i Sârbân ve Halvetiyye tarikatından Vâhib Ümmî, Sinan Ümmî’nin müstesna yerleri vardır. Bunlardan başka bu asrın belli başlı simalarından; Nev’î, Surûrî, Taşlıcalı Yahya, Hakânî, Lâmi Çelebi, Ümmî Sinan, Vizeli Alaaddin, Ahmed Sarbân, Vâhib Ümmî, Bursalı Muhyiddin Üftade, Aziz Mahmud Hûdâî, İdris Muhtefî, Seyyid Seyfullah Halveti, Şah İsmail Hataî, Kul Himmet, Pir Sultan Abdal, Muhyiddin Abdal, Kalender Abdal, Askerî, Yetim Ali Çelebi, vb’nin isimlerini sayabiliriz.⁴⁴

XVII. asır Anadolu Sahası, günlük hayattan alınan birtakım konuların dinî-tasavvufî Türk edebiyatı eserlerinde de yer aldığı görülmüştür. Bu durum, ilk zamanlar biraz eleştirilmiş olsa da daha sonra normal bir süreç halinde devam etmiştir. Günlük hadiselerin dinî muhitlerde şekil alan tasavvufî eserlerde yer edinmesine, ilk önce, medreselilerden şiddetli tenkitler geldi. Böylece tekkeler ile medreseler arasındaki gerginlik bu yüzyılda daha bariz olarak ortaya çıktı. Bu asrın belli başlı mutasavvıflarını da; Adlî Zakirî, Âdem Dede, Niyazî-i Mısırî, Derviş Osman, Zelîli, Lâmekânî Hüseyin, Âhizade Hüseyin, Fakir, Şeyhî Kul Budala, Ednâ, Akkırmanlı Nakşî, Sultan Ahmed, Kul Mustafa, Zâkirzâde Abdullah Bîçâre, Cahidi, Abdullah Nuri, Oğlanlar Şeyhi İbrahim, Elmalılı Sinan Ümmî, Sarı Abdullah-Abdî, Geda Musı, Kul Hasan, Dedemoğlu, Yeşil Abdal, Kul Nesîmi, Derviş Mehmed, Ümm’î Sinanzâde-Hasan, Caferoğlu, Divitçizâde Mehmed Tâlib, Abdülkerim Fethi Sunullah Gaybî, Derviş Himmet, Himmetzâde Abdullah Abdî, Şeyh Mehmed Nazmî, Hasan Kenzi, Abdülhay, Abdurrahman Valî, İbrahim Nakşî vb’lerini verebiliriz.⁴⁵

XVIII. asır Anadolu Sahası, aslında bir duraklama ve gerileme asrıdır. Zira bu asır Anadolu sahasında yine Türk edebiyatının divan edebiyatı kolu eskiye nispetle devam etmektedir. Özellikle bu asrın en güçlü divan şairlerinden Şeyh Galib, dinî-tasavvufî Türk edebiyatı sahasında yazdığı eserleriyle bu sahanın da güçlü bir temsilcisi olmuştur. Ayrıca Mevlâna’nın Mesnevî-i Manevîsi’nin tercümesi ile tanınan Süleyman Nahîfî’yi de bu sahanın önemli temsilcilerinden biri olarak verebiliriz. Bu yüzyılın mutasavvıflarından başlıcaları; Mahvî, Hasan Senâyi, Mehmed Nasuhi, Mehdi, Sultan Ahmed Necib, Bursalı İsmâil Hakkı, Hasan Sezâyi, Mustafa Nuzûlî, Süleyman Zâtî, Neccarzâde Şeyh Rıza, Cemaleddin-i Uşşakî, Mustafa Azbi, Mehmed Salih Ulvî, Şiri, Derün Abdal, Şahi, Kul Şükrü, Kasım Dede, Derviş Ahmed Gurbi, Ahmed Mürşidi, Üsküdarlı Hâşim, Tekirdağlı

⁴⁴ a.g.e. s.297.

⁴⁵ a.g.e. s.298.

Mehmed Fahreddin, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Selâmi, Mustafa Zekâyî, Şeyh Halil Kaygulu, Mahdum Kulu, Viranî... vb.'leridir. ⁴⁶

XIX. asır Anadolu Sahası, 19. yüzyıl Avrupa'ya yönelme hareketini başlangıcıdır. Çünkü bu dönemde Tanzimat hareketiyle birlikte, Batı'ya ait eserlerin Türkçe'ye çevrilmesi veya Türkçe yayımlanması önem kazanmıştır. Özellikle Tanzimat'ın 1860-1876 yılları (ikinci dönem), edebiyat alanında gelişme, yenileşme, İslâmlaşma, Türkleşme ve batılılaşma eğilimlerinin görüldüğü dönemlerdir. Bu dönemin önemli tasavvuf figürlerinden bazıları şunlardır: Kuddusî, Turâbi, İsmail Safa, Mihrabî, Vasfî-i Melâmi, Dertli, Seyrani, Aynî Baba, Keçecizade İzzet Molla, Salih Baba, Şeyhü'l İslâm Arif Hikmet, Bitlisli Müştak Baba Adile Sultan gibi isimler sayılabilir. Ancak bu dönemde büyük bir gelişme gözlenmemiş, daha çok eskiler tekrarlanmakla yetinilmiştir. ⁴⁷

XX. asır Anadolu Sahası, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dönemi, her açıdan iyileşen, kalkınan, gelişen, değişen ve dünyanın her köşesindeki bilimsel gelişmeleri ülkemize getiren bir dönemdir. Eğitim-öğretimde dünya standartlarının ötesinde bir performans sergilenmiştir. Bu dönemde, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde, devletin ve milletin bölünemez bütünlüğü anlayışıyla karşılaşılan pek çok zorluğa başarıyla üstesinden gelinmiş, zaferler elde edilmiştir. Aynı zamanda, dinî-tasavvufî Türk edebiyatı alanında da başarılı eserler verilmiştir. Özellikle, Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün Kur'an-ı Kerim tercüme ve tefsiri için görev verdiği Mehmed Akif ve Elmalılı Hamdi Yazır'ın bu alandaki çalışmaları bilinmektedir. Ayrıca, bu yüzyılın mutasavvıf şairlerinden Mihrabî, Edip Harabî, Mehmet Nuri, Âşık Molla Rahim, Yozgatlı Hüzni, Sıtkı, Derûni, Zeynel Baba, Ahmed Nâim, Ferid Kam, Ahmed Hamdi Akseki, Kemal Edip Kürkcüoğlu, Yahya Kemal gibi isimlerin ve eserlerinin Türk edebiyatındaki önemi büyüktür. ⁴⁸

KARACA AHMET

2. Karaca Ahmet'in Tarihi ve Menkıbevi Kimliği

Karaca Ahmet Sultan, Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bir rol oynamış bir şahsiyettir. Aynı zamanda hekimliğiyle de tanınmış ve halkın büyük ilgisini çekmiştir. Onun

⁴⁶ a.g.e. s.299.

⁴⁷ a.g.e. s.299.

⁴⁸ a.g.e. s.300.

adı bugüne kadar gelmiş, Anadolu'nun her köşesinde tekke ve zaviyeler kurulmuş ve türbeler oluşturulmuştur. Karaca Ahmet Sultan'ın şöhreti, adının dilden dile dolaşmasıyla yayılmıştır.⁴⁹

Karaca Ahmet Sultan, Moğol istilasından önce Anadolu'ya gelerek buranın fethedilip İslamlaşmasına katkı sağlayan Horasan erenlerindendir. Bir Türkmen Beyi'nin oğlu olduğu, gençliğinde psikiyatri eğitimi aldığı, Anadolu'ya gelişiyle beraber fetihlere katıldığı ve tıp alanındaki bilgisi ile bilindiği belirtilmiştir.⁵⁰ “Orhan Gazi devrinde yaşadığı ve bir rivayete göre Acem diyarında bir dönem hükümdar olan Süleyman el-Horasânî'nin oğludur.”⁵¹

Saruhanogulları döneminde, Manisa'da 773 Muharrem'in ilk günü (Miladi:1371) tanzim edilen bir vakfiyede Karacaahmet'in bir imzası (Süleyman-ı Horasani oğlu Karacaahmet...) bulunmaktadır. Buna göre, babasının adının Süleyman olduğu söylenebilir. Annesinin ismi ise Sultan Ana olarak bilinmekte ve kabri, Eşme'nin Karacaahmet köyündeki bir türbede bulunmaktadır.⁵² Âşık Paşaoğlu'nun “*Âşık Paşaoğlu Tarihi*” adlı eserinde, Karaca Ahmet Orhan Gazi zamanının dervişleri arasında gösterilmektedir.⁵³

Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhu'l-Ahbar* adlı eserinde Karaca Ahmet için, onun Acem'den soylu bir aileden geldiği ve cezbeyle kapılmasından sonra Rum'a geldiğini, Akhisar'a taşındığını ve türbesinde çok sayıda hastanın şifa bulduğu mekanlardan biri olduğunu söylemiştir.⁵⁴

Mecdî Mehmet Efendi, *Şakaik-ı Nu'maniye* adlı eserinde, babasının Acem'den olduğunu, kendisinin de orada dünyaya geldiğini ve daha sonra cezbe haliyle Rum'a geldiğini yazmaktadır. Anadolu vilayetinde Akhisar'a bağlı bir mahalleye yerleştiğini, birçok hastanın kendisine başvurduğunda iyileştiğini ve mezarının orada olduğunu belirtmektedir.⁵⁵

⁴⁹ Ercan Tatlı, *Karaca Ahmet Sultan ve Karaca Ahmet Dergâhı*, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enst., Y. Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 16.

⁵⁰ Tatlı, a.g.e., s. 17.

⁵¹ Haşim Şahin, “Karaca Ahmed”, *İslam Ansiklopedisi*. 24.Cilt.

⁵² Mehmet Yaman, *Karacaahmet Sultan*, (İstanbul: Karacaahmet Sultan Kültür Derneği, 2008), s. 88.

⁵³ Âşık Paşaoğlu, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985), s. 193.

⁵⁴ Mustafa Âli, *Künhü'l-Ahbar*, (İstanbul, 1271), s. 50.

⁵⁵ Mecdî Mehmet Efendi, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri*, Cilt I, Neşre Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, (İstanbul:Çağrı Yayınları, 1989), s. 33.

Naci Kum tarafından kaleme alınmış olan bir dizi makalede, Karaca Ahmet ile ilgili olarak hem Velayetnamedeki bilgilerden hem de onun adına bulunan makam ve türbelerden yararlanılarak, bu türbelerde çeşitli hastalıkların tedavileri ile ilgili uygulamaların gerçekleştirildiğinden bahsedilmektedir.⁵⁶

Bedri Noyan, başta Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi'nden yola çıkarak, Karaca Ahmet'in Bektaşî ulusu olduğunu pek çok yerde makamının bulunduğunu belirtmektedir.⁵⁷

Kâtip Çelebi, Karaca Ahmet'in bir hükümdar oğlu olduğunu, cezbeye gelince memleketini terk ederek Anadolu'ya geldiğini, İznik, Akhisar yakınlarında yerleştiğini, Orhan Bey devrinde yaşadığını, burada öldüğünü ve mezarının da orada olduğunu belirtmektedir.⁵⁸

Şemseddin Samî, *Kâmusu'l-Âlâm* adlı eserinde “Ahmet (Karaca): Devlet-i Âliye-i Osmaniye'nin esna-yı tesisinde zuhur eden evliyaullah zümresinden olup bilâd-ı İran'da bir hükümdar hanedanına mensup olduğu halde, cezbeye muzahir olunca terkdâr ve diyar-ı Anadolu'ya gelerek, Akhisar kurbunda bir mahalde tavattun etmiştir. Menakıb ve keramâtı meşhurdur. Hacı Bektaş Velî muasır idi. Kabri mahal-i mezkûrda ziyaretgâh-ı enamdır” diye yazmaktadır.⁵⁹

Abdüllâtif Uyan “Akhisar'a yakın bir yere yerleşmiştir. Kabri Akhisar yakınında olup meşhur ziyaretgâhlardandır.” diye kaydetmiştir.⁶⁰

Zuhuri Danışman, “Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I” adlı eserinin “Orhan Gazi Zamanında İlim Adamları ve Tarikat Erbabı” başlıklı kısmında “Kara Ahmet Sultan doğudan gelmiştir, Karahisar'da medfûndur” diye belirtmektedir.⁶¹

Raif Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu* adlı eserinde, Karaca Ahmet'in Anadolu'ya ilk yerleştiği yer olarak söylenen Akhisar'ın, Sakarya'nın Pamukova ilçesi olduğunu bildirmektedir.⁶²

⁵⁶ Naci Kum, “Karaca Ahmetler Hakkında İncelemeler, Düşünceler”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Sayı 237, İstanbul 1957, s. 1500-1501.

⁵⁷ Bedri Noyan, *Alevilik Bektaşilik Nedir*, (Ankara: 2. Baskı, 1987), s. 507-516.

⁵⁸ Orhan Şaik Gökyay, *Katip Çelebi'den Seçmeler*, (İstanbul: Meb. Devlet Kitapları, 1968), s. 197.

⁵⁹ Şemseddin Samî, *Kâmusu'l-Âlâm*, I, (Ankara: Kaşgar Neşriyat, 1996), s. 786.

⁶⁰ Abdüllâtif Uyan, *Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, I, (İstanbul: Berekât Yayınevi, 1983), s. 289.

⁶¹ Zuhuri Danışman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, (İstanbul: 1970), s. 144.

Abdurrahim Tufantoz'un, "Üsküdar'da Bir Selçuklu Bakiyesi: Gözcü Baba Karaca Ahmet Sultan" adlı bildirisinde, Selçuklu tarihinin yıkılış veya Osmanlı Beyliğinin kuruluş meselesinin tarihçilerce hâlâ aydınlatılamadığını savunmaktadır. Dolayısıyla, bu dönemden günümüze intikal eden tarihî kişiliklerin çoğunun hayat hikâyelerinin de net olarak bilinemediğini, Geyikli Baba, Sarı Saltık, Abdal Musa, Karaca Ahmet, Abdal Murad, Doğlu Baba, Kaygusuz Abdal, Taptuk Emre gibi şahsiyetlerin insanüstü güçlerle ve tahta kılıçlarla, Bizans'a karşı yapılan mücadelelerde mucizevi başarılar elde eden şahsiyetlerden olduğunu bildirmektedir. Bu şahsiyetlerin Osman Bey'in ve Murad Bey'in en büyük destekçileri olduğuna da yer verildiği belirtilmektedir.⁶³

Karaca Ahmed' in, Orhan Gazi zamanında Bizanslılar ile gerçekleşen Palekanon savaşının ardından Üsküdar'a gelerek bugün kendi ismiyle bilinen türbe ve mezarlığın olduğu mıntıkaya yerleştiği ve bu mıntıkada kurduğu tekkede birçok mürid yetiştirdiği bilinmektedir.⁶⁴

Karaca Ahmed, geniş bir mürid kitlesiyle birlikte Osmanlı topraklarından ayrılmasının ardından Afyon'a yerleşmiştir. Burada, günümüzde kendi adıyla anılan bölgeye ismini veren Karaca Ahmed'in yanı sıra, Göynük'te türbesi bulunan Hasan Basri ve Yargeldi Sultan gibi arkadaşları da ona eşlik etmiştir. Karaca Ahmed'in şöhreti, bu bölgede bir beyin akıl hastası kızını tedavi etmesiyle daha da artmış ve geniş araziler kendisine vakfedilmiştir. Fakat bir zaman sonra Afyon'dan ayrılarak Saruhanoğulları'nın hüküm sürdüğü Manisa bölgesine yerleşmiştir. Karaca Ahmed'in Manisa'ya gelmesiyle ilgili rivayetler, Saruhan Bey'in Manisa ve Akhisar'ın fethiyle ilgili olduğunu belirtir, ancak bu bilgiye şüpheyile yaklaşılmalıdır. Tarihi kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, Karaca Ahmed'in Saruhanoğulları topraklarında, bu beyliğin son hükümdarı İshak Bey zamanında yaşadığı görülmektedir. Muhtemelen Akhisar'ın son durağı olan Karaca Ahmed'in, kurduğu tekkesinde ruh hekimliği yapmış ve mürid yetiştirmiştir. Saruhanoğulları'nın vakfiyelerinde Karaca Ahmed'in adının geçtiği belgelere dayanarak, 1371-1390 yılları arasında yaşadığı ve 1390'da artık yaşamadığı anlaşılmaktadır.⁶⁵

⁶² Raif Kaplanoğlu, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, (Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, 2000).

⁶³ Abdurrahim Tufantoz, "Üsküdar'da Bir Selçuklu Bakiyesi: Gözcü Baba Karaca Ahmet Sultan" *Üsküdar Sempozyumu II*, 12-13 Mart 2004, İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2008.

⁶⁴ Şahin, a.g.e., 374.

⁶⁵ Şahin, a.g.e., 374.

Karaca Ahmet'in ölümü ile ilgili başka bir kaynakta rastlanan ifadeler ve belgede; Karacaahmet'in Miladi 1397 (H. 800) yılında ise hayatta olmadığı ve vefat etmiş olduğu anlaşılmaktadır. İshak Çelebi'nin vezirlerinden Murtaza Beyoğlu Hoş Kadem Paşa'nın, 800 hicri yılında tanzim ettirdiği vakfeyesindeki "Gökçeagaç denilen iki kıt'a arazinin hepsinden gelen hasılat, Eş-Şeyh Arifbillah Karacaahmet Tekkesi'nin Horoz köyünde misafirleriyle, tekkesinde oturanlara, orada inşa edilmiş merkad ve türbesine gelenlere, merkadin hizmetleriyle, gelip-gidenlere, duruma göre, yemek vermede sarfedilecek..." şeklindeki kayıttan ölümünü öğrenmekteyiz. Bu Vakfiye'de Karacaahmet Tekkesinden bahsedildiğine göre, büyük ihtimal bu tarihte yahut birkaç yıl öncesine vefat etmiştir.⁶⁶

Karaca Ahmet dönemine ışık tutmuş önemli bir mutasavvıftır. Onunla ilgili bilgilere ulaşabildiğimiz önemli kaynaklardan biri de Seyyid Hüseyin Enîsî tarafından yazılan *Mir'âtü'l-vefâ li vücûhi's safâ* adlı eserdir. *Mir'âtü'l-vefâ*, diğer adıyla *Menâkıb-ı Karaca Ahmed* isimli esere göre, Karaca Ahmed'in nesebi baba tarafından sahâbeden Enes b. Mâlik'e ulaşır. Karaca Ahmed'in babası Sûfî Abdullah diye meşhur olan Melik Şehâb b. Kara Arslan'dır. Karaca Ahmet'in annesinin adı ise Sâfiyye Hâtûn'dur. Sâfiye Hâtûn'ın annesi, Şeyh Mûsâ Zûlî'nin kızıdır. Eserdeki kayda göre, Karaca Ahmed, Sultan Hamza-ı Asgar'ın Mardin'deki hâkimiyeti sırasında 14 Zilhicce 545 (3 Nisan 1151) tarihinde burada dünyaya gelmiş ve 96 yıl ömür sürmüştür. Bu durumda (545+96) hicrî 641, mîlâdî 1244 senesinde vefat etmiş olmaktadır.⁶⁷

Karaca Ahmet ile ilgili yukarıda yer alan halk anlatıları sözlü kültür ortamında oluşmuş ve daha sonradan yazıya geçirilmiştir. Halk anlatıları sosyal şartlar, toplumun kolektif bilinciyle zaman içinde değişip farklılıklar gösterebilmektedir. Yukarıda da yer alan bilgilerde doğum yerleri, soy kütüğü, doğum ve ölüm tarihleri hakkında çeşitlilikler mevcuttur. Farklı kaynaklar ışığında Karaca Ahmet ile ilgili diğer ayrıntılar aşağıda sunulmaktadır.

Hacı Bektâş-i Veli'nin *Vilâyet-nâme* eserine göre, Karaca Ahmed, Sivrihisarlı Şeyh Nureddin'in mürididir.⁶⁸ Seyyid Hüseyin Enîsî'nin *Mir'âtü'l-vefâ li vücûhi's safâ* eserine göre, Karaca Ahmet önce Ebû Ca'fer Muhammed Basrî'ye mürid olmuştur. Daha sonra

⁶⁶ Yaman, a.g.e., s. 97.

⁶⁷ Necdet Tosun, "Karaca Ahmed Hakkında Yeni Bir Kaynak ve Meçhul Kalmış Bilgiler", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V*, 2007: Cilt II, s. 324.

⁶⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-i Veli "Vilâyet-nâme"*, (İstanbul:İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, 2019), s. 18.

Şeyh Mûsâ Zûlî'nin yanında bulunarak icazet almıştır.⁶⁹

Karaca Ahmet'in hocası da kaynaklara göre çeşitlilik göstermektedir. Karaca Ahmet Sultan Menâkıpnâmesi'ne göre 'Karaca' adı Karaca Ahmet Sultan'a Şeyh Mûsâ-yı Zûlî tarafından verilmiştir. Karaca Ahmet Sultan'ın 'Karaca' ismini alması ile ilgili menkabe, Karaca Ahmet Sultan'ın adı, menâkıbnâmeler dışındaki kaynaklarda pek geçmemektedir. Sözlü kaynakların çoğu, bu adın Hacı Bektaş Veli tarafından Karaca Ahmet Sultan'a verildiğini düşündürmektedir. Bazı sözlü kaynaklar ise, Karaca Ahmet Sultan'ın geyik sürülerine çobanlık yapması sonucunda 'Karaca' adını aldığını ifade etmektedir. Aydın'daki Karaca Ahmet Sultan için ise, 'Karcı' yani kar dağıtan biri olarak tanındığı belirtilmektedir.⁷⁰

"**Karaca**" ten renginin ifadesinde kara renge yakın esmer anlamında kullanılabileceği gibi, özellikle geyikgillerden boynuzları küçük ve çatalı bir hayvan adının lakap olarak kendisine verilmesi şeklinde de düşünülebilir. Karaca Ahmed'in, araştırmamıza konu olan zaviyenin bulunduğu köyde çiftçilik yaptığından, iki geyik koştuğundan bahsedilmektedir. Anadolu'nun pek çok yerinde Karaca Ahmed dışında, Karaca lakaplı Bektaşî evliyalarının varlığı ve Hacı Bektaş Müzesi'nde bulunan bir resimde Hacı Bektaş-ı Veli'nin kucağında bir "karaca"nın yer alması, karaca ve geyik kavramlarının Türk mitolojisinde hem İslamiyet öncesi hem de sonraki dönemlerde bolluk, bereket, iyilik ve güzellik sembolü olarak kullanılmasına bağlanabilir. Böylece "karaca" çevresine bolluk, bereket, iyilik veren insan anlamını da taşıyabilmektedir. Bu arada "karaca" adının, Karaca Ahmed'in bağlı olduğu boydan gelebileceği fikrini, çoğu tekke ve zaviye şeyhinin bir aşiret reisi olduğu gibi Karaca Ahmed'in de Karaca boyunun temsilcisi olduğu düşüncesini akıldan uzak tutmamak gerekir. Kazak Türklerinin Ahmed Yesevi için büyük, ulu anlamında "Kara Ahmed" tabirini kullanmış olmaları da ayrıca ilgi çekicidir. Belki de Karaca Ahmed ismi aynı zamanda Ahmed Yesevi'ye bağlılığın ve onun gibi ulu bir kişi olmanın işaretidir. Ayrıca Karaca Ahmed'in savaşçı özelliği dikkate alınarak, Oğuzname'de aşırı erlik gösterenlere "Karalar Karası" unvanı verildiği de hatırdan uzak tutulmalıdır.⁷¹ Karaca lakabıyla da ilgili gerek sözlü ve gerek yazılı kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır.

⁶⁹ Tosun, a.g.e. s. 324.

⁷⁰ Hüseyin Özcan, C. Sezen Gönenç, "Yazılı ve Sözlü Ortamlardaki Karaca Ahmet Sultan Menkabelerinin Karşılaştırılması", *Turkish Studies* 2015: Volume 10/4,

⁷¹ Alev Çakmakoglu Kuru, "Ankara, Polatlı Karacaahmet Köyünde Karaca Ahmed Zaviyesi", *Bilig*, Güz/2005, sayı 35, s.51-52.

"Alevî" terimi, İslam kültür tarihinde Hz. Ali soyundan gelenleri ifade eder. Bu terim, siyasi, tasavvufî ve itikadi anlamlarda kullanılır. Hz. Ali'nin soyundan gelenlere, oğulları Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Hanefiyye, Ömer ve Abbas vasıtasıyla gelenlere "Alevî" denir."⁷²

Alevilik mezhebinde yapılan ibadetlere "cem" adı verilmektedir. Cem ibadeti gerçekleştirilirken farklı hizmetler ve kişiler yer almaktadır. Cem'de on iki hizmet bulunmaktadır. Bunlar: Mürşid (Dede), Rehber, Gözcü, Çerağcı (Delilci), Zakir (Aşık), Süpürgeci (Ferraş), Meydancı, Niyazcı, Ibrikci, Kapıcı, Peyikçi ve Sakacı'dır. Karaca Ahmet yukarıda yer alan on iki görevden biri olan gözcülük vazifesine haizdir.⁷³ Hacı Bektâş-ı Veli'nin Vilâyet-nâme eserine göre Karaca Ahmet Anadolu Erenleri'nin gözcüsüdür.⁷⁴

Cemde "gözcünün görevi; meydandaki Canlara bakmak, edepli ve dürüst davranmalarını sağlamak olarak tanımlanmaktadır. Köye gelen olduğunda; onu köy odasında barındırma ve eğlendirme görevini üstlenen kişiye bilgi verip karşılanması için köyün etrafını gözleyen kişilere, dışarı gözcüsü denilmektedir. Bir de cemde bulunan içeri gözcüsü bulunmaktadır".⁷⁵

Karaca Ahmet'in gözcülük görevini üstlendiğini gerek tarihi kayıtlar gerekse menakıpnamelemler bizlere aktarmaktadır. Bu görev, Alevi ve Bektaşî inancına sahip insanlar için önemli bir yere sahiptir. Karaca Ahmet, gözcülük vazifesiyle geçmişten günümüze insanların saygısını ve sevgisini kazanmıştır. İnsanlar çeşitli yerlerde bulunan türbelerine, dergâhlarına giderek onun kerametinden faydalanmayı istemektedirler. Karaca Ahmet'in gözcülük vazifesi onun adına yazılan eserlere ve şiirlere de yansımıştır. Bunlardan birkaçına örnek vermek gerekirse:

KARACAAHMET GÖZCÜMÜZ

Bugün pir bize geldi

Gülleri tazeledi

Önü sıra Kanber'le

⁷² Ahmet Yaşar Ocak, "Alevî" İslam Ansiklopedisi. 2.Cilt.

⁷³ Karacaahmet Sultan

⁷⁴ Gölpınarlı, a.g.e. s. 18.

⁷⁵ Mehmet Yaman, Karaca Ahmet Hazretleri, s. 133.

Ali Mürteza geldi

Pir dediler Ali'ye

Hacı Bektaş Veli'ye

Hacı Bektaş tacını

Verdi Kızıl Deli'ye

Kızıl Deli tacımız

Şah Ahmet mi'racımız

KARACAAHMET gözcümüz

Yalınacak duacımız

KUL HİMMET üstadımız

Bunda yoktur yadımız

Şah-ı Merdan aşkına

Hak vere muradımız

(Kul Himmet, 16.yüzyıl)⁷⁶

GÖZCÜ KARACAAHMET BİZİM NESLİMİZ

Eğer sofı aslımızı sorarsan

Gözcü KARACAAHMET bizim neslimiz

Zahirini, batınını ararsan

Kutb-ı alem Hacı Bektaş neslimiz

Bektaş Veli verdi bize dest-ü demanı

Anı bilmeyenin yoktur imanı

Kendine bend etti cümle cihanı

Aliyyül-Mürteza bizim neslimiz.

Kırklar meydanında postumuz vardır

Ali'yi sevmeyene kastımız vardır

Kırkların meydanı bir ulu şardır

Kırklardan ayrılır bizim neslimiz

⁷⁶ Mehmet Yaman, a.g.e., s.179.

*İstanbul'dan mermer taşını atan
Arapgir dağında mekânın tutan
Sıdk ile çağranın carına yeten
HIDIR ABDAL SULTAN bizim neslimiz*

*Muhammed'dir şeriate hükmeden
Ali'dir küffara gaza'ya giden
Yemen ellerinde deveyi güden
Veysel Karani'dir bizim neslimiz.*

*Kulak verip dinle çıkan sedama
Ve lekad kerremna beni-Ademe
Doğar nuru, şule verir aleme
Muhammed Mustafa bizim neslimiz.
Elif Be'ye İmamlar'ın ikrarı
Fatımatüzzehra Ali'nin yarı
GURBETİ'nin piri Bektaş-ı Veli
Ezel (beli) demiş bizim neslimiz.”⁷⁷*

SENİN ŞANIN KALDIRMAKTIR DÜŞKÜNÜ

*Ne yaman müşküle düştü halimiz
Yetiş Hıdır Abdal Gözcü Karahmed
Gözümünden akıttım kanlı yaşları
Yetiş Hıdır Abdal Gözcü Karahmed*

*İstanbul'dan mermer taşın atansın
Car deyinca carımıza yetensin
Kusurum çok ise sen affedesin
Yetiş Hıdır Abdal Gözcü Karahmed*

⁷⁷ Mehmet Yaman, a.g.e., s. 181.

Bir yandan geliyor gam ile firak
Şad olsam dedikçe basıyor merak
Bir taraftan uyar ürüşan cırak
Yetiş Hıdır Abdal Gözcü Karahmed

Yine sizden ola bize bir himmet
Muhammed aşkına eyleyin imdad
Muratlar verici eleman mürvet
Yetiş Hıdır Abdal Gözcü Karahmed

Nasib kısmet kesilmiş mi bilemem
Didelerim kanlı doldu silemem
Ağlamışım takatım yok gülemem
Yetiş Hıdır Abdal Gözcü Karahmed

MEHEMMEDİM düştün ah ile zara
Var mı benim gibi bir bahtı kara
Yine erenlerden ola bir çare
Yetiş Hıdır Abdal Gözcü Karahmed⁷⁸

Karaca Ahmet'in gözcülük faaliyetini yürüttüğüne ilk olarak Vilâyet-nâme adlı eserde rastlanılmaktadır. Menakıpnameye göre Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî, Rûm ülkesine yaklaşıncı mâna aleminden Rûm erenlerine, esselâmü aleyküm Rûm'daki erenler ve kardeşler diye selâm verdiği, bu sırada Rûm ereninin, sohbet, mecliste olduğu ve Rûm'un gözcüsün de Karaca Ahmed olduğu bildirilmektedir.

Abdûlbâki Gölpınarlı'nın *Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-i Velî "Vilâyet-nâme"* adlı eserinde Karaca Ahmet ve Hacı Bektaş arasında geçen olaylar şöyle aktarılmaktadır:

⁷⁸ Mehmet Yaman, a.g.e., s. 182.

*Senin Şanın Kaldırmaktır Düşkünü başlıklı şiir için önemli bir ayrıntıya dikkat çekmek gerekir. Mehmet Yaman eserinde bu şiir için şöyle bir not almaktadır: Kemaliye'nin Ocak Köyünden ve Hıdır Abdal Sultan soyundan, dedem Yamakzade Hoca Mehmed Efendinin H. 1290 yıllarında derlediği ve Gerçekler Gazetesi Özel Kitaplığında bulunan eski elyazması cönk'ten alınmıştır (M.Y.).

“Hünkâr’ın verdiği selâm, Fâtıma Bacı’ya malûm oldu. Bu kadın Sivrihisar’da, Seyyid Nureddin’in kızıydı, henüz evlenmemişti, meclisteki erenlere yemek pişirmekteydi. Karaca Ahmed de Seyyid Nureddin’in müridiydi. Fâtıma Bacı, ayağa kalkıp Hünkârın bulunduğu tarafa döndü, elini göğsüne koydu, üç kere aleykümesselâm dedi, yerine oturdu.

Meclistekiler, bu hali görünce, kimin selâmını aldın dediler. Fâtıma Bacı, Rûm ülkesine bir er geliyor, siz erenlere selâm verdi, onun selâmını alıyoruz dedi. Erenler, dediğin er, nerden geliyor dediler. Fâtıma Bacı, kendisi dedi, Horasan erenlerinden, fakat şimdi Beyt-Allah tarafından geliyor.

Erenler, ne yapmalı ki dediler, Rûm ülkesine girmesin. Rûm ülkesine gelirse ülkeyi o er alır, halkı kendisine muhib eder, artık Rûm’da bize oyun kalmaz. Bir şey yapalım da Rûm ülkesine sokmayalım. Bazısı, kanat kanata gerelim, arş altında Sidre’ye dek yolu keselim, Rûm’a girmesin dedi. Hepsi, bu tedbiri uygun buldu, vilâyet kanatlarını birbirine çattılar, yol bağladılar.

Hacı Bektaş-ı Velî, Rûm sınırına varınca yolun bağlanmış olduğunu gördü, Bismillâh ve billâh dedi, vilâyetle bir sıçradı, ulu arşın tavanına yetişti. Melekler, elifi tâcille karşıladılar, merhaba dediler, safa geldin ey Peygamberin evlâdı Hacı Bektâş-ı Velî.

Hünkâr, ordan bir güvercin şekline girdi, uçarak doğruca Sulucakarahöyük’e indi, bir taşın üstüne kondu. Mübarek ayakları, hamura gömülür gibi taşa gömüldü. Rûm erenlerine bir heybettir düştü, o erin ülkeye girdiğini anladılar, yolunu bağlayamadık dediler. Karaca Ahmed’e, sen dediler, Rûm ülkesinin gözcüsüsün, bir bak bakalım, ülkeye girmiş mi? Karaca Ahmed, bir müddet murakabeye vardı, sonra başını kaldırdı, Rûm ülkesini baştan başa gözden geçirdim, her mahlûk, eşiyile oturmada; yalnız Sulucakarahöyük’de güvercin şekline girmiş bir er var, yalnız oturuyor; onu görünce içime bir dehşet düştü, olsa olsa odur dedi. Rûm erenleri, birisi doğan şekline girse de gidip onu avlasaydı. İçlerinde, Bâyezîd Sultan’ın halifelerinden Hacı Doğrul adında birisi vardı, Irak’dan Rûm ülkesine gelmişti. Ayağa kalkıp izninizle dedi, ben gideyim. Hemen doğan şekline girip uçtu. Gördü ki Sulucakarahöyük’de, bir taş üstünde bir güvercin var. Olanca heybetiyle süzülüp üstüne inerken Hacı Bektaş insan şekline girdi, elini uzattı, doğanı tutup öylesine sıktı ki Hacı Doğrul’un aklı başından gitti. Hünkâr, elinden bırakınca bir zaman yattı, aklı başına gelince kalktı, gördü ki Hünkârın yanında. Hemen ayağa kalkıp peymançe

durdu, özür diledi. Sonra Hünkârın eline ayağına düştü, kem bizden, kerem sizden dedi. Hünkâr, ey Doğrul dedi, er, erin üstüne böyle gelmez siz, bize zalim kılığında geldiniz, biz size mazlum kılığında; eğer güvercinden daha mazlum bir mahlûk bulsaydık onun şeklinde gelirdik. Hacı Doğrul'un kisvesini tekbir edip başına giydirdi. Hacı Doğrul, Hünkârım dedi, bizden ve soyumuzdan ne kadar dişi ve erkek olursa hepsi de size ve size uyanlara nezrimiz olsun.

Hacı Bektaş, Hacı Doğrul dedi, şimdi dön, geldiğin meclise var, erenlere gördüğünü anlat, onları buraya çağır, hepsine selâm söyle, sonra da onlarla beraber tekrar yanımıza gel. Hacı Doğrul, kalkıp Rûm erenlerinin yanına vardı, işi anlattı ve onları dâvet ettiğini söyledi.

Elli yedi bin Rûm ereni, ne diye ayağına gidecekmişiz dediler, sözünü tutmadılar. Hepsi, yer yerine gitti. Bu hal, Hacı Bektaş'a malûm oldu. Oturduğu yerden bir üfürdü, çırağları dinlendi, üç gün, bir rivayette kırk gün çırağlarını uyaramadılar. Aynı zamanda parmağıyla bir işaret etti, altlarından seccadeleri kayboldu. Sonucu, bir yere toplanıp Hünkârın yanına gitmeyi kararlaştırdılar. Huzuruna varıp elini öptüler, gördüler ki seccadeleri, kendi topluluklarında nasıl serilmişse aynı tertibe göre Hünkâr'ın huzurunda serilmiş. Her biri, kendi seccadesine oturdu. Özür dilediler ve konuşmaya başladılar. Hünkârdan, soyunu, mürşidini, kimden nasip aldığını, nereden geldiğini sordular. Hünkâr, Horasan erenlerindenim dedi. Aslım Muhammed soyundan; Türkistan'dan geliyorum; İbrahîm-al-Sânî, diye tanınan Seyyid Muhammed'in oğluyum. Seyyid Muhammed, Mûsâ-l-Sânî, o, İbrahîm Mucâb oğludur, onun babası da İmâm Mûsa-l-Kâzım'dır. Mürşidim doksan dokuz bin Türkistan Pîrlerinin ulusu Sultan Hâce Ahmed-i Yesevî'dir. Meşrebim, Muhammed Ali'dendir, nasibim Tanrı'dandır.

Hünkâr, bu sözleri söyleyince erenler, delil istediler. Hünkâr, Ahmed-i Yesevî'nin verdiği icazet-nameyi çıkarmak isterken bir de baktılar ki gökyüzünden duman gibi bir şey inmede. İne ine Hünkârın önüne geldi. Bu, bir yeşil fermanı. Yeşil sahife üstüne ak yazıyla besmeleden sonra icazeti yazılıydı. Okuyup anladılar, hiçbir şüpheleri kalmadı. Hepsi kalkıp birer birer Hünkârın önüne geldiler. Hünkâr, başlarındaki kisveleri tekbir etti, onlara, tevellâ telkin eyledi. Böylece Rûm ülkesine tevellâyı, Hünkâr getirdi.

Rûm erenleri, Hünkâr'a müridlerinden onar mürid verdiler. Hünkâr'ın adını İhtıramcı koydular. Hünkâr, bütün tavlalardan boşanan, bizim tavlamızda eğlensin, fakat

bizim tavlamızdan boşanana hiçbir yerde eğlenecek yer bulunmasın kaşınacak tırnak dahi bulunmasın dedi.

*Rûm erenleri, makamlarına gitmek için izin istediler. Hünkâr, her birine bir nasip sundu. Karaca Ahmed'e, Sultan Hâce Ahmed-i Yesevî, bize bir dev vermişti. O vakitten beri bize hizmet eder, onu, sana armağan verdik, artık size hizmet etsin, ölümünüzden sonra da mezar beklesin dedi. Erenler, izin alıp makamlarına gittiler.*⁷⁹

*Karaca Ahmet'in gözcülük faaliyetini anlatan bir başka kaynak ise Mir'âtü'l-vefâ li vüçûhi's safâ adlı eserdir. Esere göre Şeyh Mûsa Zûlî bir gün Mardin'de müridleriyle birlikteyken "Rum'da (Anadolu'da) evliyadan kim var acaba?" diye Karaca Ahmed'e sordu. Karaca Ahmed bir süre tefekküre daldı, sonra "Bilinmedik bir kimsem yok, ancak bir öyük üzerinde bir güvercin var, onu tanıyamadım" söyleyince o bir doğan şekline girip uçmuş, Rum vilâyetine varıp o güvercini görmüş, yakalamak isteyince güvercin bir tavşancıla dönüşmüş ve doğanın kanadını kırmış. Kolu kırık olarak Mardin'e dönen Hacı Tuğrul Baba'yı Mûsâ Zûlî karşılamış ve Karaca Ahmed'e o kolu sıvayarak iyileştirmesini söylemiş. Karaca Ahmed! Rûm'da (Anadolu'da) bulunan insanlar senin sıvamanla şifâ bulsun" diyerek onu Anadolu'ya göndermiş."*⁸⁰

Vilâyet-nâme ve Mir'âtü'l-vefâ li vüçûhi's safâ adlı eserlerde Karaca Ahmet'in gözcülük faaliyeti yürüttüğü belirtilmektedir. Metinlerde farklı motiflerle karşılaşılma ile birlikte aynı zamanda Karaca Ahmet'in gözcülük göreviyle beraber müridleri tarafından sayılan bir isim olduğu dikkat çekmektedir.

Karaca Ahmet, dönemine gözcülük faaliyeti kadar halk hekimi kimliğiyle de damga vurmuştur. Karaca Ahmet'in akıl hastalarını tedavi ettiğine dair pek çok rivayet anlatılagelmektedir. Anadolu'nun pek çok yerinde makamı bulunan Karaca Ahmet'in türbeleri bugün çocuk sahibi olmak, evlenmek, hastalıkların iyileşmesi, iş sahibi olmak vs. gibi amaçlarla ziyaret edilmekteyken, kendisinin yaşadığı dönemde daha çok akıl hastalarının yakınları tarafından hastalarını tedavi amacıyla ziyaret edilmekteydi.

Karaca Ahmet'in hekimliğine dair şimdiye kadar halkın hafızasında taze kalan şu efsane dikkat çekicidir:

⁷⁹ Abdalbaki Gölpınarlı, a.g.e., s.18-20.

⁸⁰ Mehmet Tosun, a.g.e., s.325.

“Karacaahmet Horasandan harp üzerine gelmiş, Karahisar’dan Tez Hüyük yakınında oturmuş, orada bir adam varmış, köyde yaşayan bu adam, kâhyasına “git gör, bakalım şu karşıda çadır kuran yörük mü? Nedir? Hayvanları falan da var öğren, kimlermiş? Görelim” demiş. Kâhya gitmiş. Mevsim bahar. Bir su kenarındaki kafilenin reisinin söğüt ağacından elma kopardığını görmüş. Bu Karacaahmet’tir, davet eder. O da: Adama boş gidilmez diyerek bir mendil elma doldurmuş. Adamın yanına birlikte gitmişler. Adam önce hallerinden ürkmüş, efsun ve sihir sanarak elmaları kabul etmek istememiş. Hatta Karacaahmet’e hakarete hazırlanırken adamın yanında oturan ve çoktan beri ruhani hasta olan, feryat ve figan içinde ağlayan, çırpınan kızı, Karacaahmet’i görünce birden susmuş. Sükûnet bulmuş. Bey, Karacaahmet’e hayretle bakarak nereli olduğunu sormuş. Horasan erlerinden diye cevap almış, kızına bir nefes ve himmet rica etmiş Karacaahmet kızı sığayarak ona bir şeyler okumuş, söylemiş, beyin konağında birkaç gün misafir kalarak kızı tedavi etmiş. Biricik kızı iyi olduktan sonra beyin keyfine son yok, ebedi minnet ve şükran mestisi içinde, sevincinden bu meçhul hekime ne yapacağını şaşırıyor ve bu hizmete mükâfat olarak: “Develerin ve sığırların arazimizde serbestçe yayılsın, akşama kadar, istedikleri yerde dolaşınsınlar. Nereye kadar gidebilirse, oradan sınır kesilsin. O yerler senin ve evlâtlarının olsun.” diyerek birçok araziye Karacaahmet’e terk ediyor. O da Akhisar veya Kağnıcı çiftliği denilen 7 haneden ibaret köye yani, şimdiki Karacaahmet köyüne evlât ve tevabii ile yerleşiyor ve yerli köylülerle kaynaşıyor.”⁸¹

Karaca Ahmet’in Üsküdar’daki türbesinin olduğu yerde gerçekleştiği varsayılan başka bir rivayette ise:

“Halk, dört köşeden akın akın gelir olmuş o yüce sultanın kapısına. İşte yine böyle bir günde, çağın tanınmış ve sevilen büyük adamlarından biri ansızın hastalanmış, gözleri de birdenbire görmez olmuş, sönmüş. Ün yapmış doktorlardan kim gelmişse, bu adamın derdine bir çare bulamamışlar. Artan umutsuzlukların yanı sıra başka çareler de aranmaya başlanmış sonunda ileri gelenler:

---- At sırtında Horasandan gelen şu dervişi de deneyelim. Derler. Adam gönderirler. Gerçekte bundan haberdar olan ve çağrılmasını bekleyen Karaca Ahmed gelir hastanın yanına ona okur, üfler, dua eder. Vereceği ilacı verip hasta sahiplerine:

⁸¹ Edip Âli Baki, Eski bir Türk halk hekimi: Karacaahmet ve delileri tedavi yurdu, (İstanbul: Millî Mecmua Basımevi, 1947), s. 8-9.

---- “Bir hafta içinde hastanızın gözleri açılacak üzölmeyin” der. Gerçekten bir haftaya kalmadan adamın gözleri görmeye başlar.

Karaca Ahmed’in yüceliğini ve kerametini anlayan bu devlet adamı:

--- “Ey Karaca Ahmed! Ey yüce sultan atının dolaşacağı her yer senin olsun.” der.

Atına binen Karaca Ahmed Sultan, geniş bir arazi üzerinde dolaşır; adı ve şanı gibi büyük toprakların sahibi olur. Şimdiki türbesi de Üsküdar’da, işte onun atının dolaştığı topraklar üzerinde bulunuyor.”⁸²

Halk dilinde, Karacaahmed’in hekimliğini tevsik eden bir de ilâhi var. Kendine has bir beste ile okunan bir ilâhi her sabah ezanında ve ramazan gecelerinde, sair kandil günlerinde Karacaahmet camisinin minaresinde okunurdu. Hassatan, ilk mısralar, kimbilir, bu Türk’ün merkadi üzerine kaç asır mağrur ve şerefli akisler bıraktı.

Karacaahmet ilâhisi

*Karacaahmet ulu velî,
Akıllanır gelen deli.
Karşısında hayranbalı,
Sultan Karacaahmet sultan
Eşref oğlu, kâmil insan,*

*Türbesinin önü yazı (Kirova)
Etrafı hep koyun kuzu
Yetişinci Bayram gazi
Sultan Karacaahmet sultan
Oğlu Eşref, kâmil insan*

*Türbesinin önü ahlât
Ahlât değil o bir hikmet*

⁸² Tatlı, a.g.e., s. 28.

*İmdad eyle Karacaahmet.
Sultan Karacaahmet sultan
Eşref oğlu, kâmil insan.*

*Dervişleri giyer aba,
Anlar gezer tekke türbe,
Karşısında gözcü baba
Sultan Karacaahmet sultan
Eşref oğlu, kâmil insan,*

Manisa'nın Horoz köyündeki Karacaahmet türbesinde kaybolduğu iddia edilen bir levhada yazılı olan Karacaahmet methiyesinde şu beyit, Karacaahmet'in devrindeki şöhret ve kudretini açık bir şekilde göstermektedir:

*Evliya çok, bu cihan halt değil, velî
Arada ben gibidir, Karacaahmet sultan*

Karacaahmet'in kurduğu tedavi ocağına, altı yedi asır Anadolu'nun her tarafından kadın, erkek, büyük, küçük her yaştan akıl hastalarının geldiği bildirilmektedir.⁸³

Edip Âlî Baki, Eski bir Türk halk hekimi: Karacaahmet ve delileri tedavi yurdu adlı eserinde Karaca Ahmet'in gelen hastaları nasıl tedavi ettiğine dair şunlar aktarılmaktadır: Karacaahmet köyüne hastaların ekseriya elleri kolları, ayakları bağlı olarak arabayla getirildiği bildirilmektedir. Hastaların Karacaahmet evlâtlarından birinin evinde indirildiği ve eğer hasta bağırıp çağırıyorsa, üstünü başını yırtıyorsa, gürültü çıkarıyorsa dahi bu bizim hastamızdır diyerek kabul edildiği bildirilmektedir. Hastanın sar'alı olması bunaklık alâmeti göstermesi ve sükûnet hali durumunda hastanın kabul edilmediği ve ısrarla hatır için birkaç gün bırakılsalar bile sahiplerine tedavi edilmeden iade edildiği anlatılmaktadır.

Tedavi amacıyla tekkeye hasta kabul edildiğinde öncelikle Karacaahmet ve Eşref Sultan'ın ve onların evlât ve tevabiinden kırka yakın mezarı ihtiva eden tekkenin bir köşesinde gündüz tomruğa çekilerek, bütün geceyi karanlık ve korkunç geniş kubbeli yerde

⁸³ Baki, a.g.e., s. 9-10.

yalnız başına geçirdiği anlatılmaktadır. Burada belirtilen tomruk, bir nevi sabit falaka, iki kalın ve sağlam kirişten ibaret, alt kiriş yerde çakılı üst kiriş altındakine demirle çaprazlanmış, her ikisinde de küçükü büyüklü olmak üzere üç adet yarımşar yuvarlak deliğe sahip ve hastanın ayaklarının topuk kalınlığına göre bu deliklerden birine sokulduğu ve üst kirişinin kapatılarak hastanın kontrol altına alındığı bir tedavi gerecidir. Deli olduğu düşünülen hastanın eli yetişemeyecek kadar uzun tomrukta sabaha kadar ayaklarından böylece, sıkıca bağlı olarak bırakıldığı ve sabahleyin de iki kadın gelerek hastanın etrafını temizlediği ve nöbetçi tedavcinin evine götürülerek istirahat ettirildiği anlatılmaktadır. Eğer hasta iyileşmişse hasta aklım başıma geldi diyerek iyileştiğini izhar etmekte eğer iyi olmamış ise hususî bir oda kış haline göre bazen da ahırda bir köşede ocağa gübre falan atarak yeniden tomruğa çekildiği bildirilmektedir. Hastanın tedavi müddetince, tedavciden başka kimse ile görüşülmediği, sıkı bir perhize tâbi tutulduğu, tuzsuz ekmek ve hafif sebze yemekleri verildiği, et ve ağır yemekler verilmediği hatta, su, ekmek, ateş isterse dahi ev sahibinin karısının veya çocuklarının acıyarak, müdahale etmediği ifade edilmektedir. Hasta bu hal ve vaziyette iken her gün tedavi birtakım sualler ile hastasını imtihan ettiği anlatılmaktadır. “Nerelisin, niçin hasta oldun, baban annen var mı? vs.” gibi sorularla verilen cevaplardan hastanın iyileştiği veya iyiliğe yüz tuttuğu anlaşılmaktadır. Hastada ümit başlayınca zayıflayan yorulan ayakları tomruktan çıkarılmaktadır. Tedavcinin izni ile gündüzleri evin avlusunda biraz gezdirilmektedir. Işık ve hava aldırılmaktadır. Akşam yine tomruğa çekilmektedir.

Karaca Ahmed’in vaktiyle üzerinde oturup dinlendiği yumuşak bir kayadan getirilen taş parçaları döğülerek toprak haline konur. Bir bardak içerisine atılır, buna “Cüher” denir, süzüldükten sonra bu su hastaya içirilir.

Hasta lüzumuna göre caminin önündeki kuyudan çıkarılan su ile yıkanılır. Hastanın âzamî misafirliği kırk gün devam eder, hasta iyi olduğu vakit, eğer adamları alıp götürmeğe gelmezse bir nevi nekahat devrinde bağa, çife çubuğa götürülür ve hafif hizmetler yaptırılır. Bu suretle hastanın kat’î tedavisi anlaşılmış olur.

Kadın hastaların tedavisi Karaca Ahmed’in kız torunları tarafından aynı şekilde icra edilir. Hasta iyi olduktan sonra, yalnız başına bırakıldığı oda veya ahırdan çıkar, ev sahibinin yanında misafir olarak yatar. Hasta seçilerek alındığı için tedavi hemen hemen kat’î netice verir.

Bütün hizmetler Karaca Ahmed'in torunları tarafından nöbetle ve vazife olarak yapılırdı, hiçbir suretle ve hiçbir bahane ile para almazlardı. Devlette bu hizmetlere mukabil her türlü vergiden, aşardan ve her çeşit tekâliften, hatta askerlikten bile affetmek suretiyle hizmetlerini mükâfatlandırır, hiçbir köye nasip olmayan devlet himayesiyle çalışmalarını teşvik ve tergip ederdi. Her şeyden affedilmiş olan köylülerin ziraat ve koyunculuğu kuvvetli ve hepsinin hal ve vakti iyi olduğundan tam eski Türk misafirperverliğini de hak ile ifa ederlerdi. Tedaviciler, ekseriya hastanın kaç günde iyi olabileceğini tahmin ederler. Hasta sahibine ne vakit görmeğe geleceğini haber verirlerdi. Gelip hastasının iyi olduğunu, şifa bulunduğunu görünce hasta sahibi kurban keser. Zengin ise ve isterse bazı ufak tefek hediye yapar. Hastasını alarak haz içinde Karacaahmet ocağından, bu sessiz ve mütevazî şifa yurdundan ayrılır giderlerdi.⁸⁴

Karaca Ahmet'in gözcülük ve halk hekimi kimliğine ait rivayetlere ek olarak Afyon civarında yer alan "Olucak Çeşmesi" olarak adlandırılan çeşmenin hikayesi de halk arasında bilinen ve anlatılagelen bir rivayettir.

Dönemin büyük âlimi müderris Seyyid Nureddin'in yanında Sivrihisar'da tahsil gören Karaca Ahmet, Hacı Bektaş dergâhında okul arkadaşları Seyyid Hasan Basri (İscehisar-Seydiler köyüne medfun), Yârgeldi Sultan (Göynük köyünde medfun) ve Hayran Balı Sultan (Kayıören köyünde medfun) la birlikte tarikat süzgecinden geçerek fütüvvetnâme almıştır.

Bir rivâyete göre; adı geçen bu dört arkadaş Afyon kalesi civarında dolaşırken çok susar, fakat su bulamazlar. Karaca Ahmet Sultan elindeki asayı, "Burada su olacak" diye toprağa vurunca vurduğu yerden gürül gürül su akmaya başlar. Akan sudan kana kana içerek abdest alıp ikişer rekât namaz kılarlar. Daha sonra bu su için yapılan çeşmeye "Olucak Çeşmesi" adı verilmiştir.⁸⁵

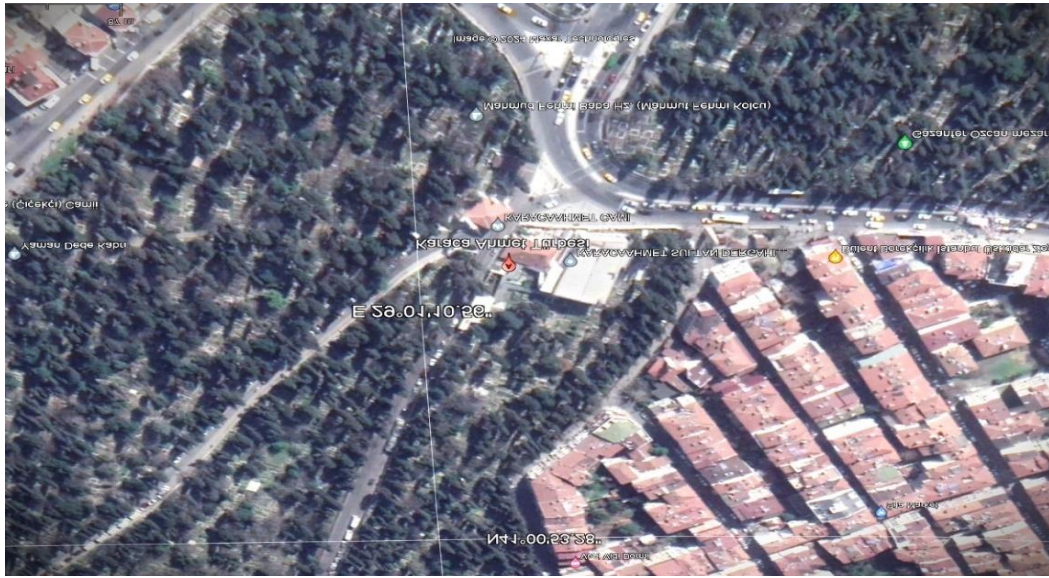
⁸⁴ Baki, a.g.e., s. 10-13.

⁸⁵ <https://www.afyonturkeligazetesi.com/yazarlar/ahmet-kaplan/karacaahmet-sultan-ve-olucak-cesmesi/4125/>

3. ZİYARET KÜLTÜRÜ AÇISINDAN KARACA AHMET DERGÂHI

3.1. Karaca Ahmet Dergâhının Yeri

Karaca Ahmet Sultan, Hacı Bektaş Veli'nin yanında abdallık görevi yapmıştır. Üsküdar ilçesinde bulunan Gündoğumu Caddesi ile Nuhkuyusu Caddesi'nin birleştiği köşede "Karacaahmet Sultan Dergâhi" türbesi bulunmaktadır. Karaca Ahmet türbesi Kanuni Sultan Süleyman'ın Bektaşî tarikatına mensup eşi Gülfem Hatun tarafından yaptırılmıştır.⁸⁶

Karaca Ahmet Dergâhının bulunduğu alan (Çiçekçi, Bağlarbaşı, İbrahimağa) 1481 yılında Padişah II. Beyazıd tarafından Karaca Ahmet Sultan Bektaşî Vakfına bağışlanmıştır.⁸⁷

⁸⁶<https://www.google.com.tr/maps/dir//Zeynep+Kamil,+G%C3%BCndo%2F%C4%B0stanbul/@41.0131879,28.9378544,12z/data=!3m1!4b1!4m8!4m7!1m0!1m5!1m1!1s0x14cab90bd4b41a13:0xdd7dcbf61e136610!2m2!1d29.020188!2d41.0132079?entry=ttu>

⁸⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Karaca_Ahmet

88

Resim 1. Karaca Ahmet Dergâhı Girişi.

89

Resim 2. Karaca Ahmet'in Atının Türbesi Fotoğrafı.

3.2. Karaca Ahmet Dergâhının Anket Sonuçlarının Derlenmesi

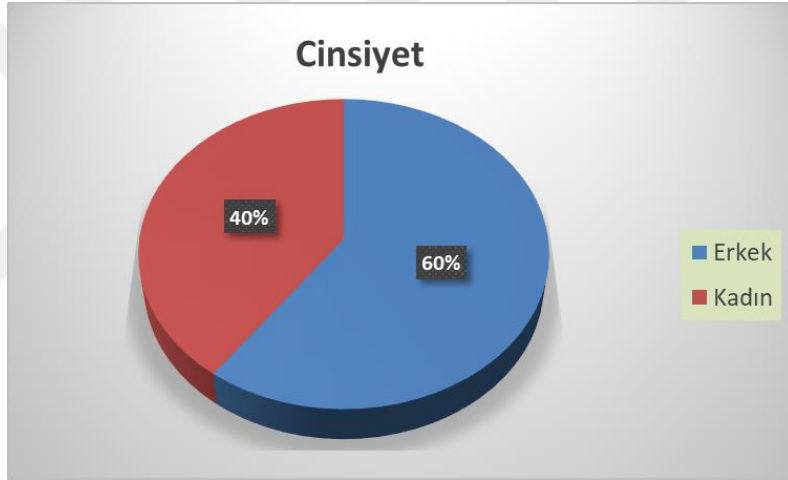
Tez çalışması, İstanbul Karaca Ahmet Dergâhı kapsamında 50 kişilik örnekleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya dahil olan katılımcılar; cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşadıkları yer, gelir düzeyleri ve eğitim düzeyleri olmak üzere 6 farklı demografik özellik üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmamızda anket sonuçlarını doğru derlemek adına katılan her kaynak kişinin ses kaydı alınmıştır. Elde edilen sonuçlar grafikler halinde sunulmuştur.

⁸⁸ Resim 1 Karaca Ahmet Dergâhı girişi. (Gaye Nur Süzergöz özel arşivine aittir.)

⁸⁹ Resim 2 Karaca Ahmet'in atının türbesi fotoğrafı. (Gaye Nur Süzergöz özel arşivine aittir.)

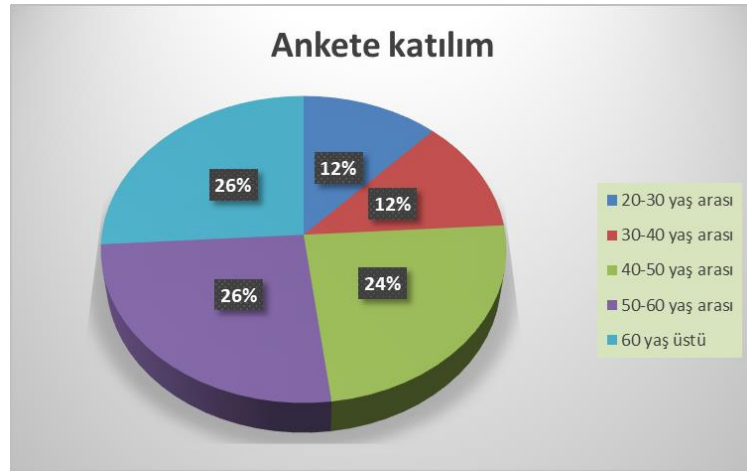
3.2.1. Katılımcıları Cinsiyet Dağılımı ve Yaş Aralığı

Örnekleminizin %60'ını 30 kişi ile erkeklerin ve %40'ını 20 kişi ile kadınların oluşturduğu Grafik 1'de görülmektedir. Ankette Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret eden kişilerin ağırlıklı olarak erkekler olduğu görülmektedir. Yaptığımız gözlemler sonucunda türbeyi ziyaret etmek başlıca bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer önemli bir neden, ölen bir kişinin ardından ölen kişinin yakını olan Alevi vatandaşların yüzyıllardır süregelen bir geleneği olarak Dergâhta yemek vermesidir. Bu yemeğe katılanların erkek ağırlıklı olması anketimize katılım oranını erkekler lehinde etkilemiştir. Anket çalışması gerçekleştirilirken ses kaydı alınmasının kadın katılımcıların ankete katılma konusunda isteksizlik göstermesine neden olduğunu düşündürmektedir.

Grafik 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı.

Örnekleminizin %12'sini 6 kişi ile 20-30 yaş aralığı, %12'sini 6 kişi ile 30-40 yaş aralığı, %24'ünü 12 kişi ile 40-50 yaş aralığı, %26'sını 13 kişi ile 50-60 yaş aralığı ve %26'sını 13 kişi ile 60 yaş üstü vatandaşlarımızın oluşturduğu Grafik 2'de görülmektedir. Karaca Ahmet Dergâhı, her yaştan pek çok insana kucak açan manevi bir mekandır. Anketin büyük çoğunluğunu orta yaş aralığı oluşturmalarına rağmen gençlerin de manevi doygunluğa erişmek ve sosyal aktivitelere katılmak üzere Dergâha geldiği gözlenmektedir.

Grafik 2. Katılımcıların Yaş Aralığı.

3.2.2. Katılımcıların Medeni Durumu ve Yerleşim Yerleri

Örneklemimizin %60'sını 30 kişi ile evli kişiler ve %40'ını 20 kişi ile bekar kişiler oluşturduğu Grafik 3'te görülmektedir. Evli vatandaşlar daha çok bir adak dileme veya taziyeye yemeğine katılmak vesilesiyle Dergâhta bulunmaktadır. Bekar vatandaşların bir bölümü ise Dergâhta cem törenlerine düzenli bir şekilde katılım gösterirken bir kısmı ise Dergâh tarafından ücretsiz bir şekilde eğitimi verilen zakirlik kursuna katılmak amacıyla bulunmaktadır. Bekar ve genç vatandaşlar, Dergâhın dedesi Hüseyin Özgöz'ün onay vermesi sonrası tez çalışmamızda içten ve dostane bir yaklaşımla hem ankete katılıp hem de diğer kişilerin ankete katılım konusunda bir isteksizlik durumu göstermemeleri için ellerinden gelen tüm çabayı göstermişlerdir.

Grafik 3. Katılımcıların Medeni Durumları.

Örneklemimizin %98'ini Yurt içi ve %2'sini Yurt dışı oluşturduğu Grafik 4'te görülmektedir. 32 kişi İstanbul Anadolu Yakası'ndan katılım gösterirken 17 kişi İstanbul'un Avrupa Yakası'ndan katılım göstermiştir. 1 kişi Almanya'nın Karlsruhe kentinden katılım göstermiştir.

Grafik 4. Katılımcıların Yaşadıkları Yerler.

3.2.3. Katılımcıların Gelir Düzeyi ve Eğitim Düzeyleri

Örneklemimizin %27'sini 11 kişi ile emekli kişiler, %27'sini 11 kişi ile asgari ücret alan kişiler, %23'ünü 9 kişi ile asgari ücret üzeri alan kişiler ve %23'ünü 9 kişi ile cevap vermek istemeyen kişiler oluşturduğu Grafik 5'te görülmektedir. İnsanların hayatlarını etkileyen unsurlardan biri ekonomi bir diğeri de bağlı oldukları inançlarıdır. İnsanların yaşamında ve davranışlarında bu derece önem arz eden bu iki sistemin, birbiriyle etkileşim içinde olduklarını göz ardı etmemeliyiz. İnsan hem inanan hem de ekonomik bir varlıktır. Sosyal sınıflara ayrılırken insanların sosyokültürel yapıları ekonomik güçleriyle şekillenir ve kendilerine ait bir hareketlilik alanı sağlar. İslam dininde her şeyin Allah'a ait olduğu inancı hakimdir. Zenginlik insan ve Allah arasında üç farklı yönden ele alınır:

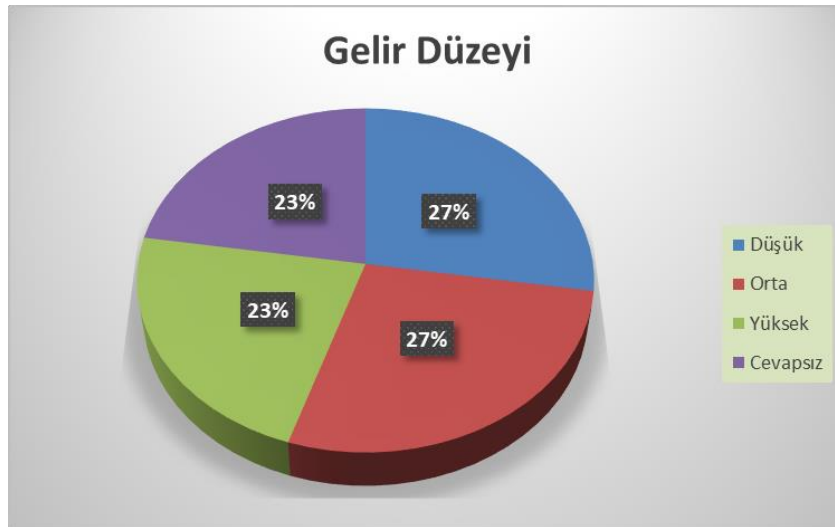
“Birincisi, zenginliğin asıl sahibi Allah'tır. İnsanların zenginliği sınır vardır, Allah'ın zenginliğinde ise sınır yoktur.

İkincisi insanların sahip olduğu zenginlik geçici iken, Allah'ın sahip olduğu zenginlik daimidir.

Üçüncüsü ise insanlar sahip oldukları zenginliğe muhtaçtır,

Allah ise her şeyin mutlak sahibidir; fakat sahip olduğu hiçbir şeye ihtiyaç duymamaktadır.”⁹⁰ denir. İslam dini, zengin kişilerin yoksul kişilere yardım etmesini ayetlerle bildirmiştir. “Rabbi'nin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimlerini aralarında biz taksim ettik ve onlardan kimini ötekine derecelerle üstün kıldık ki, biri diğerine iş gördürebilsin...”⁹¹ şeklinde ifade edilmiştir. Burada esas olan amaç, insanların birlik ve beraberlik içerisinde yaşamalarını mümkün kılmak için Allah tarafından böyle bir ekonomik farkın yaratılmasıdır. Zenginin sahip olduğu mallar hakikatte ona ait değildir. O mallar zengine emanettir ayrıca yoksulun da o malda hakkı bulunmaktadır. Yoksul kişilerin bu hakkı elde edebilmesi tamamen toplumsal dayanışmaya bağlıdır. Aslında esas meselemize gelecek olursak anketimize katılan kişilerin çoğu emekli veyahut asgari ücret ile geçinen kişilerdir.

Toplumun alt kesiminin yoğun bir şekilde türbeyi ziyaret ettiği görülmektedir. Hem ekonomik hem de dini bağlardan ortak bir kesimi buluşturan Dergâhın en önemli yönü de budur. Zengin ve yoksul kişileri bir araya getirerek toplumsal bir fayda sağlar. Kur'an'da geçen zenginlik ve yoksulluk ilişkisi bu kutsal mekânda uygulamaya koyulur.

Grafik 5. Katılımcıların Gelir Düzeyleri.

⁹⁰ Mustafa Şen, Kur'an'da Zenginlik ve Fakirlik, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2008, s. 74, 78.

⁹¹ Kur'an, 43/32, ayrıca bkz. 17/21, 16/71, 11/118-119, 17/30, 6/165.

Örnekleminizin %28'ini 14 kişi ile ilkokul, %5'ini 4 kişi ile ortaokul, %28'ini 14 kişi ile lise, %28'ini 14 kişi ile üniversite ve %6'sını lisansüstü oluşturduğu Grafik 6'da görülmektedir. Eğitim seviyesinin artmasıyla Dergâha gelme oranı yukarıda verilmiştir. Lise ve Üniversite mezunu katılım oranı aynı çıkmaktadır. Dergâha katılım üniversite mezunu gençler arasında da yaygındır. Burada cem ibadetlerine katılma ve Dergâhın gençler için sunduğu imkanlar etkili olmaktadır. Zakirlik eğitimi başta olmak üzere Dede ile sohbet etme gençleri Dergâha çekme konusunda önemli bir alternatiftir. Dede ile sohbet etme imkânı bulan gençler sözlü kültür sayesinde pek çok önemli kazanım elde etmektedir.

Grafik 6. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri.

3.2.4. Katılımcıların İnanç Profili

Örnekleminizin %50'sini 25 kişi ile inançlı ve ibadetlerini yapmaya gayret eden kişiler, %20'sini 10 kişi ile inançlı ama kısmen ibadetlerini yapan kişiler, %16'sını 8 kişi ile inançlı ama ibadetlerini yapmayan kişiler, %8'ini 4 kişi diğer seçeneklerini tercih eden kişiler ve %6'sını 3 kişi ile inançsız kişilerin oluşturduğu Grafik 7'de görülmektedir. Grafikten yola çıkarak inançlı kesimin daha çok türbe ziyareti yaptığı görülmektedir. İslam Dini peygamberi Hz.Muhammed (s.a.s.), İslam'ın ilk vakitlerinde kabir ziyareti yapılmasını bütünü bütününe yasaklamıştı. Bir vakit sonra “Size kabir ziyaretini yasaklamıştım, artık kabirleri ziyaret edin; çünkü onlar size âhireti hatırlatır” (Müslim, cenâiz 105,108, edâhi 37;

Ebû Dâvûd, cenâiz 75; Tirmizî, cenâiz 60; Nesâî, cenâiz 100,101.) diye buyurdu.⁹² Bu buyurudan sonra kabir yasağı ortadan kalkıp insanların kabir ziyaret etmesi belli bir sebebe dayandırıldı. Kabirde yatan ulu zatın bir gün diri olduğunu ancak günü gelince bu fani dünyadan göçüp gittiği insanlar tarafından anlaşılacaktı. Dünyevi zevklere kanmadan ahiret hayatının hep insanların aklında bulunması gerektiği dile getirildi. Hem bu dünya hem de öteki dünya için yaşanılması gerektiği insanlara Peygamber Efendimiz vasıtasıyla aktarıldı. Ancak kabir ve türbe ziyaretlerine çeşitli hurafelerin karışmasıyla gayesinden uzaklaşıldığı durumlar gözükte. İslam’da asıl olan türbelerden bir şey beklemek değıl, ölümü hatırlamaktır. Dileğimizi ölüden değıl, Allah’tan istemeliyiz. Dileğimizi yaratıcıya dile getirirken Türklerin genetik kodları da ortaya çıkmıştır. Çünkü Türkler İslamiyet’le tanışmadan önce “Atalar Kültü” inancına sahiptirler.

Eski Türkler arasında üstün niteliklere sahip insanların öldükten sonra da ruhlarının kendi toplumunu koruyacağına dair inanç bulunmaktaydı. Daha sonra tenasüh inancıyla ölüler kültü birleşmiştir.

Atalar kültü ruhun bedenden bedene geçmesi (tenasüh, reenkarnasyon) inancını benimseyen Maniheizm ve Budizm’in Türklerde kabul edilmesinde etkili olmuştur. Atalar kültüne benimsediğı inanca göre çok yaşayan, yönetici, bilgili insanlar öldüğü vakit onların ruhları, toplumuna ve ailesine yardım etmektedir. Ruh onları kötülüklerden korur. Ayrıca ataların sadece ruhları değıl, zimmetleri de kutsal benimsenmiştir. Türklerde bulunan evliya kültünün kökeninde atalar kültü yatmaktadır.⁹³

Orta Asya’dan gelip Anadolu’ya yerleşen Türkler, Anadolu ve İslam kültürü ile tanışmıştır. İlk Atalar kültü olarak karşımıza çıkan inanç sistemi daha sonra yerini veli kültüne bırakmıştır.

İnsanlar, evliyaların bulunduğu hazire, mezar, yatır, türbe, yatır, zaviye, dergâh, tekke vd. yerlerde dua ederler. Veliden, iş bulma, hastalıklardan kurtulma, kısmet açma gibi çeşitli konularda yardım isterler. Dua eden insanların mutlaka inançlı bir şekilde dua etmesi şarttır, aksi taktirde duanın kabul olmayacağı inancı hakimdir. Bu mekanlardaki ziyaretlerde dualar edilir, ata ruhlarından yardım istenir. Ziyaret suyundan medet umulur. Bazı durumlarda atalar kültüyle su kültü, taş kültü ve tepe kültü birleşir. Türklerin İslamiyet’i

⁹² <https://sorularlaislamiyet.com/kaynak/yatir-turbe-ve-kabir-ziyareti>

⁹³ Ahmet Yaşar Ocak, Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, (İstanbul, 2000), s.113.

kabul etmesinden sonra da insanların yatırlara gitmesi "Allah'ın sevgili kulları olan ve Allah'a sözü ve nazı geçebilen evliyanın yardımını dilemek" şeklinde açıklanmıştır.⁹⁴

Karaca Ahmet Dergâhına gelen kişilerde inanarak dua etmek son derece yaygındır. Ziyaretçiler Karaca Ahmet'in dualarını Allah'a iletmede bir aracı olabileceğini düşünüyorlardı. Onun yüzü suyu hürmetine isteklerinin kabul göreceği inancı hakimdi. İnanç kısmı bu noktada dikkat çekici bir madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek Atalar Kültü gerekse veli kültü inancı birleşmiş bir vaziyette halen devam etmektedir. Türbe ziyaretleri hem geçmişten getirdiğimiz kültürel kodların hem de İslamiyet'le birlikte hayatımıza giren velilerin önemini bizlere vurgulamaktadır. Karaca Ahmet sadece Üsküdar değil Türkiye'de pek çok yerde makamı olan yüce bir zattır. Ankete katılım gösteren kaynak kişilerden bazıları diğer illerde bulunan Karaca Ahmet türbelerini de ziyaret etmiştir. Ancak kaynak kişilerdeki genel kanı esasen Karaca Ahmet'in bu türbede atının mezarıyla beraber yan yana yattığıdır.

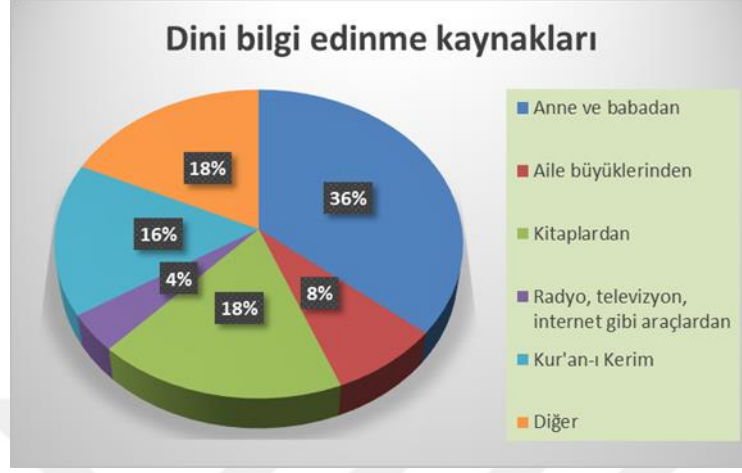
Grafik 7. Katılımcıların Öznel Dindarlıkları.

3.2.5. Katılımcıların Dini Bilgi Kaynakları

Örneklemimizin %36'sını 18 kişi ile dini bilgileri anne ve babadan öğrenen, %18'sini 9 kişi ile kitaplardan öğrenen, %18'sini 9 kişi ile diğer yollardan öğrenen, %16'sını

⁹⁴ Mehmet Eröz, Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşılık. 0 , (İstanbul, 1992), s.103.

8 kişi ile Kur'an-ı Kerim'den öğrenen, %8'ini 4 kişi ile aile büyüklerinden öğrenen ve %4'ünü 2 kişi ile radyo, televizyon ve internet aracılığıyla öğrenen kişilerin oluşturduğu Grafik 8'de görülmektedir.

Grafik 8. Katılımcıların Dini Bilgi Edinme Kaynakları.

Aile, içinde bulunduğu toplumun değer yargıları, gelenek ve görenekleri, kültürü ve inançları olmak üzere pek çok olguyu içerisinde bulundurur. Çocuklukta dinî uyanış, yetişkinlerin ilgi, teşvik, destek ve örnek olmalarına büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır. Eğer çocuk öncelikle ailede huzurlu bir manevî ortam içerisinde yaşama imkânı bulabilirse, onda güçlü bir dinî uyanış görülebilir. Ancak, ailedeki dinî hayatın içeriği ile aile yapısı, aile üyelerinin dine ilgi dereceleri ve dinî eğitimde izlenen yöntem ve alışkanlıklara bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkabilir. Çocuk ailede dini ebeveyninden ya da nine ve dedesinden öğrenecektir. Çocuk bunların dinî söz, tavır ve davranışlarından algıladıklarını kendi tecrübeleri, kabiliyetleri ve kişisel düşünme ve tepkileri ölçüsünde işleyerek, kendine has bir dinî anlayış ve yaşayışı geliştirmeye yönelecektir. Anne ve baba sorumluluğunun bilincinde kişiler olarak dinî esasları dikkatle yaşayıp, bunları çocuğa aktarmada da dikkat ve ilgi gösterirlerse, çocuk rahatlıkla dinî aleme katılabilir.⁹⁵

Dinini bilgileri edinme kaynaklarının başında anne-babanın ve aile büyüklerinin geldiğini anketimizde gözlemlemekteyiz. Bu durum bize ailenin çocuğun hayatını şekillendirmedeki önemini gösterir. Ayrıca sözlü kültürün dinî bilgileri öğrenmede yazılı kültürden daha etkin bir rol izlediğini gösterir. Kitaplardan veyahut kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'den 17 kişi edinim sağlarken 33 kişi sözlü kültürün hâkim olduğu alanlarla dini

⁹⁵ Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (Ankara, 1993), s. 257-258.

bilgileri edinmiştir. Sözlü kültür 21.yy’da dahi baskın bir kültür olarak devam etmektedir.

Sözlü kültür ve din ilişkisi yazısız kadim topluluklardan günümüz yazılı modern toplumlara kadar gelmiştir. 23 yıllık bir zaman diliminde yazılı kültür alışkanlığı olmayan bir topluma gönderilen Kur’an-ı Kerim, yazılı bir metin üslubundan ziyade sözlü hitap biçimlerini yansıtan bir kitaptır. Doğrudan muhatap kitleye sözlü olarak hitap edilmiş ve oldukça da uzun bir zaman diliminde tamamlanmıştır. Vahyin, vahiy kâtipleri tarafından yazıya geçirilmesi yanında ezberlenmesinin de sözlü kültür açısından önemi büyüktür. Bu bakımdan Kur’an hitap biçimiyle sadece Araplar nezdinde değil tüm insanlığa bu anlamda çağrı yapmaktadır. Vahyin bu bakımdan konuşulan dille ve kültürle çok yakın ilişkisi vardır. Tamamen insana odaklanan vahyin, insan tarafından anlaşılması ve zihinsel olarak aktarılmasındaki önemi hitap biçiminin etkili olmasındandır.⁹⁶

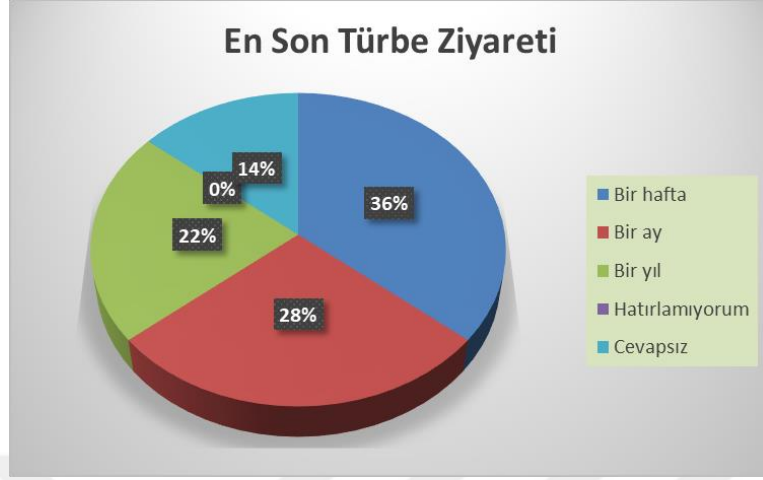
Aile ve sözlü kültür ortamı kişilerin dini bilgi edinimlerini şekillendiren faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile tarafından eğitilen çocuk sözlü kültür ortamı içerisinde dini olan bilgiyi kutsallaştırır. Hem kendi hem de kuracağı yuvayı kendi öğrendiği dini bilgilerle donatarak kuşaktan kuşağa bir aktarımı da devam ettirmiş olur.

3.2.6. Katılımcıların Dini Mekanlara Olan İlgileri

Örneklemimizin %36’sı 18 kişi ile en son bir hafta içerisinde türbeyi ziyaret eden kişiler, %28’si 14 kişi ile en son bir ay içerisinde türbeyi ziyaret eden kişiler, %22’si 11 kişi en son bir yıl içerisinde türbeyi ziyaret eden kişiler, %14’ü 7 kişi cevap vermek istemeyen kişiler ve %0 ile hatırlamıyorum diyen kişilerin oluşturduğu Grafik 9’da görülmektedir. Öncelikle bu soru sadece Karaca Ahmet Dergâhı ekseninde sorulmamıştır. Türbe ziyaret etme alışkanlığını bulmak için böyle bu soru katılımcılarımıza sorulmuştur. Öğrenmek istediğimiz esas mesele şudur: Buraya gelen ziyaretçiler genelde türbe ziyaret etme alışkanlığına mı sahip yoksa sadece Karaca Ahmet için mi ziyaret etmektedir. Katılımcılarımızdan aldığımız sonuçlar bize türbe ziyaret etme alışkanlığına sahip bir katılımcı kitlesiyle karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Ses kayıtlarında da

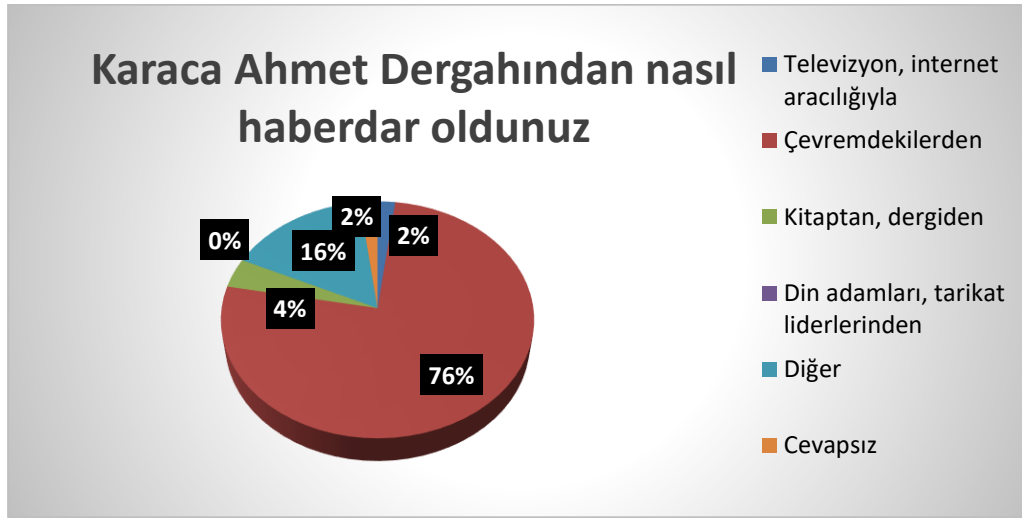
⁹⁶ Süleyman Gezer, *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur’an*. Ankara Okulu Yayınları, (Ankara, 2015), s.121-122.

katılımcılarımız başta Karaca Ahmet Dergâhı olmak üzere pek çok türbeyi ziyaret ettiğini dile getirdi. Şah Kulu Dergâhı Karaca Ahmet'ten sonra sıklıkla söylenen mekanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 9. Katılımcıların En Son Yapılan Türbe Ziyaretleri.

Örneğimizimizin %76'sı 38 kişi Karaca Ahmet ile ilgili bilgiyi çevresinden, %16'sı 8 kişi ile diğer seçeneklerden, %4'ü 2 kişi ile kitaptan ve dergiden, %2'si 1 kişi ile televizyon ve internet aracılığıyla ve %2'si 1 kişi ile cevap vermek istemeyen kişiler, %0'ı din adamları, tarikat liderleri aracılığıyla öğrenen kişilerin oluşturduğu Grafik 10'da görülmektedir. Aile ve yakın çevre ziyaretçilerin türbeyi ziyaret etmesinde etkili rol oynamıştır. Ayrıca Dergâhın çıkardığı kitaplar ve dergilerde burada büyük önem arz eder. Örneğin KK21 çocuğunu zakirlik kursuna getirirken Dergâhta yer alan kitapları, dergileri ve afişleri okuyarak Karaca Ahmet hakkında bilgi sahibi olduğunu dile getirmiştir. Özel bir kaynak araştırması yapmadığını ancak Karaca Ahmet'in şifacı kimliğini buradaki bilgileri okuyarak öğrendiğini dile getirmiştir. Bunun gibi söylemlerde bulunan farklı kaynak kişilerimizde mevcuttur. Bu bilgileri ileriki bölümlerde aktaracağız.

Grafik 10. Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhından Haberdarlıkları.

Örneklemimizin %46'sı 23 kişi ile Karaca Ahmet hakkında bilgi sahibi olan kişiler, %30'u 15 kişi ile Karaca Ahmet hakkında çok az bilgi sahibi olan kişiler, %22'si 11 kişi Karaca Ahmet hakkında bilgi sahibi olmayan kişiler, %2'si 1 kişi cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 11'de görülmektedir.

Grafik 11. Ziyaretçilerin Karaca Ahmet ile İlgili Bilgi Düzeyleri.

3.2.7. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet Hakkındaki Görüşleri

Anketimize katılan kaynak kişilerin Karaca Ahmet hakkında bildikleri aşağıda verilmiştir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Karaca Ahmet hazretleri gözcüdür. Cemlerde gözcü Karaca Ahmet diyoruz biz. Karaca Ahmet'in oğlu var Hıdır Abdal Tunceli/Kemaliye'de. O Hacı Bektaş-ı Veli'nin öğrencisi. Biz gittik. Orada üç gün kaldık. En son gelen öğrencisi. Eyvah geç kaldım sen şeyleri dağıttın diyor pire. O da diyor ki sen de düşkünlerin piri ol. Mesela bizde yoldan çıkan düşkündür. Başkasının eşine bakan işte cemaatlere giremez. Düşkündür. Başkasıyla, evli kadınla birlikte olanı dışlarlar. Onlar bizim nezdimizde düşkündür. Bizim mezhebimizde. O düşkünlerin piri. Ama normalde bütün sene onun ziyaretçileri gelir. O Karaca Ahmet'in oğlu (KK1).

Karaca Ahmet Sultan, bunu ben kendi şeyimde, kendi bilgilerimden. Karaca Ahmet Sultan hünkâr efendimiz zamanında, Hünkâr Hazretleri zamanında gözcülük yapıyormuş. Onun kırklar ceminde gözcülük hizmetini yürütmüş. Yani ilk hünkârı karşılayan Karaca Ahmet Sultan'dır Suluca Karahöyük'te. Karaca Ahmet Sultan, aynı zamanda bir aile hekimi. Yani biz insanlara aile hekimiymiş. Yani buraya geldiklerine göre akıllı gitmiş. Yani büyük bir seyit. On iki imam soyundan geliyor. Kendim okudum (KK4).

Babamdan öğrendim. Yani psikiyatri, psikolog. Ansiklopedilerden yani psikiyatri, psikolog olduğunu bildiğim için ziyarette bulundum (KK15).

Karaca Ahmet, Ahmet Yesevi zamanından yani bu alevi öğretisinin erlerinden birisidir diye biliyoruz. Öyle biliyoruz. Büyüklerimiz sürekli gelirlerdi. Bizler de geliyoruz. Yemeklerde, cenazelerde sürekli geliyoruz. Sadece kitaplardan ve gelip gittiğimiz kadar. Fazla yok (KK18).

Kitaplarını aldım, okudum. Cemlerine katıldım. Kitaplardan öğrendim. Bir de cemlere çok katılıyordum. Şimdi on senedir falan fazla katılamıyorum ama daha önce cemlere falan her Perşembe ben ceme katılırdım. O komşum sayesinde. Allah rahmet eylesin o vefat etti şimdi. Şimdi ne desem yalan. Hafızamda bir şey kalmadı. Biraz da yeni cenazem oldu. Üç gün oldu annemi kaybettim. Biraz kafam dumanlı. Fazla bir şey diyemeyeceğim ama kitaplarını çok okudum. Yani Karaca Ahmet'ten de Şah Kul'undan oraya falan da gittim bak (KK19).

Karaca Ahmet Aleviliğe tamamıyla hizmet etmiş. Aleviliği ileri derecede bugünüme taşıyan ulu önderlerimizden biridir. 12 hizmette hizmet almış bir insan. Yani bizi bugünlere taşıyan ulu önderlerden birileridir yani. Yol hizmetçisidir. 12 hizmetten görevli bir insandır o da. Dergâhlara sürekli geliyorum. Şah Kulu Sultan Vakfı'nda semah ekibinde görev yaptım. Yaklaşık 8 yıl hizmet ettim ben gençlik kolunda. Ama Karaca Ahmet'e de sık sık geliyorum (KK23).

Karaca Ahmet burası değil. Karaca Ahmet Afyon'da. Esas Karaca Ahmet'in yeri Afyon'dadır. Orada Karaca Ahmet köyü var. Herhalde yanılmıyorsam Afyon olacak. Karaca Ahmet köyünde esas Karaca Ahmet o. Buranın bir nebze de ya şeyi geçiyor. Nazarlaması geçiyor veyahut seyis dedikleri bakımcısı, yardımcısı olarak geçiyor burası. Kaynaklarda o var (KK24).

Buradaki broşürlerden, kitaplardan, gelen halktan. Karaca Ahmet Sultan hazretleri Horasan erenlerinden. Gözcü Karaca Ahmet Sultan olarak geçiyor ismi ve akıl, ruh hastalıkları alanında ihtisas görmüş bir zat. Bu deli diye adlandırdığımız insanların gelip şifa buldukları bir yer. Ama sadece böyle demeyelim de mesela birçok insan ne bileyim çocuğu olmayan mesela geliyor ziyaret ediyor. Veya bir beklentisi olan ne bileyim işinde, eşinde veyahut da hayattan farklı bir beklentileri olan insanlar gelip ziyaret ediyorlar. Onun dışında cem ibadeti içinde on iki hizmetten biri olan gözcü Karaca Ahmet Sultan hazretlerine gözcülük hizmeti verilmiş. Bunları biliyorum yani. Bildiklerim bunlar (KK26).

Karaca Ahmet, peygamber soyundan gelen bir erendir. Atalarımızdan ve kitaptan öğrendik. Mezarlığının da burada olduğunu biliyoruz. Burada vefat etmiş (KK27).

Evet. İnternette öğrendim. Horasan erenlerinden soyu olduğunu tabii ki biliyorum. Ermiş olduğunu biliyorum. Bir de Karaca Ahmet'in kendi zamanında şifacı olduğunu, doktor olduğunu, psikolojik hasta olan insanları tedavi ettiğini biliyorum. O zamanda yani karanlık dönem. Orta çağın daha arkasında nasıl yapmış. Şimdiki o ilim o bilim. Sadece böyle din üzerine değil o şifa. Ya bu bir Allah vergisi olması gerekiyor başka olamaz yani. Allah vergisi de gözümde (KK28).

Yani burası evliyalar diyarıdır. Karaca Ahmet, Üsküdar yani. Çok ünlü bir bölgedir burası yani. Evliyalar cennetidir Üsküdar, Karaca Ahmet yani. Üsküdar'da çok yatır vardır yatırlar vardır yani. Ya ben de çok iyi bilmiyorum aslında bakarsanız yani. Bize

büyüklerimizin anlattığını ben size söylüyorum. Burası Karaca Ahmet yani çok evliyalara, yatırırlar vardır. Burada Üsküdar'da yani. Biz her gün dua okuruz, ederiz. Problem yok, sorun yok. Büyüklerimizden (KK29).

Karaca Ahmet zamanın önemli bir şifacısıdır. Akıl hastalarına yardım etmiş. Burada konuştuğum herkes bu durumdan bahsediyor. Ayrıca Cem ibadetinde gözcüymüş. Bunları biliyorum (KK32).

Karaca Ahmet on iki imamlardan, on iki hizmetten gözcü babadır. Kırklar meydanında gözcülük yapar. On iki imamlardan yani kırklar meydanında gözcü Karaca Ahmet'in on iki hizmetten görevi gözcüdür. Görevini de gözcü Karaca Ahmet ismini de buradan almıştır. Postnişinlerimizden biridir. Çevre diyeyim (KK33).

Kendisi bir Alevilik inancında dini bir lider olarak söyleyebilirim. Önder olarak. Aynı zamanda dini yatırımlarından ziyade bir de kendisi hekimlik konusunda da ileri derecede uzman bir kişiliktir. Yani akıl ve ruh sağlığıyla alakalı. Kendini geliştirmiş ve çevresine, insanlara destekte bulunmuş bir insandır. Ve bu kendi tıbbi inançlarını, tedavi yöntemlerini oğullarıyla nesilden nesle aktarmıştır. Zamanının halk doktorudur (KK35).

Karaca Ahmet Hacı Bektaş'ın kuzeni. Gözcülük hizmeti ona verilmiş. Psikiyatristmiş. Diğer hastalara da şifa verirmiş. Pirimden öğrendim (KK37).

İnsanları sağlıklı, insanları iyileştirdiğini biliyorum. İnsanlara yardımcı olduğunu. İyi bir insan. Ama önceliğini insanların hastalıklarını iyileştirdiğini biliyorum. O kadar yani. Fazla detayını bilmiyorum (KK38).

Büyük bir zat. Çevremdekilerden duydum (KK39).

Karaca Ahmet, kitaplardan. 11.yüzyılda yaşamış bir Türk erenidir. Alperen yani genel. Türk erenidir. Burada dernek kurulması 1969'da kurulmuş fakat 800 yıllık bir dergâh burası. Osmanlı zamanından beri gelen hatta Beylikler zamanından gelen bir türbedir. Türbeyi genelde Alevi kesiminin çoğu ziyaret eder. Türkiye'de Anadolu Aleviliğine göre üç tane büyük inanç merkezi vardır. Bir tanesi Hacı Bektaş, ikincisi Abdal Musa Antalya'daki,

üçüncüsü de burada post sahibi olan gözcü Karaca Ahmet'tir. Bütün cemlerde gözcünüz, bekçiniz olsun diye söylenir. Onun için biz genelde buraya bizim halkımız, bilhassa bu bölgeler, Anadolu'nun çoğu yerleri her zaman gelirler. Niyaz alırlar, kurbanlarını keserler, adaklarını verirler (KK41).

Karaca Ahmet Sultan 1200'lü yıllarda yaşamış, Hacı Bektaş-ı Veli döneminde. Horasan erenlerinden, Rum abdallarındandır. Buraya Horasan bölgesinden gelir. Hem hekimdir hem pirdir hem alevi dedesidir. Seyyid evladı resuldür. Bilinen kayıtlarda on iki imamın yedincisi Musa-yı Kazım'ın torunudur. Horasan erenleri içerisinde namı büyüktür. Hacı Bektaş-ı Veli'nin dervişlerindendir. Dervişlerinden olduğu kabul edilmekte hatta Karaca'm Karaca'm bir yerde mekânın olsun kırk yerde çerağın yansın diye bir sözü vardır. Bundan dolayı da bütün alevi inancındaki cem ibadetleri içerisindeki gözcülük hizmetini de Karaca Ahmet Sultan Hazretleri yerine getirmiştir. Her cem içerisinde adı anılır. Karaca Ahmet'in bir tek bura değil, İstanbul'da değil pek çok yerde türbesi var. Türbesinden de ziyade askerleri var, dervişleri var. Anadolu'nun birçok bölgesinde Anadolu Horasan erenleri içerisinde büyük nama sahip ve hepsiyle de irtibatı olmuştur yaşadığı dönemlerde. Bu bölgeye de zaten inancı, İslam inancını yaymak daha çok şöyle Türkleştirme çatısı altında yani Türkçe çatısı altında bu bölgelere gelip İslam'ın özünü anlatmak için mücadele eden evliyalardan bir tanesidir. Elimde zaten birçok kaynak var bununla alakalı. Büyüklerimizden dinledik ama burada size kaynak da önerebilirim. Karaca Ahmet Sultan ile ilgili sizin gibi birçok araştırmacı geldi. Araştırdı. Mevcut kaynakları çıkartıldı arşivlerden. Ve menakıpnameler diğer evliyaların menakıpnamelerindeki anlatımlardan da bunlar gösterildi ve ortak noktalarda kullanıldı (KK44).

Mesela Horasan pirlerinden olduğunu biliyorum. Orta derece Horasan pirlerinden. Ocak köylü. Yani o şekilde buraya gelip. Aynı zamanda Karaca Ahmet Sultan ruh ve sinir hastalıkları ilgili olan bir kısmı var. Dönemin padişahının kızı rahatsızlığından dolayı, iyileşmemesinden dolayı Karaca Ahmet Sultan dergâhına getiriyor. Ve dergâhta iyileştikten sonra şu anda mevcut olan Karaca Ahmet Sultan dergâhını bulunduğu dönüm Çamlıca'dan Üsküdar'a kadar Karaca Ahmet Sultan olarak mühürlüyor kendisine. Yani padişah dönemindeki, Osmanlı dönemindeki padişahların kızının iyileşmesiyle ruh ve sinir hastalıkları dağılınca tedavi kısmı buradaydı yani. Bu bilgiler gerek Karaca Ahmet Sultan'ın şeceresinden bakarsınız, kimlik bilgileri vs. oradan. Aynı zamanda da dedelerden öğrendim ben (KK45).

Öğrendiğim tek şey tabela türbedeki şimdi. Hekimliği, doktordur kendisi. Şifa dağıtandır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin mürididir. Bu kadar (KK46).

Karaca Ahmet ile alakalı bilgim onun tabip olduğu özellikle psikolojik rahatsızlıklar konusunda insanlara şifa verme odaklı olduğu. Çok fazla bilgim yok. Dedğim gibi bir şey biliyorum. Ama işte buraya gelenlerin özellikle amaçlarına yönelik şeyler olduğunu bu zatla ilgili biliyorum (KK49).

Daha önce ibadet esnasında, ibadetlerimiz yapılırken ibadette söylenen bir isim vardır. Gözcü Karaca Ahmet Sultan diye geçer. Ve aile efradımında da büyüklerimde de bu konudan bahsettiklerinde Karaca Ahmet Sultan'ın peygamberin ailesinden, soyundan geldiğine dair bilgiler paylaşıldı. Ben öğrenmiştim. Ve onu daha da geliştirmek için akademik literatüre kadar taradım. Ve 23 senedir buraya geldiğimiz sürece kendimi geliştirip daha fazla bilgi edindim. Kaynaklardan, bilgilerden, yazarlardan, araştırmacılardan öğrendiğim bilgilerle cemlerde bu konuyu işleyen daha eski, yaşlı üstatlardan öğrendiğim bilgilerle daha çok donanıma girdim. Karaca Ahmet Sultan Hz. Peygamber'in, ehli beytin soyundan, altıncı imamın, yedinci imamın soyundan gelen seyidi saadet, evladı resul dediğimiz peygamber soyunun evladı, bir dervişi, evliyasıdır. Kendisi tıp hekimidir. Psikoterapi üzerine hekimdir. Bu hekimliği Osmanlı döneminde de onaylanmıştır. Tanınmıştır. Ve birçok hasta bulunduğu bölgede bugün İstanbul'daki Karaca Ahmet, Üsküdar'daki mevkinde sanatoryum buradaki bir tedavi merkezi olarak yapıldığı yerde daha fazla ün salmıştır. Bunun dışında 16 il ve ilçede kendine ait dergâhı vardır. Makamı, mekanı vardır. Mesela Kütahya'ya kadar birçok ilde Bursa'da, Pamukova'da birçok ilde bizatihi gidip gördüğümüz türbeleri, dergâhı vardır. Daha çok şeyde var. Bu Ege yöresinde daha çok fazla. Evet, Manisa taraflarında daha çok söylenir. Afyon'da ailesinin olduğu yer. Asıl yer Afyon'da. Orada büyük bir türbesi, iki katlı türbesi, orada şehitlerinde yattığı bilinir. Manisa, Horoz bölgesinde çok birkaç ziyaretçimiz geldiği zaman görüştüğümüz kişilerde oranınki köyleri oralarda kendisine ait türbelerin olduğu da söylenip ve kanıtları ziyaretçilerinin olduğunu da söylemiştik. Biz daha bu konularda bilgilerimizi geliştirdik (KK50).

Kaynak kişilerin bildiklerini konu başlığı halinde değerlendirecek olursak 50 kişinin katıldığı anketimizde 23 kişi Karaca Ahmet hakkında bilgi sahibidir. Karaca Ahmet

hakkında temel bilgiler iki konu başlığı halinde karşımıza çıkmaktadır. Karaca Ahmet hakkında yaptığımız araştırma sonuçlarını ve kaynak kişilerimizin bilgilerini karşılaştıracak olursak kaynak kişiler az çok bir bilgiye sahiptir. Karaca Ahmet'in önemli bir eren olduğunu ve bu yüzden ziyaret ettiğini söyleyen 7 kişi mevcuttur. Karaca Ahmet'in cem ibadetinde 12 görevden biri olan gözcülük vazifesine sahip olduğunu 9 kişi bilmektedir. Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliğine sahip olduğunu 12 kişi bilmektedir. Kaynak kişiler Karaca Ahmet'i psikolog, psikiyatrist veya halk hekimi biçiminde farklı farklı adlandırıp ortak işlevinden bahsetmektedir. Karaca Ahmet hakkında söylenen menakıpnameleri de bizlere aktarmaktadır. Karaca Ahmet'in Üsküdar'daki Dergâhının yanında Türkiye'nin pek çok yerinde de dergâhının var olduğu söylenmektedir (KK24). Karaca Ahmet Dergâhında yatan kişinin o olmadığını atının seyisi olduğunu esas yerinin Afyon'da bulunan türbesinde yer aldığını söylerken KK27 esas mezarının burada olduğunu dile getirmektedir. KK24'ün ifadesinden yola çıkarak yaptığımız gözlemlerden birkaçını aktaracak olursak Karaca Ahmet'in kendisini ziyaret etmek isteyen kişilere önce atının mezarını ziyaret edip daha sonra kendisini ziyaret etmesini buyurduğu söylenmektedir. Bu söz Karaca Ahmet'in atına verdiği değeri ortaya çıkarmaktadır. Gerek İslamiyet öncesi gerek İslami dönemde at Türk milleti için çok değerli olmuştur.

At, Türkler tarafından ehlileştirilmiş ve Türkler ata binen ilk insan olarak görülmüşlerdir. At; en eski çağlardan beri Türklerin siyasî, dinî, iktisadî ve sosyal hayatında önemli bir rol oynamaktır. Türkler, sürüler halinde yetiştirdikleri atın etini yemişler, onu kurban olarak sunmuşlar ve her sene -özellikle savaş atlarından- binlercesini yabancı ülkelere ihraç ederek ekonomilerini sağlamışlardır.⁹⁷

Karaca Ahmet'in çeşitli menakıpnamesinde yer alan önemli bir Bey tarafından toprak bağışlanması hadisesi atıyla beraber gerçekleştirdiği bir olgudur. Halk nezdinde kendisi gibi atının da keramet sahibi olduğu düşünülür. Çünkü at çok kısa bir süre zarfında Bey'in buyurduğu pek çok bölgeyi dolaşarak Karaca Ahmet'in toprak sahibi olmasına vesile olmuştur.

Türkler atlarını kendi mezarlarının yanına gömmüştür. Bu eski gelenek Anadolu'da Türkler tarafından uygulanmıştır. Karaca Ahmet'in Dergâhının dışında yer alan yirmi otuz metre mesafedeki altı tane mermer sütunlu "At Mezarı"nda Karaca Ahmet Sultan'ın atı

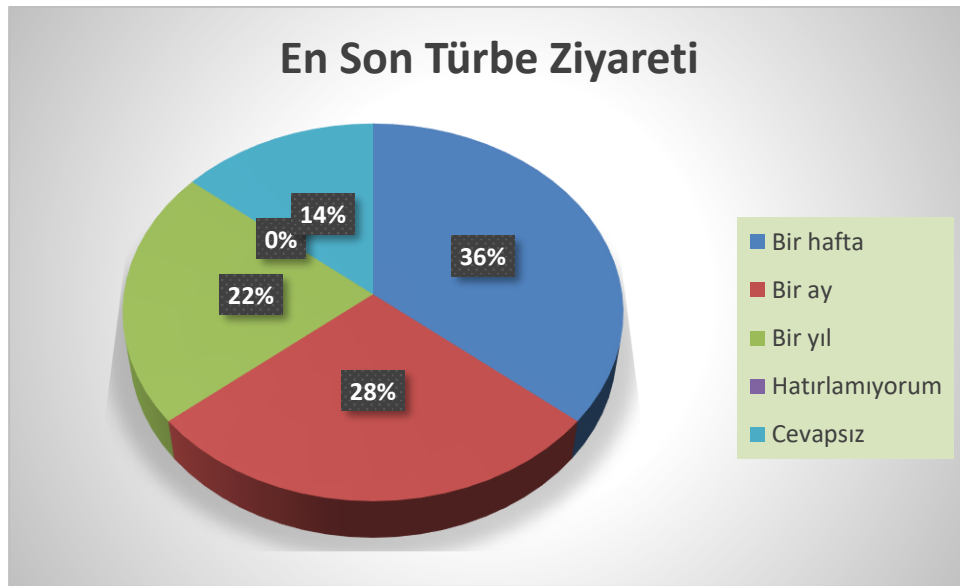
⁹⁷ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989), s.209.

gömülüdür. Ziyaretçilerin Karaca Ahmet'i ziyaret etmeden önce atının mezarı başında dilek dileyerek mum diktikleri görülmektedir. Gelen ziyaretçiler hem Karaca Ahmet'ten hem de atından yardım dilemektedir. At, Karaca Ahmet'in önemli anlarında yanında olduğu için halk gözünde kıymetli ve değerlidir.

KK24, Karaca Ahmet'in bir dönem burada yaşadığını ancak atını ve seyisini İstanbul'da bırakarak Afyon'a geri döndüğünü ve orada öldüğünü iddia etmektedir. Karaca Ahmet'in yerinde yatan kişinin de o değil atına bakan kişi olduğunu söylemektedir. Bu bir söylentidir. Ancak böyle olsa dahi o kutsal ata bakan kişinin bile bir ödül gibi o Dergâhta yatabileceği düşüncesi dikkat çekmektedir. Karaca Ahmet'in yanında olan ve onun hizmetinde bulunmuş her kişi onun yüce faziletinden faydalanmış olduğu düşünülmektedir.

3.2.8. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet' in Efsanevi Tedavi Yöntemleri Hakkındaki Görüşleri

Örnekleminizin %45'i 25 kişi ile Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliği hakkında bilgi sahibi olan kişiler, %42'si 23 kişi ile Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliği hakkında bilgi sahibi olmayan kişiler ve %9'u 2 kişi ile diğer şeklinde cevap veren kişiler, %0'ı cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 12'de görülmektedir.

Grafik 12. Katılımcıların Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliğine dair bilgi durumları

Kaynak kişilerin bildiklerini konu başlığı halinde değerlendirecek olursak 50 kişinin katıldığı anketimizde 25 kişi Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliği hakkında bilgi sahibidir. Akıl hastalarını tedavi eden, görmeyen gözleri açan, konuşmayan kişileri konuşturan ve yürüyemeyen insanları yürüten Karaca Ahmet'in yaşadığı dönemden başlayarak sözlü ve yazılı kültür aracılığıyla günümüze ne kadarının aktarıldığı gösterilmek istenmektedir.

Anketimize katılan kaynak kişilerin Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliği hakkında bildikleri aşağıda verilmiştir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Kadıköy kadısının kızı rahatsızmış. Ona demiş ki hekim ararken Karaca Ahmet'i şey yapmışlar. Kızım iyileşirse ne isterse iste demiş. Himmet eyle demişler. Kızının başını okşamış. O da iyileşince ne istersen vereyim sana demiş. Karaca Ahmet demiş ki ben atımla on beş dakika nereye geçersen orayı bana verirsin demiş. Yani nereye kadar. Aslında Şemsipaşa'dan oraları hep gezmiş. Bu bütün mülkiyet Karaca Ahmet'in mülkiyeti. En büyük mezarlıklardan biri İstanbul'da. Sonra kadı keşke kızımdan vazgeçseydim de bu kadar şeyden vazgeçmeseydim demiş. Ama bir kerameti var. Birisi demiş ki bize bir kerametini göster. O da demiş ki yolun üstünde iğde şeyleri olur ya iğde ağaçlarından elma. Asıl şeyi elmadır. Söğüt ağacından bir sepet elma toplamış. Kurban olayım Hacı Bektaş zamanında kara kazanlar var. Orada yemek pişen kara kazanlar. Orada yemek bitince yemekler onun. Karaca Ahmet'in durumu daha şeymiş. Bin kese altın göndermiş. Kaşığın yağlansın diye. Yani durumu şey olsun diye. Kaşığın yağlansın diyor. Onun için Hacı Bektaş'ın kaşığı da buradadır. Yani Hacı Bektaş'ın da himmeti buradadır. Yani aslında Karaca Ahmet, Kartal Baba, Şah Kulu Baba, Selami Dede bunlar bir dönemde yaşayanlar. Eren Dede. İşte bunlar hepsi bir dönem yaşayan, birbirlerini gören kişiler (KK1).

Valla o Allah'la benim aramdaki şey (KK4).

Ruh doktoru olduğunu. Valla hanımefendi var. Ama onu ben söylemek istemiyorum (KK6).

Özellikle ruh hastalıkları konusunda bir şeyi var. Buradan öğrendim (KK8).

Okuyorum tabelalardan. Alim adam. Mühim adam (KK10).

Sadece okuduklarımdan (KK15).

Evet, doktor olduğunu biliyordum. Bunu internetten okumuştum herhalde. Evet, bazen araştırıyorum Şah Kulunu, Karaca Ahmet'i (KK17).

Buradaki bilgiler kadar biliyoruz. Halkla iç içe olan, Alevi öğretisiyle daha iç içe olan birisi. Haktan, hukuktan, adaletten yana olan bir insan olarak biliyoruz. Onun için geliyoruz zaten. Özellikle onun için geliyoruz. Bir şeyler bölüşmek, paylaşmak anlamında. Kaynaşmak, paylaşmak insanlarla. Yani kültürün kaybolmaması hani biz de geliyoruz. Cem evine girdiğimizde oluyor. Her zamanda değil ama hani şimdi yalan söylemiyim (KK18).

Yok. Gözümle gördüğüm bir olay yok. Çok kötü gelip, çok iyi çıkan birini görmedim. O şekilde bir deneyimlediğim herhangi bir şey olmadı. Okuduğum kaynaklardan bu bilgiyi sağladım (KK20).

Sadece şifacı olduğunu biliyorum. Karaca Ahmet Dergâhında yer alan yazıları okuyarak öğrendim (KK21).

Evet. Psikolojik sıkıntısı olanlara yardımcı oluyormuş. Kitaptan öğrendim. Burada da zaten yazıyor. Türbesinin olduğu yerde de var. Orada bir yazı var (KK22).

Afyon'da dediğim yerde bilhassa psikolojik hastalara, depresyon geçirmiş insanların oraya gelip tedavi olduklarını biliyorum (KK24).

Birebir mi ya da birinin anlattığı mı? Ben o zaman bir tane anlatılan bir şey anlatayım size. Bizim yörelerde ben Sivaslıyım. Hafikliyim. Mesela hamileyken türbelere gitmeyin derler. Buraya da bir ziyaretçi gelmişti. Başından geçen şöyle bir olayı anlattı. Dedi ki biz dedi eşimle dedi galeriye gidiyoruz. Araba almak için. Ve Karaca Ahmet'in önünden geçmişler. Kendisi de hamile. Bu da şey demiş. Yani işte acaba demiş hani gerçekten oluyor mu? Ben elimi bir yerime götüreyim. Hamile olduğu için hani derler ki hani hamileyken türbeye gitmeyin. Bebekte iz kalıyor, leke kalıyor deniyor. Ki geçerken elini bacağına götürüyor. Bunlar şeye gidiyorlar galeriye kocasıyla. Galeride kadını uyarıyor biri sizde leke var diyor yani. O da diyor ki ben hamileyim hani böyle bir şey olması imkânsız. Bunlar apar

topar hastaneye gidiyorlar. İkizlerden bir tanesi düşmüş. Bunu bilemiyoruz sadece tesadüf mü? Değildir yani. Sınamak maksatlı yapmış. Gerçekten böyle bir şey oluyor mu diye. Daha sonrasında onlar burada gelip kurban kestiler o aile. Çocuğun birisi doğdu. Birisi de yaklaşık 7 mi 9 yaşına gelene kadar adak adamışlar buraya gelmemiş. Çocuğun üzerine kaynar su dökülünce buraya gelmişler. Yani kurbanlarını yerine getirdiler. Adaklarını. Onun dışında benim kendim başka tanık olduğum ya da insanlardan duyduklarımı şu an tam olarak en çok etkileyen bu oldu beni. Çünkü tam buradan geçip böyle bir olayın yaşaması, böyle bir şeyi yapması yani bizzat anlattı kendisi bunu dilinden. Ben kendimle ilgili ben böyle çok sıkılmıştım, bunalmıştım. Türbenin içine girdim. Gerçekten bir şey diledim. Ve oldu (KK26).

Bazılarına rüyalarında görünüyor ediyor. Ben de öyle şeyler yaşıyorum. Rüyamda gerçek gibi. Karaca Ahmet'ten daha fazla değil. Ama Hacı Bektaş-ı Veli'den yaşadım. Ellerim ayaklarım kına içindeydi. Bir dede önümde gördüm. Sırrı kayboldu. Geldi de dua etti türbede. Pat diye kayboldu. Yıllardır bir dileğim vardı babam için yerine gelmiyordu. O çılgılığı, o sesi duydum. Hacı Bektaş-ı Veli'ye gittim. İki hafta izne gitmeden önce hani gidecektin, niyet ettin, neredesin? diye onun için gittim. Dileğimi şey yaptım. Babam da iki haftaya istediği dilek Almanya'ya geldiğinde yerine geldi (KK28).

Kızım küçüklüğünden beri okuduklarını benimle paylaşmayı çok sever. Onun sayesinde halk hekimi olduğunu ve hastalara şifa dağıttığını duydum (KK32).

Eskiden burada tabii şu an mezarlıklar var ama eskiden daha farklıymış ortamı. Su fiskiyeleri, doğanın sesiyle ve müzik ortamıyla nasıl söyleyeyim ney gibi müzik aletleriyle beraber ruh sağlıklarını iyileştiriyor. Buradaki abilerimden, dedelerimden, kitaplarımızdan öğrendim (KK35).

Sadece ben altı yıldır buradayım. Mesela gelip şeyi söylüyorlar. İşte sağlıkla ilgili sorunlarım vardı. Türbeye gittim. Karşılığını aldım diyen o kadar çok kişi var ki yani inanıyorlar buna. Ya da çocuğum yok. Dua ettim. Hiçbir şekilde ümit yokken çocuğum oldu diyen bir kadın geldi geçen hafta mesela. Bu gibi şeyler. Ama akıl sağlığı olmayıp da burada şifa bulan görmedim (KK36).

Şifa veriyormuş. Hatta zengin birinin galiba çocuğunu kurtardığı için ona bir yer

vermeyi düşünmüşler. O da atım ne kadar yer istiyorsa o kadar yer istiyorum demiş. Daha sonra da buraya gelmişler. Hakkı burası (KK37).

Duyduğum burada yazılanları okudum aslında. Bazen duyduklarımızda unutuluyor ya. Gördüğünüzde tazeliyorsunuz (KK38).

Karaca Ahmet esasında bir, zamanında şartlarında bir doktor. Psikiyatrist bir doktor. Genelde psikolojik sorunları olanlar buraya gelip şifa bulmak isterlermiş. Fakat Karaca Ahmet'in yedi yerde mezarı var deniliyor. Fakat aslı burasıdır (KK41).

Çevremdekilerden öğrendim. Bildiğim birkaç bir şey. Galiba psikolog tarzı bir şeymiş zamanında. Bu aslında. Bir tek bu diyebilirim (KK43).

Farklı bir kimliği yok Birkaç yerde türbesi var (KK45).

Sadece tabeladan ibaret (KK46).

Var. Evet, sadece duyum olarak biliyorum (KK49).

Burada yıllardır tedavi edildiğine dair kayıtlar olduğu için bu kayıtlar her ne kadar sözlü geleneklerde söylense de resmi kayıtlarda mevcuttur. Çünkü öyle bir şey olmazsa olmamış olsaydı bugün o resmiyette tanımazdı. Kendisinin hekim olduğu söylenmezdi. Peki bu kayıtları nereden öğrendiniz? Bu resmi kayıtlarının kendisi hakkındaki bilgileri arşivleri birçok yani Alevilik dışındaki devlet arşivlerinde, kayıtlarda var. Araştırmacı akademisyenlerin o konuda paylaşımları, yazdığı kitaplarda. O literatürü tanım aslında bunları öğrenip onları da biz geliştirmeye çalıştık (KK50).

Kaynak kişiler yukarıda söyledikleri bilgileri sözlü kültürden veyahut dergâhta yer alan tabelaları okuyarak elde etmiştir. KK1 Kadıköy kadısının başını okşayarak iyileştirdiğini anlatan bir menakıpname aktarmaktadır. Ayrıca Karaca Ahmet'in atının hikmetinden bahsetmektedir. KK4 Karaca Ahmet ile ilgili bildiklerini gizlemektedir. “Valla o Allah'la benim aramdaki şey” şeklinde bir cevap vermektedir. Anadolu'daki tasavvuf anlayışında keramet göstermek ve bu sırrın ifşa olması meselesi hakimdir. Sırrı ifşa olan veli ortadan kaybolur. Bu nedenle toplum velinin kerametinden yararlanamaz. Kaynak kişi sırrı

ifşa etmemek adına bildiğini Allah ile arasında tutup bildiklerini paylaşmaktan çekinmektedir. KK24 Karaca Ahmet'in Afyon'da akıl hastalarını tedavi ettiğinden bahseder. KK26 Dergâhta uzun yıllar çalışan biridir. Dergâhta çalıştığı yıllarda bire bir şahit olduğu bir olayı aktarmaktadır.

3.2.9. Kaynak Kişilerin Türbe Ziyareti ve Gül Lekesi Lezyonları Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri

Halk arasında kadınların hamileliği sırasında türbe ziyaret etmeleri sakıncalıdır. Çünkü türbe ziyaret eden anne adayını elini vücudunda nereye sürerse “gül lekesi” olarak anılan lekelerin doğacak çocuğunda oluşacağına inanmaktadır. Sümeyra Tozlu, 2017 yılında yayımladığı “Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği” başlıklı tezinde üç kaynak kişiden bu bilgiyi teyit etmektedir.⁹⁸ Tezde “dede gülü” olarak bahsedilen leke aslında “hemanjiyom” adı verilen iyi huylu tümörlerdir.

Doğum gülleri ya da gül lekeleri olarak anılan bu lekeler, aslında kaotik yapıda adeta bir yumak oluşturmuş damarsal yapılardan oluşmaktadır. Çoğunlukla ciltte yerleşim gösterirler. Cilt hemanjiyomları, bir yaş altı 10 çocuktan birinde görülebilmektedir. Kızlarda erkeklere göre 2-3 kat daha fazla görülür. Yaşamın ilk bir yılında hızlı proliferasyon göstererek büyüyebilirler. Daha sonra kendiliğinden küçülmeye başlarlar. Beş on yıl içerisinde renkte solma ile birlikte boyutlarında ciddi bir küçülme ortaya çıkar. Küçülme sonrası yumuşak pörsümüş bir kitlesel lezyon kalabilir. Bu da kozmetik nedenlerle opere edilerek çıkarılabilir. Hemanjiyomların çoğu herhangi bir soruna yola açmaz. Çoğunlukla da herhangi bir tedavi gerektirmez.⁹⁹

⁹⁸ Tozlu, Sümeyra. Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği. Yüksek Lisans Tezi. Artvin Çoruh Üniversitesi: Artvin, 2017.

⁹⁹ <https://www.drahmetd.com/hemanjiyom-gul-lekeleri/#:~:text=Do%C4%9Fum%20g%C3%BCl%20lekeleri,3%20kat%20daha%20fazla%20g%C3%B6r%C3%BCl%C3%BCr.>

Resim 3. Hemanjiyom (Gül Lekeleri).

KK26 Sivaslıdır. Kendi yöresinde de böyle bir inanış hakimdir. Bir gün bu bilgiye sahip ikiz bebeklere hamile bir kadın Karaca Ahmet türbesinin yakınlarından geçerken veliyi sınamak ve bu bilginin doğruluğunu sınamak adına elini bacağına götürür. Bir süre sonra kanama gerçekleşir. Ve bir çocuğunu kaybeder. Karaca Ahmet gibi ulu bir zatı denemeye kalkması evladını kaybetmesine neden olur. Aile daha sonra Karaca Ahmet türbesinde kalan evladının canının sağlığı için kurban kestirmiştir. Aile diğer çocuğunun 7-9 yaşına gelmesi için adak adamıştır. Ancak sözlerini tutmamıştır. Çocuk kaynar suyla yanmıştır. Bunun üzerine verilen sözü tutmak adına hemen kurban kestirmişlerdir. Zaman ve mekân belirtilerek yapılan adaklar zamanında yapılmalıdır. Yoksa adak sahibinin başına türlü belalar getirebilir.

Diyanet'in sitesinde yer alan “Herhangi bir şart ve zamana bağlanmayan (mutlak) adaklar, adama anından itibaren gerekli hâle gelir ve ilk fırsatta yerine getirilmesi uygun olur. Bir şarta bağlanan adakların da o şartın gerçekleşmesi hâlinde yerine getirilmesi gerekir. “Şu işim olursa üç gün oruç tutacağım.” gibi bir şarta bağlanan adak, şart gerçekleşmeden yerine getirilirse geçersizdir; yapılan ibadet nâfile sayılır. Şart gerçekleştikten sonra yeniden eda edilmelidir (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, 3/741).” şeklinde açıklanmaktadır.¹⁰⁰

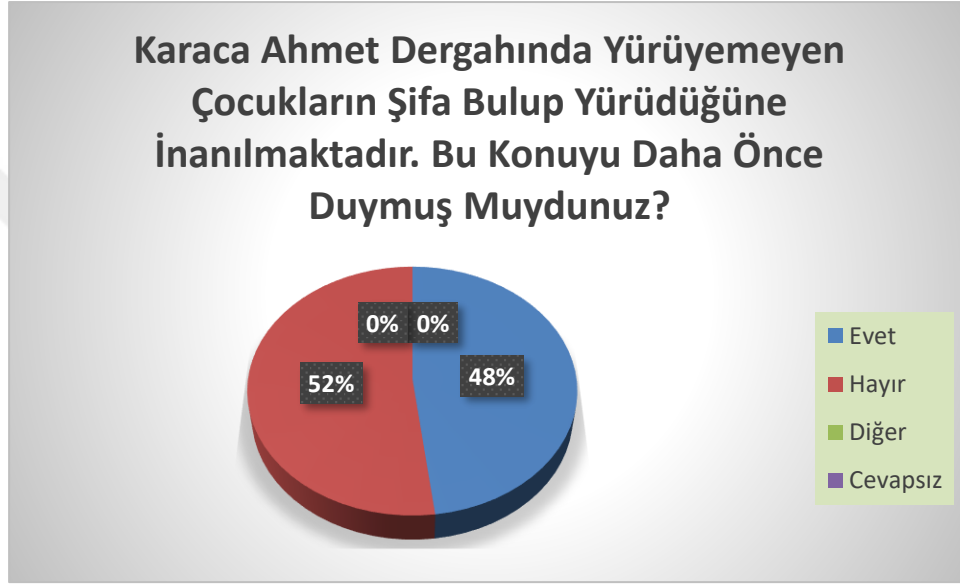
KK28 Karaca Ahmet'ten değil de Hacı Bektaş-ı Veli'den bahseder. Hacı Bektaş-ı Veli'nin rüyasına girip onu türbesine çağırdığından bahseder. Türbe ziyareti sonrası çok istediği bir dileğinin iki hafta içinde gerçekleştiğinden bahseder. KK41 Karaca Ahmet'in yedi mezarı olduğunu ancak esas burada yattığından bahseder. KK50 Karaca Ahmet ile ilgili uzun yıllardır çeşitli akademisyenlerin araştırma yaptığını ve bu bilgileri devlet arşivinden

¹⁰⁰ <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/732>

öğrendiğini dile getirmektedir.

3.2.10. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet’ in Yürüyemeyen Çocukları Tedavisi Hakkındaki Görüşleri

Örnekleminizin %48’i 24 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında yürüyemeyen çocukların şifa bulup yürüdüğü hakkında bilgi sahibi olan kişiler ve %52’si 26 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında yürüyemeyen çocukların şifa bulup yürüdüğü hakkında bilgi sahibi olmayan kişiler Grafik 13’te görülmektedir.

Grafik 13. Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhında yürüyemeyen çocukların şifa bulup yürüdüğü hakkında bilgi sahibi olup olmama durumu.

Kaynak kişilerin bildiklerini konu başlığı halinde değerlendirecek olursak 50 kişinin katıldığı anketimizde 24 kişi Karaca Ahmet’in yürüyemeyen çocukları yürüttüğüne dair bilgi sahibidir. Karaca Ahmet’in halk hekimi kimliği ile pek çok farklı alanda karşımıza çıkmaktadır.

Anketimize katılan kaynak kişilerin Karaca Ahmet’in yürüyemeyen çocukları yürüttüğüne dair bildikleri aşağıda verilmiştir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Burada da var diyorlar. Ama Afyon’da demirler var. O zaman zincirle bağlıyorlarmış. Sabah gelip kendileri çözüyormuş. Zincirler var aslında Leyla’nın odasında. Ama orada gerçekten var. Ben bunları çok araştırdım (KK1).

Duymuşum ama bilgim yok. Onları fazla ben bilmiyorum yani. Karşılaştığım bir olay yok. Bu böyle oldu, şu şöyle oldu. Sadece duyum (KK2).

Ya şimdi Karaca Ahmet Sultan demiş bana gelmeden önce atımı ziyaret edin demiş. Karaca Ahmet Sultan zamanında padişahın çocuğu rahatsızlanmış. -Hangi padişah?- Onu hiç bilemiyorum. Buraya gelmiş yani. Buradan git sen tamam demiş. Karaca Ahmet Sultan demiş sen git demiş. O dergâhındaymış burada. Padişah'ın çocuğu ayaklanmış. Demiş Karaca Ahmet Sultan'a söyleyin. Atını bıraksın. Atı nereleri dolaşırsa oraları ona hibe edeceğim diyor. Karaca Ahmet Sultan buralar böyle onunmuş bu mülk. Bu Üsküdar'ın yanındaki Karaca Ahmet'in. O da mezarlık olaraktan insanlara hizmet amaçlı şey yapmış. Tenezzül etmemiş yani. Dünya amaçlı. O öbür taraf. Bu dünyaya şey yapmamış. Öbür tarafa yatırım yapmış (KK4).

Onu duymuştum. İnanırım ona (KK6).

Buraya getirmişler arkadaşlarımızı. Yürümüyorlardı. İsim aklımda kalmadı. Bir arkadaşın çocuğunu getirmişler. Buradan yürüyerek şeyini duydum yani. Cuma günleri getirmişler (KK9).

Duymuştum evet. Bununla ilgili kerametleri vardır. Çevremden duymuştum (KK10).

Yasemin'in anlattıklarını biliyorum. Başka bilmiyorum (KK12).

Şahit oldum. Yani Afyon Sandıklı'da İhsaniye köyünde Karaca Ahmet türbesi vardır. Orada bir gece yatırıp ertesi gün hiçbir şey olmamış bir şekilde ayağa kalkıp yürümeye başladı. Özürlü bir çocuğu getirmişlerdi. Beraber gitmiştik (KK15).

Yani şöyle tabi ki duyuyoruz hep. Kulaktan dolma bilgiler duyuyoruz. Ama dediğim gibi hani böyle bir olaya şahit olmadım açıkçası. Biraz inançla alakalı (KK20).

Tanık olmadım ama duydum (KK22).

Öyle bir rivayete göre söyleniyor ama. Muhtemelen duydum. Ya şimdi çok şey

biliyorum ama toparlayamıyorum desem. Toparlayamıyorum yani çok hani. Yok çevremde öyle insanları duymadım. Yakın zamanda böyle çevremden insanlar gelip de hani böyle bir şey oldu diye duymadım doğrusu isterseniz. Ama rivayete göre söyleniyor yani. Gelindi de böyle olundu diye (KK23).

Evet, biliyorum. Duydum. Yani o girişteki türbede yürümeyen çocukları yatırılıp kapılarını kapatıp bağlıyorlarmış. Öyle bir şey duydum. O kapıyı kapatıp sonradan o bağladıkları ip midir zincir midir zaten o çıkıyormuş iyileştiği zaman (KK25).

Duydum. Ama ben 23 yıllık yaşamımla yani çalışma hayatımla burada böyle bir şeye tanık olmadım. Ama ziyarete gelenler veya rahatsız olan çocuklarını psikolojik rahatsızlığı olan, fiziksel rahatsızlığı olan çocukları buraya getirdiklerini gördüm (KK26).

Şahit olmadım. Duyum olarak biliyorum (KK30).

Bu tür şeyler duydum. Ama bana pek inandırıcı gelmiyor açıkçası. Onun dışında şey de duydum. Çocukları olmayan kadınlar için çocuk olma ihtimali düşünülüyor. Buna benzer böyle şifalı, insanlara şifalı geldiği iyi geldiğini duydum. Ama bana pek inandırıcı gelmiyor. Oturduğum yerden, komşularımdan, büyüklerimden, ailemden (KK31).

Karaca Ahmet'e gelip hastalığı olanın, farklı şifa arayanların dergâha gelip şifa bulup burayı terk ettiklerini biliyorum (KK33).

Evet, duydum. Ve inanıyorum da. Bunun gerçekten inanç meselesi olduğunu düşünüyorum. En başta. Yani neye inanırsak onun olacağına inanıyorum. İnsanlar buraya gelmiş. Gerçekten böyle yardıma ihtiyacı olan insanlar gelmiş ve o inançla bir şeylerin gerçekleştiğinden ve bunun süreklilik olduğunu düşünüyorum. O inançla birlikte yani gerçekten inanmaktan, kalpten gelen bir şey olduğu için ve bunu süreklilik yayıla yayıla artık diğer insanların da, yardıma ihtiyacı olan insanların geldiğini ve işe yaradığını düşünüyorum açıkçası (KK34).

Bununla ilgili çok bilgim yok. Daha çok şunu söyleyebilirim. Buraya gelen burada doğanın sesiyle tedavi edilen tüm insanların hastalığı ne olursa olsun şifa bulduğuna

inanılıyor (KK35).

Yürümeyen çocuklarla ilgili dergâhların, Hacı Bektaş'ın duvarı yürüttüğünü duydum. Bizim orada ben Sivaslıyım. Divriğliyim. Kara Donlu Can Baba var. Seyit Baba var. Çocuğu olmayanlar gidip orada çocuk sahibi oluyor diyorlardı. Yani böyle şeyler söylüyorlar ama ben bunlara çok inanmıyorum (KK40).

Duyduk ama şimdi henüz öyle bir şey yok. Eskiden. Önce gelip burada niyaz oluyorlar. İşte ya yatırıyorlar ya bir gece kalıyorlar. Veyahut da üç-beş saat kalıp dualarını edip gidiyorlar (KK41).

Evet duydum. Ama ondan ziyade hani bunlar tabii birer anlatım şimdi. Evet böyle bir şey var. Evet net demem doğru olmaz. Zaten Anadolu'ya geldiğinde bir namla geliyor. Ve şey özür dilerim İstanbul'a. O dönemin padişahına artık adı nedir tam aklımda değil. Kızının hastalandığını ve derdine derman bulamadığını söylüyorlar. Karaca Ahmet Sultan'a geliyorlar. Hekim olduğunu bildikleri için. Karaca Ahmet Sultan'da kızını iyi ediyor. İyileştiriyor. İyileştirince isteğinin ne olduğunu istiyor. İsteğiniz nedir? Yerine getirelim diyor. O zaman Karaca Ahmet Sultan hiçbir talepte bulunmuyor. İstemiyor. Israr edince o dönemin padişahı o zaman atımın gezdiği yerler senin olsun diye. O zaman atına bırakılan ve gezdiği sınırı Karaca Ahmet Sultan'a dergâh olarak veriyor (KK44).

Duyduk efendim. Mesela hasta gelip burada yani yürüyemeyerek gelen kişilerin dergâhta bir gün kalması suretiyle, türbede bir gün kalması suretiyle şifa bulup ayaklandığı ve gittiği söylenir. Şifa bulup hayatına devam ettiğini gördük. Evet. Şahit oldum (KK45).

Sadece yürüyebildiklerini çocukların birkaç ritüelden sonra bildiğim tek şey bu (KK49).

Evet duydum. Aktarılan söylenen kişiler olduğunu biliyoruz. Benim gözetimimde bir şey olmadı. Sözü geçen bu konuda doğru insanların da ikna edeceği insanların anlattıklarına göre atının mezarının etrafında işte buğday veya darı taneleri döküldüğünde kuşların onları yerken çocukların kuşlara karşı tepkileri dikkati çekilmiş ve konuşamayan, yürüyemeyen çocukların reflekslerinin açılmaya daha çok rahat hareket etmeye kimseden yardım almadan hareket etmeye ve belki de konuşma şeyini fonksiyonunu da daha açıkça kazandığı

görüyoruz (KK50).

Kaynak kişilerin yukarıda söyledikleri bilgiler doğrultusunda Karaca Ahmet'in yürüyemeyen çocukları yürüttüğüne dair bilgi 16 kişi ile duyum olarak bilinmektedir (KK2, KK6, KK10, KK12, KK20, KK22, KK23, KK26, KK30, KK31, KK33, KK34, KK35, KK41, KK49, KK50). KK1 Karaca Ahmet'in yürüyemeyen çocukları yürüttüğüne dair olan tedaviyi Üsküdar değil Afyon merkezli anlatmaktadır. Afyon'da yürüyemeyen çocukların zincirle bir gece tutulduğunu ve ertesi gün yürüyerek ayrıldığını bildirmiştir. Ayrıca o zincirlerden dergâh çalışanı olan kişinin odasında da bulunduğunu aktarmıştır. KK25 İstanbul Üsküdar'da bulunan türbenin girişine hastanın yatırılıp ayağına ip veya zincir bağlandığını söylemiştir. Hasta kişinin burada bir süre durduktan sonra iyileştiğini ifade etmiştir. Sözlü kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler ışığında Kırgız Türklerinde görülen ancak Anadolu'da da yer yer karşımıza çıkan duşak kesme veyahut köstek kesme motifi ile karşılaşırız.

Çocuğun gelişim aşamalarından birini teşkil eden yürüme eylemi aile için önem arz etmektedir. Çocuğun yürüme eylemi; erken yürüme, zamanında yürüme veya geç yürüme gibi farklı durumlarla karşımıza çıkmaktadır. Yürüme eylemi üzerine Anadolu ve Kırgız Türklerinde birbirine benzer uygulamalar görülmektedir. Bu anlamda Kırgız toplumunda bir bütün olarak icra edilen 'tuşoo kesüü'deki ikram, yarış, ödül, ip kesme, dua, hediye, saç âdetinin Anadolu'da bir bütün olarak yaşamasa da hâlâ var olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte konar göçer yaşamı hayat felsefesi olarak kabul eden Türk halkları arasında eskinin uzantılarına köstek veya duşak ile ilgili ortaya çıkan düşünce ve olgularda yakinen şahit olunmaktadır. Keza itibarın ve saygınlığın esasını oluşturan mal ve mülkün, hayvan ile mukayese edildiği konar göçer toplumlarda özellikle at ile çocuğa verilen önemin birbirinin uzantısı olarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Bunda çocuğun yürümesini takiben icra edilen tören, merasim ve toy gibi şenliklerin temelinde hayvanların, özellikle atın ön iki ayağına bağlanan ve Türk halkları arasında anlam ve söylem bakımından çok yakın olan duşak veya tuşoo tabirinin çocuğun ayak bağını kesmek için yapılan duşak veya tuşoo kesüü âdetinin esasını teşkil etmesi bakımından ilgi çekicidir. Türk halklarının kültürel değerlerinin ve felsefi düşüncelerinin canlı ve yaşanıyor olması açısından önemlidir.¹⁰¹ Çocukların geç yürüdüğü, adım atmakta zorlandığı durumlarda köstek kesmenin esasını ipin oluşturduğu bilinmektedir. Çocuğun ayağına bağlanmış kara ile ak yünden yapılmış bu ipler, hayatın dar

¹⁰¹Han Woo Choi- İlhan Şahin- Byung II Kim Baktıbek- Cengiz Buyar, Altay communities, (İstanbul: İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Yayını, 2014), s.297.

ve geniş yönlerini izah eder. Çocuğun ayağındaki ip kesilerek bir nevi dar durum ortadan kaldırılmaya çalışılır. Burada Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliği devreye girer. Karaca Ahmet'in kötü güçleri engellediği düşüncesi toplum tarafından inanılan bir olgudur. Karaca Ahmet'in atının türbesinin orada ipin kesilmesi veyahut zincirin kırılması hasta çocuğa şifa sağlayacak unsurdur.

KK4 ve KK44 ise Karaca Ahmet'in Üsküdar'da bulunduğu dönemde o dönemin padişahının kızını iyileştirdiğini dile getirmiştir. Padişah'ın kızının rahatsızlığı kaynak kişilerce çeşitlendirilmiştir. Gözleri görmeyen, yürüyemeyen veyahut akıl hastası diyen pek çok kişi vardır. Burada önemli olan Karaca Ahmet'in şifacı kimliği ve padişahın onu ödüllendirerek toprak sahibi yapmasıdır. KK9'un anlattıkları çok kıymetlidir. Bizzat arkadaşının çocuğunun cuma günü getirilerek burada şifa bulup yürüdüğünü söylemektedir. Ercan Tatlı, 2008 yılında yayımladığı “Karaca Ahmet Sultan ve Karaca Ahmet Dergâhı” başlıklı tezinde yürüyemeyen çocuklar ve henüz yürüyemeyen bebeklerin getirilip yürütülmeye çalışıldığından bahsetmektedir. Çocukların yürütülürken attığı adımların arasına arpalar atılmakta ve üç Cuma sonra çocuğun yürüyeceğine inanıldığından bahsetmektedir.¹⁰² Söz konusu tez 2008 tarihinde yayınlanmıştır. Aradan yıllar geçmesine rağmen çocuğun cuma günü getirilip yürütülmeye çalışılması bu ritüelin devam ettiğinin göstergesidir. KK15'te bu duruma Afyon'da şahit olmuştur. Afyon'a getirilen özürlü bir çocuğun iyileştiğini ifade etmektedir. KK40 Hacı Bektaş'ın duvarı yürüttüğü için yürüyemeyen çocukları da yürütme yetkisine sahip olacağından bahsetmiştir.

“Taş/kaya/duvar yürütme” keramet motifi çok sayıda varyantı olan bir motiftir. Bu motif üzerine farklı görüşler karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Martin van Bruinessen, bu motifin Kalenderilerin göçebe hayattan yerleşik hayata geçişini ifade ettiğini belirtmiştir.

Bruinessen, “yürüyen duvar”ın yerleşik, ayık ve daha düzenli bir hayata karşılık yılan ve kaplan unsurlarının “avare”, “mistik”, “büyülü”, “coşkun” ve “ruhani” çağrışımlara sahip olduğunu ifade eder. İkinci bir görüş olarak Ertuğrul Danık eski Türk mitolojisindeki yer altı tanrılarından Erlik'in bindiği at ve elindeki “kara yılan” başta olmak üzere Hint, Tibet ve Yunan mitolojisinden örneklerle karşılaşmıştır. Bu doğrultuda aslana karşı duvar yürütmenin temelinde bu kerameti gösterenin doğrudan tanrısallaşma ya da tanrı olma

¹⁰² Tatlı Ercan. Karaca Ahmet Sultan ve Karaca Ahmet Dergâhı. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi: İstanbul, 2008.

isteğinin olabileceği değerlendirmesinde bulunmuştur. Son olarak bu motif Aleviliğe özgü anlatımlarla değerlendirilecektir.

Aslan motifinin İslam literatüründe Hz. Ali'yi sembolize ettiği görülür. Alevilikte Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin, kâinat yaratılmadan önce bir nurun ikiye bölünmesiyle yaratıldıkları kabul edilmektedir. Bu nurdan biri nübüvvet nuru, diğeri ise velâyet nurudur. Velayet “aslan” ile sembolize edilir. Aslanın velâyet makamını temsil ettiğine dair en belirgin işaretler İmam Cafer-i Sadık Buyruğu'nun ilk anlatısı olan “Kırklar Cemi” ve cem ritüellerinde okunan miraçlama/miraçnâme metinlerinde yer alır. Bu metinlere göre; Hz. Muhammed, miraca çıkarken göğün yedinci katında bir aslan ile karşılaşır ve aslanın heybetinden çekinip geçemez. O sırada, Allah tarafından “hatemi enbiya” adı verilen nübüvvet yüzüğünü aslanın ağzına vermesi gerektiği şeklinde bir nida duyar ve yüzüğünü aslana verdikten sonra aslan sakinleşip yolundan çekilir. Göğün dokuzuncu katında, Allah ile doksan bin kelâmı konuştuktan sonra evine dönerken yolda bir yeşil kubbe görür. Cenab-ı Hak tarafından oraya gitmesi ve o meclise dâhil olması buyrulur. Peygamber, bu meclise katıldığında o meclisin başında bulunan kişinin Hz. Ali olduğuna tanık olur. Bu meclisten ayrılıp evine döndüğünde ise yüzüğü Hz. Ali'nin parmağında görür. Bu örtük anlatıdan hareketle “aslana binen veli” motifinin velâyet nurunun ve makamının o devirdeki temsilcisi olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Taşı ya da duvarı yürüten veli ise söz konusu bölgeye yeni gelmiş ya da yeni zuhur etmiş bir eren olarak karşımıza çıkar. Mutlak suretle anlatıların tamamında aslana binen erenin diğerinden yaşlı olduğu görülür.¹⁰³

Karaca Ahmet, Hacı Bektaş Veli'den daha önce dünyaya gelmiş ya da yaşamış bir velidir. Bu üç anlatıdan yola çıkarak dönemin yerleşik hayat düzeninden haberdar oluruz. İlk görüş ile göçebe hayattan yerleşik hayata geçerken ki süreçte halk tarafından anlatıların oluşturulduğu ve anlatıldığı görülmüştür. İkinci görüş halkın İslamiyet'le tanışsa bile eski inançlarının örtük bir anlatımla devam ettiğinin göstergesidir. Son ve Alevilik inancı için önemli bir yer teşkil eden anlatım Karaca Ahmet'in Hacı Bektaş Veli karşısında sembolizasyonu temsil ettiğini verir. Karaca Ahmet Hz. Ali'nin, Hacı Bektaş Veli ise Hz. Muhammed'in yerini sembol etmiştir. Karaca Ahmet'in daha yaşlı olması ise halkın arasında sözü dinlenecek ulu bir zat olma yolunda ilerlemesini sağlamıştır. Günümüzde KK40 tarafından aktarılan bilgiler Karaca Ahmed'in bu yönünü bizlere vurgulamıştır.

¹⁰³ Bülent Akın, Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar, (Çanakkale: Paradigma Akademi, 2020), s.214-218.

3.2.10. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet’ in Konuşamayan Çocukları Tedavisi Hakkındaki Görüşleri

Örneklemimizin %44’ünü 22 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında konuşamayan çocukların şifa bulup konuştuğu hakkında bilgi sahibi olan kişiler ve %54’ünü 27 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında yürüyemeyen çocukların şifa bulup yürüdüğü hakkında bilgi sahibi olmayan kişiler ve %2’si 1 kişi ile diğer şeklinde cevap veren kişilerin oluşturduğu Grafik 14’te görülmektedir.

Kaynak kişilerin bildiklerini konu başlığı halinde değerlendirecek olursak 50 kişinin katıldığı anketimizde 16 kişi Karaca Ahmet’in dair bilgi sahibidir. Karaca Ahmet’in halk hekimi kimliği ile pek çok farklı alanda karşımıza çıkmaktadır. Gerek sözlü gerek yazılı kültürde var olan bilgilerden yola çıkarak Karaca Ahmet’in halk hekimi kimliği ile hangi hastalıklara çare olduğunu bulmaya çalışmaktayız.

Grafik 14. Karaca Ahmet Dergâhında Konuşamayan Çocukların Şifa Bulup Konuştuğu Hakkındaki Bilgi Altyapıları.

Anketimize katılan kaynak kişilerin Karaca Ahmet’in konuşamayan çocukların konuştuklarına dair bildikleri aşağıda verilmiştir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Biliyorum tabii. Ben bu kadar araştırıyorum. Bunu mu bilmiyorum. Ama o sana bağlı. Sen canıyla, sıtkıyla şey yaparsan taş murada erer. O insanlara bağlı. O insanların inancına bağlı. O insanların iyiliğine bağlı. Sen inançsızsan istediğin kadar keramet gösterebilirsin o sana bir şey yapmaz zaten (KK1).

Bunu da sadece duymuşum. Ama yani bir bilgim yok. Sadece duyum yani (KK2).

Aynen doğru. Karaca Ahmet Sultan'ın bir hekim olması yani (KK4).

Onu da duymuştum (KK6).

Dilsiz oluyor. Gelip dilleniyor. Mesela çocuğu olmuyor. Dilsiz insanlar konuşmaya başlıyor. İnançlı biri olsa konuşmaya başlıyor. Buraya gelip de tam şeyini alıyorsa konuşmaya başlıyorsun. Buraya bağlı olman lazım. Buraya inanman lazım. İncanın tam olacak (KK9).

Çevremden ve kitaplardan duydum (KK10).

Onunla ilgili şahit olduğum bir olay yok. Sadece duyumlar var. Hastaların şifa bulunduğunu duydum (KK15).

Onu duymuştum. Valla bilmiyorum. Mutlaka burada konuşanlardan duymuşumdur yani. Veya hani buraya inancı olanlardan duymuşumdur mutlaka. Tabii. Genelde inancı olanlar konuşur bu şeyleri (KK19).

Duydum ama şahit olduğum bir olay olmadığı için (KK20).

Onu da duymuştum. Şahit olmadım ama duydum (KK22).

Aynen duyuyorum. Ama kendi çevremde öyle bir şey görmedim. Rivayete göre söyleniyor (KK23).

Onlara tutukluk deniyor. Bir nebze psikolojik bozukluğa dayalı hastalıklardan biri olduğunu biliyorum. Baskı altında olmuş ve depresyona girmiş çocukların böyle

rahatsızlıklar geçirdiğini biliyorum. Okudum. Bilhassa emekli olduktan sonra hayatım kütüphanelerde geçti. Kitabı hatırlayamam. Hafızam zayıfladı. Kitap ismi veremem ama çok okudum (KK24).

Tanık olmadım ama duydum (KK26).

Bunu duydum. Yani sadece öylesine duydum. Dedim ki olur dedim. Fazla hiç şey yapmadım yani (KK28).

Benim çocuğum da konuşmıyor. Onun için geldim ve gittim. 13 yaşında konuşmıyor. Bugün de hem onun için gelmiş oldum hem de sağlıkla ilgili geldim (KK30).

Dediğim gibi hepsini burada toparlayabilirim. Daha çok burada ruh sağlığıyla ilgili bilgileri duyuyorum (KK35).

Şey olarak duydum. Kulaktan kulağa duydum. Ama şahit olmadım (KK40).

Bu bilgiler eski birtakım eserlerden, yazılardan, şunlardan, bunlardan fakat şimdi bu tür bir şey yoktur. Şu an öyle bir şey yok (KK41).

Bunu duymuştum. Çevremdekilerden duymuştum. Ama anlatmışlardı sadece. Dinlemiştim yani (KK43).

Konuşamayan derken yani nasıl deyim çarpılma veya vs. zihinsel özürlü değil de bedensel özürlü kısmının daha çok düzeldiği görülür. Ruh ve sinir beraber mesela. Doğuştan değil de sonradan şeyler. Kendimiz şahit olduk. Aynı zamanda dedelerimizden, geçmişini araştırdığımız zaman Karaca Ahmet'i bu şekilde bilgilerin kaynaklardan veya kitaplardan bulunduğunu da beyan edebiliriz (KK45).

Evet. Bunu da duydum. Bu da aynı şekilde burada yapılan bazı ritüellerle birlikte çocukların dillerinin açılıp konuşmaya başladıklarına dair bir bilgim var (KK49).

Evet duydum. Aktarılan söylenen kişiler olduğunu biliyoruz. Benim gözetimimde bir

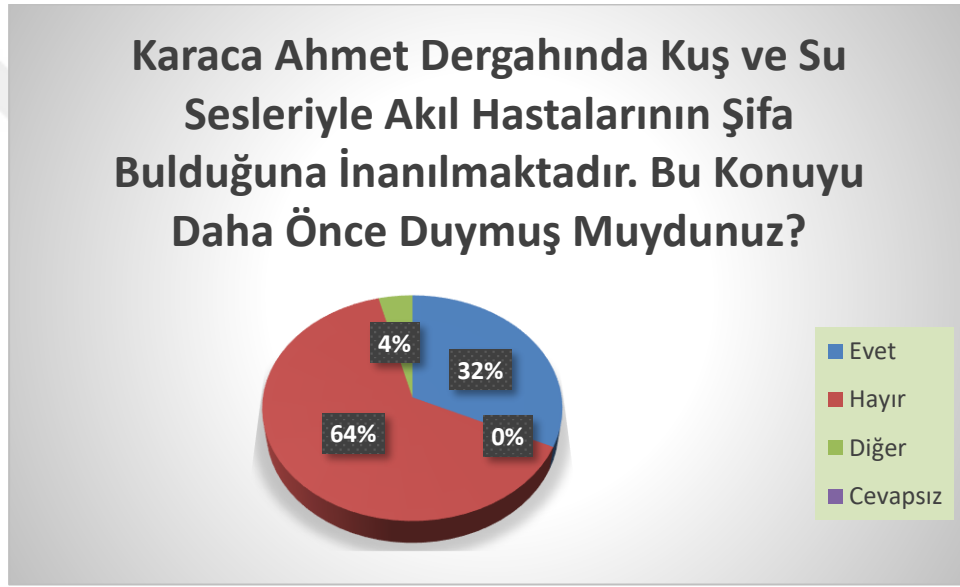
şey olmadı. Sözü geçen bu konuda doğru insanların da ikna edeceği insanların anlattıklarına göre atının mezarının etrafında işte buğday veya darı taneleri döküldüğünde kuşların onları yerken çocukların kuşlara karşı tepkileri dikkati çekilmiş ve konuşamayan yürüyemeyen çocukların reflekslerinin açılmaya daha çok rahat hareket etmeye kimseden yardım almadan hareket etmeye ve belki de konuşma şeyini fonksiyonunu da daha açıkça kazandığı görüyoruz (KK50).

Kaynak kişilerin yukarıda söyledikleri bilgiler doğrultusunda Karaca Ahmet'in konuşamayan çocukların şifa bulup konuştuğuna dair bilgi 14 kişi ile duyum olarak bilinmektedir (KK2, KK4, KK16, KK10, KK15, KK19, KK20, KK22, KK23, KK28, KK35, KK40, KK43, KK49). Karaca Ahmet'in konuşamayan çocukların şifa bulup konuştuğuna 1 kişi ile yazılı olarak bilmektedir (KK24). Karaca Ahmet'in konuşamayan çocukların şifa bulup konuştuğuna 2 kişi inanmanın önemi olarak görülmektedir (KK1 ve KK9). Karaca Ahmet'in konuşamayan çocukların şifa bulup konuştuğuna 2 kişi şahit olup gelmektedir (KK30 ve KK45). Konuşamayan çocukların şifa bulup konuşmaya başladıklarını dair bilgi eskiden beri anlatılagelmektedir. Dergâha gelen ve anketimize katılan kaynak kişilerin çoğunluğu bu bilgiye sözlü olarak ulaşmıştır. Bir kişi yazılı olarak okumuştur. KK1 ve KK9 bu amaç uğruna gelen kişilerin tamamen inanarak gelmesi üzerine dikkat çekmiştir. İnanarak yapıldığı takdirde hastanın şifa bulacağını vurgulamıştır. KK30 çalışmamız için önem arz etmektedir. Çünkü kaynak kişi konuşamayan çocuğu için dergâhı ziyaret ettiğini dile getirmiştir. Bu uygulamanın günümüzde hâlâ var olduğunu göstermek adına değerlidir. KK30 burada lokma dağıtarak konuşamayan çocuğu için şifa bulmaya gelmiştir. Lokma dağıtıp dua ederek Karaca Ahmed tarafından çocuğunun konuşabileceğine inanmaktadır. KK41 eskiden burada böyle uygulamalara başvurulup insanların şifa bulduğunu ancak günümüzde böyle bir durumla karşılaşmadığını dile getirmiştir. Modern insan topluluğu tıp ile birlikte var olan gelişimlerin bu tür hastalıklara sahip kişilerin geleneksel tıptan ziyade modern tıbbı yöneldiğini vurgulamıştır. Çalışmamızın amacı farklı görüş içerisinde olan insanların var olduğunu göstermektir. KK45 ise Karaca Ahmed ile ilgili söylenen bir başka önemli detayı bizlere hatırlatmıştır. Doğuştan değil sonradan konuşamayan bir kişinin konuşmaya başladığına şahit olduğunu dile getirmiştir. Burada Karaca Ahmet'in şifacı kimliğinin yanında Hz. Süleyman'ın seccadesini devralan kimliği karşımıza çıkmaktadır. Karaca Ahmet'in yetmiş bin cine hükmettiği kaynaklarda geçmektedir. Kaynak kişi doğuştan konuşamayan değil sonradan konuşamayan şeklinde vurguladığı hasta, kötü ruhlar tarafından korkutulan veyahut cezalandırılan bir hastadır. Bu durum karşısında Karaca

Ahmed'in kötü ruha hükmedip hastayı iyileştirdiğini düşünmektedir.

3.2.10. Kaynak Kişilerin Karaca Ahmet' in Kuş ve Su Sesiyle Tedavi Hakkındaki Görüşleri

Örnekleminizin %32'sini 16 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında kuş ve su sesleriyle akıl hastalarının şifa bulduğu hakkında bilgi sahibi olan kişiler, %64'ünü 32 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında kuş ve su sesleriyle akıl hastalarının şifa bulduğu hakkında bilgi sahibi olmayan kişiler ve %4'ünü 2 kişi ile diğer şeklinde cevap veren kişilerin oluşturduğu Grafik 15'te görülmektedir.

Grafik 15. Karaca Ahmet Dergâhında Kuş ve Su Sesleriyle Akıl Hastalarının Şifa Bulduğu Konusunda Bilgi Altyapıları.

Kaynak kişilerin bildiklerini konu başlığı halinde değerlendirecek olursak 50 kişinin katıldığı anketimizde 16 kişi Karaca Ahmet'in dair bilgi sahibidir. Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliği ile pek çok farklı alanda karşımıza çıkmaktadır.

Anketimize katılan kaynak kişilerin Karaca Ahmet'in kuş ve su sesleriyle akıl hastalarını tedavi ettiğine dair bildikleri aşağıda verilmiştir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Onu da duymuştum efendim (KK6).

Onu duydum tabii. Birebir şahit olduğum bir olay yok. Sadece duydum (KK8).

Onu duymuştum. Akıl hastalarını iyileştiriyormuş (KK17).

Bunu duydum ama inançla ilgili bir şey. Duymakla olacak bir şey değil. Bunda da bir delil olması lazım. Bana göre rivayet. Yani somut delilleri olmayan bir şey için konuşmak çok da doğru değil yani. Bunlar soyut. Somut olmalı (KK18).

Kitaplardan da duymuşumdur da hani ağızdan dolma da duymuşumdur (KK19).

Duydum ama birebir kimseyle karşılaşmadım (KK21).

Onu da duydum (KK22).

Bunu duydum. Bu geçmişten beri var. Mesela yani bir padişahın mı, şeyhin sultanın kızını mı tedavi etti. Yani neden olmasın ki. Yüzyıllarca olan şey bu zaman o sır o şey kaybolmaz ki. Neyse odur. Onlar zamanı her şeyi aşar (KK28).

Duydum, evet. Şahit olduğum bir olay yok açıkçası. Ama sadece gerçekten hani neye inanırsak onun yürekten olduğuna ve hani inandığın takdirde de Rabbim ve sadece Karaca Ahmet'in bir vesile olduğuna inanıyorum (KK34).

Daha çok ruh sağlığı ile ilgili şeyler duydum (KK35).

Sadece okuduklarımdan yola çıkarak (KK36).

Bunu duydum. Bu olabilir bir şey. Kuş ve su normalde de insanı dinlendiren sonuçta bu akıl hastalarını da zaten kendilerini rahat hissetmeleri için hani dinlendirici bir ortamda tedavi edilmesine inanıyorum zaten. Normal şartlarda da zaten doktorlar herhangi biriyle terapi yaptığında müzik ya da şey kullanıyor. Bu bilinen bir şey yani (KK38).

Evet bu yöntemlerden birisi olabilir. Duymuştum (KK44).

Duymuştum (KK46).

Bunları rivayet olarak duyduk. Ama bir kaynaktan araştırmadım (KK47).

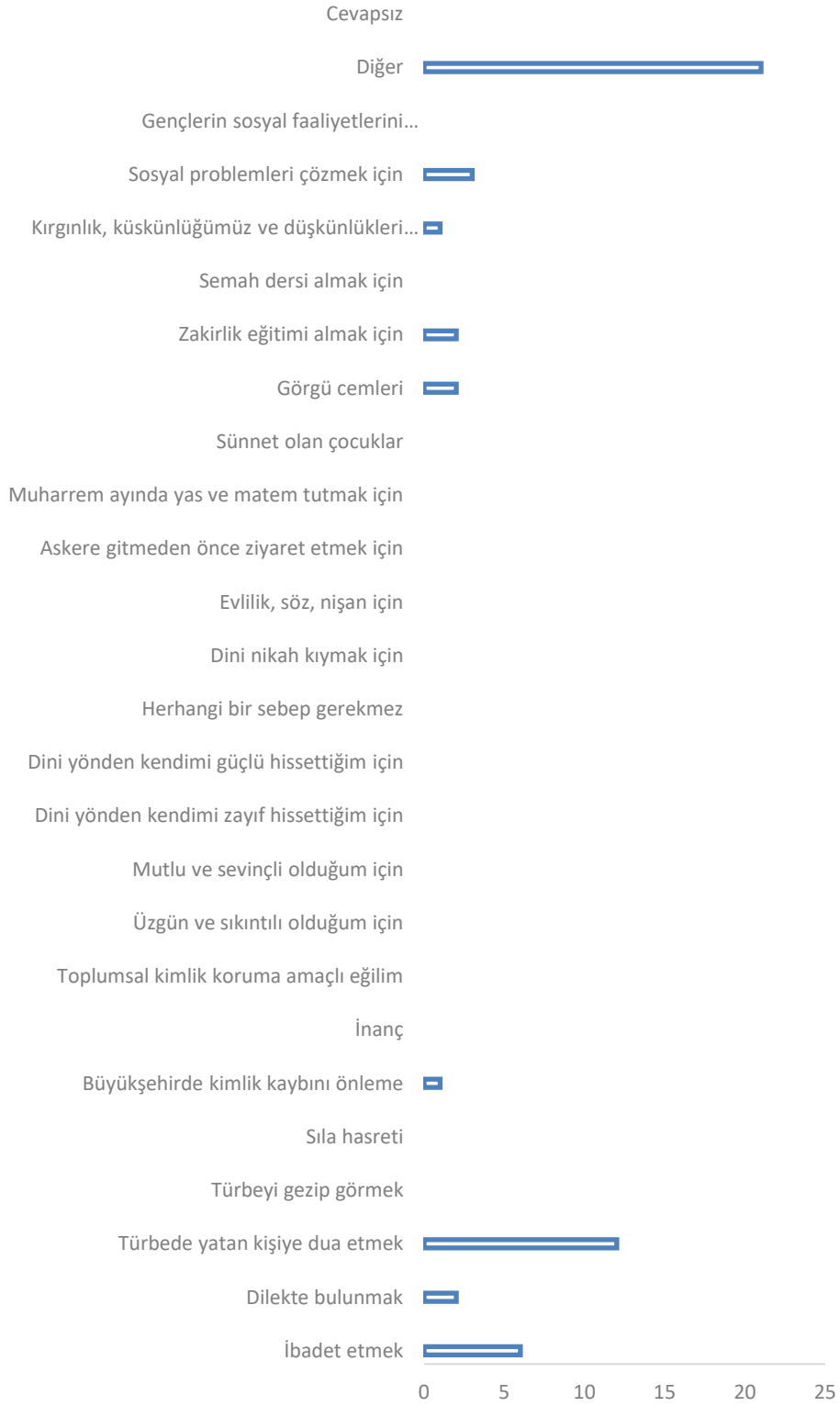
Bunu da duymuştum. Bu da aynı şekilde yine aynı bazı ritüellerle gerçekleştirildiği söylenen şeyler (KK49).

Kaynak kişilerin yukarıda söyledikleri bilgiler doğrultusunda Karaca Ahmet'in kuş ve su sesleriyle akıl hastalarının şifa bulduğuna dair olan bilgi 15 kişi ile duyum olarak bilinmektedir (KK6, KK8, KK17, KK18, KK19, KK21, KK22, KK28, KK34, KK35, KK38, KK44, KK46, KK47, KK49). Karaca Ahmet'in kuş ve su sesleriyle akıl hastalarının şifa bulduğuna dair olan bilgi 1 kişi ile yazılı olarak bilmektedir (KK36). Akıl hastalarının şifa bulması eskiden beri anlatılagelmektedir. Dergâha gelen ve anketimize katılan kaynak kişilerin çoğunluğu bu bilgiye sözlü kaynaklar yoluyla ulaşmıştır. Bir kişi yazılı olarak okumuştur. Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliğine dair bilginiz var mıdır? sorusuna cevap veren kaynak kişilerimizin çoğunluğu akıl hastalarını tedavi ettiğini anlatmıştır. Ancak özel bir tedavi yöntemi olan “Kuş ve su sesleri” maddesi eklenince bu duruma bire bir tanıklık eden kaynak kişi yoktur. Bu yöntemin olabileceğini sadece duyduklarını veya okuduklarını söylemişlerdir. Bilgi hakkında detaya girildikçe aldığımız cevaplar değişiklik göstermiştir. Amacımız sözlü kültür etkisinde var olan bilginin halk olarak bilinmesi ve en önemlisi karşılaşılıp karşılaşılmadığını tespit etmektir.

3.2.11. Katılımcıların Türbe Ziyareti Ritüelleri

Örnekleminimizin %42'sini 21 kişi ile diğer şeklinde cevap veren kişiler, %24'ünü 12 kişi ile türbede yatan kişiye dua etmek amacıyla gelen kişiler, %12'sini 6 kişi ile ibadet etmek isteyen kişiler, %6'sı sosyal problemleri çözmek için gelen kişiler, %4'ü dilekte bulunmak amacıyla gelen kişiler, %4'ü görgü cemlerine katılmak amacıyla gelen kişiler, %4'ü zakirlik eğitimi almak için gelen kişiler, %2'si inancı vesilesiyle gelen kişiler ve %2'si kırgınlık, küskünlük ve düşkünlükleri (İslami Ceza Hukuku) sonlandırmak için gelen kişilerin oluşturduğu Grafik 16'da görülmektedir.

Karaca Ahmet Dergahını Ziyaret Etme Amacınız Nedir?

Grafik 16. Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını Ziyaret Etme Amaçları.

Anket çalışmamızda kaynak kişilerin Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret etme nedenini kendi cümleleriyle ifade etmeleri istenmektedir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Cenaze. Akrabamızın cenazesi için geldim (KK11).

Vaktimizi değerlendiriyoruz. İbadetimizi yapıyoruz. O kadar. İnancımız budur (KK10).

Karaca Ahmet Dergâhını şu an ziyarete gelmedim. Şu an tamamen ziyaretimiz cenazedir. Karaca Ahmet soruyorsun sen bana. Dinimi soracaksan Alevilik kökeninden gelen bir insanım. Karaca Ahmet'e dua etmeye gelmedim. Karaca Ahmet'le bir ilgim yok. Cenaze tamamen buradan kalktığı için burada bulunmak zorundayız. Ha cem olsa ceme katılırım. Çünkü benim şeyim yani. Dinim olduğu için buraya girilir. Burada ben ne yaptıklarını bilmem ki. İyileşsen de olmuştur. Milyonlarca insan geliyor. Muhakkak biri iyileşmiştir yani. Binalarda şey bulamazsın yani. Ne diye söyleyeyim. Nasıl anlatayım size. Binalardan bir şey beklentimiz yok bizim. Allah'tan beklentimiz. Ya bu binanın altında dua etmişizdir yani. Bu binadan birileri bir şey beklerse zaten yanlış bekler. Ha şu taştan ses çıkmasını beklemek gibi. Biz Alevi kökenliyiz. Biz Alevilik yoluna baş koymuşuz. Elimizden geldiği kadar bu şeye çaba gösteriyoruz. Varlığımızla, paramızla, gücümüzle. Bulunma sebebimiz budur yani. Ama Karaca Ahmet'ten benim bir beklentim yok yani. Bu binanın altında bana ne yapabilir ki. İyileştiremez ki beni. Ha şu vardır. Burada on bin kişinin üç kişinin dileği de olur yani. Bunu gidip dışarı açık havada da yapsan yani dua etse birinin gerçekleşir yani. Ha bunu da buraya bağlamayalım yani. Burası bina. Ermişin ne olduğu ne yaptığı bilemezsin yani (KK13).

İçimde hiçbir kötü duygu yok. Gerçekten inançlı bir insanım. İnançlı bir insan olduğum için geldim. Ben Orduluyum. Gölköylüyüm. Ben yani gerçekten 85'ten beri İstanbul'dayım. Ve de yani böyle eski insanların kendilerini ifade ettiği insanlar artık kalmadı. Artık insanlar çok değişti. Nesil değiştiği için. Eski insanlar kendilerini ifade ediyorlardı. Kendi inançlarını ifade ediyorlardı. Ama şimdi öyle bir şey kalmadı. Biz de eskileri nasıl döneriz onu bilmiyoruz. Yani demek istediğim şu: İnsan inancını kaybettiği zaman, yaşamasın daha iyi (KK7).

Kardeşimin bir adağı vardı. Torunu olmuştu. Ötekinde de gene torunu olduğu zaman buraya gelince adak adayacağım dedim. Sağlıklı olması için. Kız, erkek eşit. Hepsi sağlıklı olsun (KK17).

Arkadaşlarımla sosyalleşiyoruz burada. Buraya geliyoruz. Ben seviyorum. Burası sanki çekiyor beni (KK16).

Uzun zamandır aklımda olan bir yerdi. Kızımın vesilesiyle gelip görmek nasip oldu (KK32).

Ziyaret etme nedenim Karaca Ahmet'e gelip kendisine, türbesine dua etmek burada (KK43).

Eğitim vermek. Alevilik eğitimi, yönetsel hizmet ve inançsal hizmet (KK44).

Çocuğumun saz kursu burada olduğu için geldim (KK21).

Cem ibadetini yapmak için geldim. İbadete geldim. Bir de şimdi biz lokma diyoruz. Hani pilav diyorlar ya. Biz ona lokma diyoruz. Dolayısıyla oradan da istifade ediyoruz. Ama pilav için değil, ibadet için geliyoruz. Yani burada devamlı yemek veriliyor. Burada yapılan hizmetlerin karşılığı yoktur. Her şey gönül için (KK24).

Burada bana huzur verildiğine inanıyorum Sanki herkes ailem gibi geliyor. Biraz da türbenin ağırlığından mıdır isminden midir bilmiyorum ama böyle bir sessiz, bahçeye çıktığımda falan kendimi çok iyi hissediyorum. İnsanlara o mezarların başında dua okuduğum zaman beni iyi hissettiriyor. Hiç tanımadığım insanlara. Dualar okunduğunda bana daha iyi hissettiriyor kendimi (KK31).

Bugün için mi özellikle? Bağlama kursu. Benim çok özel bir durum var burada. Karışık cevap (KK46).

İlahi aşkı aramak için geldim. Mükemmeliyetin bir parçası olmak. Kendi benliğinden

vazgeçip onunla (Allah’la) bütünleşmek. En’el Hak’a ulaşmak (KK37).

Cenaze için geldim (KK14).

Bugün ziyaret yapma amacım mevcuttaki inancımı hem öğrenmeye devam etmek. Unutmamak ve unutturmamak. Hem de öğretmek (KK35).

Yıllar önce çocuk kere geldim. Almanya’dan buraya gelmeden önce içime his doğdu ziyaret etmem gerekiyor diye. Dilek dilemişim mesleğimden dolayı. Hani alınmam için. Zamanında hemşire olarak çok zordu girmek. Türk hemşireleri alınmıyordu. 99 yılında mesleğimi yaptım. Az Türkiye hemşiresi vardı. Ziyaret, dua ettim. Bir mumlu taş var. Oraya para yapıştırıyordum. Dediğim yerine geldi. Şimdi yıllar üstünden geçti. Ziyarete geldim yine (KK28).

Kırk yemeği vardı arkadaşın ona geldim. Allah kabul etsin. Ben 94’ten beri buradayım. Bir aralar burada yatıp kalkıyordum. Yıkıldığı zaman. Ben çocuğumu kaybettim. Kendimi böyle yollara verdim (KK1).

İnandığımız için türbeyi ziyaret ettik. Zaten inanmasak kurban kesmeyiz. Gidip başka yerde keseriz (KK2).

Burada çalışıyorum. Ama çalışmadan önce de ziyarete geliyordum. Hani ben o türbelerdeki manevi şeye inanıyorum aslında. Dua edip tutmak değil de aslında o huzur, o maneviyat. Türbelere çok çeşit değişik insan geliyor. Onlarla muhabbet yani (KK36).

Bir canımızın yemeği vardı. Yemek dolayısıyla geldim ben buraya. Bir yakın, tanıdık dostum vefat etmiş. Bunlara kırk içinde bir yemek verirler ya o yemek için katıldım ben buraya. Ha genelde gelirim yani. Ayda bir kere iki kere ziyaret ederim. Türbeyi ziyaret ederim. Genelde gelirim yani. Bayramlarda kesin gelirim. Bayram namazını burada kılarım. İnançsızım dedimse hani Allah’ın varlığına inandığım için namazımı da yani bayram namazlarını da kaçırmam (KK5).

Valla yemek için geldim ben. Cenaze yemeği var. Onun için geldim. Akrabamın yemeği. Kırk yemeği bu. Senelik yemeği var. Uzaktan bir akrabam. Köylüm diyelim. Aramızda kalsın bu yemekleri bile saçma buluyorum. Karaca Ahmet baba dede beni

duyuyor mu? Saçma buluyorum. Bana göre buraya verilen para sana öğrenci olarak verilse daha mantıklı geliyor (KK23).

Vallahi bazı şeyler her şey söylenmiyor. Yani dediğim gibi Allah'a inanan insanlarız. Peygamber efendimiz olsun. Hz. Ali efendimiz olsun. 12 imamlarımız, erenlerimiz olsun. Bunlar hep gönlümüze taht kurmuş insanlar. Allah'ın sevgili kulları. Veli kulları. Biz de Allah'ın sevdiklerini biz de seviyoruz (KK8).

Ben burada 20 yılın üstünde genel sekreterim. Yönetim kurulunda genel sekreterim (KK41).

Ziyaret etmek için geldim yani (KK29).

Her gün buradayım ben. Ben şöyle diyeyim. 20 küsur senedir ben bu kurumda gece kalan bir insanım (KK6).

Ben Mezarlıklar Müdürlüğünde çalışıyorum (KK15).

Buraya hizmet etmeyi kendi gönüllü olarak arz ettim ve 23 senedir de buraya gelirim daha önceki bu pandemi döneminden önce bir zaman önce haftada 2 gün 3 gün ibadet yapıldı fakat bu süreçte biz her gün buradayız ben hem hizmette hem gönüllü olarak yapıyorum burada diğer dedem hizmet edenler gibi burayı sürekli içerisinde belirli görevlerimiz vardır bizim bir dini Önder olarak da görevlerimiz vardır Ulusoy'dan e geldiğimiz içimde kendimizi hizmetli addediyoruz ve burada hangi hizmet olursa o hizmete yetişmeye çalışıyoruz buradaki hizmetler nelerdi laik eğitimi veriliyordu eğitimi veriyoruz Cemal eğitimi veriyoruz öyle bir 200 metresi eğitimini veriyor iyi parti işte tasavvufu konularda bilgi veriyoruz musiki konularında onun dışında etki linklerimiz oluyor türbe ziyaretlerimiz Anadolu'daki bütün erenlerin evliyaların ziyaretleri cem ibadetinin öğretisini gençlere veya bilmeyenlere öğretmeye çalışıyoruz bunun dışında sosyal aktivitelerimiz oluyor gençlerimizin işte semah eğitimi gibi bilgisayar eğitimi kız ben verirdi burada işte diksiyon eğitimi verildi üniversiteye hazırlık eğitimi gibi İngilizce eğitimler verildi hatta bu işte söz eğitimi zaten bağlama dersimiz vardır burada Hayrettin hocamız varmış Hakan hoca yıllardır burada emek verdik burada bağlamaya hekimi veriyorsun o tabi ki bende yıllardır. Eğitimi almış bir inci burada işte madde bağımlılığına karşılıyor sosyal konularda hatta

dayanışma merkezinde uzmanlar getirip gençlere insanlara toplumdaki sorunlara normal basarak insanları bu sorunları önlemeye kasık gençlerin bilgileri şahitliklerini yapıldığı sanılan özel ziyaretleri yapılır zaman içerisinde Anadolu'daki işte okumaya en iyi okullarda öğrencilere geliştirici kitap kalem gibi yardımlarımız topluca toplayıp buradan yardım sebepleriyle birlikte araçla birlikte gerekli yatisız faizine rağmen okullara gönderdiğimiz bir çok aktivitelerimiz çalışmamız vardır (KK50).

Dilekte bulunmak. Dua etmek (KK42).
Çalışanım (KK26).

Annemin ölüm yıl dönümüdür. Onun için lokma verdim (KK47).
Halk için yol hizmeti (KK4).

Bizim bir yakınımızın cenaze yemeği vardı. Yemekten dolayı ben. Ama daha erken gelenler cem evine, ibadethane bölümüne de gittiler. Biz direk yemekhaneye çıktık. Oradaki duayı dinledik (KK18).

Arkadaşlarımla birlikte geliyoruz ama bana iyi geldiği için geliyorum. İçime, ruhuma ferahlık veriyor. Çekiyor yani burası çekiyor. Çekim gücünü hissediyorum ben. Çağırdığına inanıyorum Karaca Ahmet'in. Vesile oluyor (KK39).

Bugün gelme nedenim akrabam olan eniştemizin cenazesine geldim. O şekilde (KK33).

Annemin vefatından dolayı yedi yemeğini verdik burada (KK19).

Ya bu tarz yerler hem huzur veriyor hem vicdanen, gönül olarak hani ibadet etmiş gibi oluyorsun. O amaçla (KK48).

Cem yapmak için. Katılmaya geldim (KK49).

Cenaze için geldim. Tarık Öztürk için geldim. Amcazadem oluyor. Onun için geldim (KK40).

İbadet etmek. Şükür amacıyla. Kızımın ilgili bazı dilekleri vardı. Onlar kabul oldu (KK22).

Burada çalışan olduğum için geliyorum (KK20).

Bugün gelme sebebim şöyle baldızımın bir iş olayı var. Onun gerçekleşmesi için dua etmeye geldik (KK25).

Ben sağlık için geldim. Annemde bazı problemler vardı sağlıkla ilgili. Ondan dolayı geldim. Lokmamı dağıtmak istedim. Bir de çocuğum konuşmıyor. Onun için de dua etmek istedim (KK30).

Babam geldi memleketten. Beraber geldik (KK3).

Ablamın şifa bulması için geldim. Birkaç tane daha dileğim daha vardı. Onlar bana kalsın (KK12).

Zakirlik eğitimi almak ve dua etmek için geldim. Dua etmek için derken ölüye dua edilir. Onun için aslında hani ondan dua ederken aslında bazen yanlış anlaşılıyor. İnsanlar gelip araba istiyor, ev istiyor. Şey bağlıyorlar. Ölüye dua. Benim niyetim o yani (KK38).

Buraya gelme amacım burayı gözlemlemek aynı zamanda. Gelen kişilerin hakikaten bu inançları çok güzel. Karaca Ahmet'e dair. Onun şifacılığına dair. Bu maneviyatı görmek, gözlemlemek çok güzel. Ben de dua ediyorum buraya geldiğimde ve güzel bir manevi ortam olduğu için gelmeyi seviyorum (KK49).

Hem ibadet hem de yönetimde hizmet etmek amaçlı. Hem ibadet hem Hak'a hizmet o tarz yani. Ben yönetim kurulu üyesiyim. Saymanım aynı zamanda. Lokma verilirken, yemek hizmetleri. Gelen kişilere yardımcı olurum. Yani herhangi bir takıldıkları konularda da yardımcı oluruz. Daha çok lokma hizmetini yürütmek için yardımcı olurum (KK45).

Bir niyetim vardı. Açıkçası şöyle bu benim anne ve babamın adakları aslında. Bir sağlık problemi yaşadım. Onun neticesinde babam buraya bir adakta bulunmuş. Ve hani ameliyatı sorunsuz geçirdiğim için atlattığım için şu an adağımızı gerçekleştiriyoruz

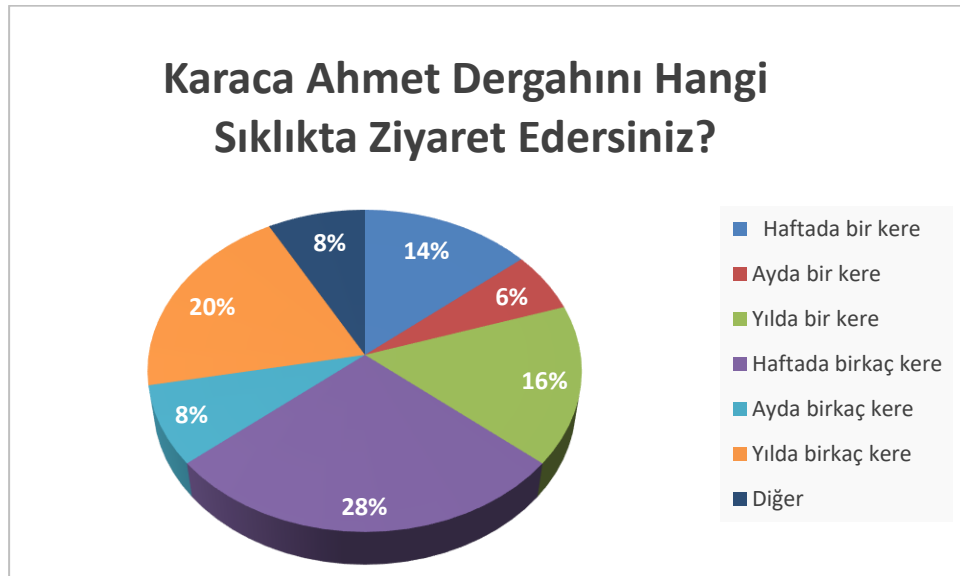
(KK34).

Cenaze için geldim. Kendi camiamızdan cenazemiz oldukça geliyorum (KK27).

Kaynak kişilerin Karaca Ahmet Dergâhına gelme nedenlerini Grafik 16’da kategori etmiş bir vaziyette tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak çalışmamızda kategori ederken eksik veyahut yanlış bir bilgi kalmaması adına gelme nedenleri de aktarılmıştır. Farklı sebeplerden buraya gelen kaynak kişilerin cevapları çalışmamız için önem arz etmektedir. Hiçbir değiştirmeye uğratmadan tüm nesnelliğiyle aktarılmıştır. Amacımız okuyucunun aklında bir soru işareti bırakmadan bütün bir çalışma yayımlamaktır.

3.2.12. Katılımcıların Türbe Ziyaret Öncesi Hazırlıkları ve Ziyaret Sıklığı

Örnekleminizin %28’i 14 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhını haftada birkaç kere ziyaret eden kişiler, %20’si 10 kişi ile yılda birkaç kere ziyaret eden kişiler, %16’sı 8 kişi ile yılda bir kere ziyaret eden kişiler, %14’ü 7 kişi ile haftada bir kere ziyaret eden kişiler, %8’i 4 kişi ile ayda birkaç kere ziyaret eden kişiler, %8’i 4 kişi ile diğer seçeneğini söyleyen kişiler, %6’sı 3 kişi ile ayda bir kere ziyaret eden kişiler ve %0’ı cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 17’de görülmektedir.

Grafik 17. Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını Ziyaret Sıklığı.

Örneklemimizin %24'ü 12 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret etmeden önce abdest alan kişiler, %18'i 9 kişi bir şey yapmayan kişiler, %18'i 9 kişi diğer seçeneğini söyleyen kişiler, %16'ı 8 kişi ile lokma yapan kişiler, %12'si 6 kişi ile lokma yapan kişiler, %6'sı 3 kişi ile sadaka veren kişiler ve %6'sı 3 kişi ile kurban alan kişiler ve %0'ı cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 18'de görülmektedir.

Grafik 18. Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret etmeden önce yaptığı hazırlıklar

3.2.13. Katılımcıların Türbe Ziyaretindeki Davranışları ve Beklentileri

Örneklemimizin %46'sı 23 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhını ziyaret sırasında dua eden kişiler, %18'i 9 kişi ile lokma dağıtan kişiler, %18'i 9 kişi diğer seçeneğini söyleyen kişiler, %12'si 6 kişi ile lokum, şeker gibi şeyler dağıtan kişiler, %6'sı 3 kişi ile kurbanı adak olarak kesen kişiler, %0'ı 0 kişi ile namaz kılan kişiler, %0'ı 0 kişi ile Kur'an okuyan kişiler ve %0'ı cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 19'da görülmektedir.

Grafik 19. Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını Ziyaret Sırasında Davranışları.

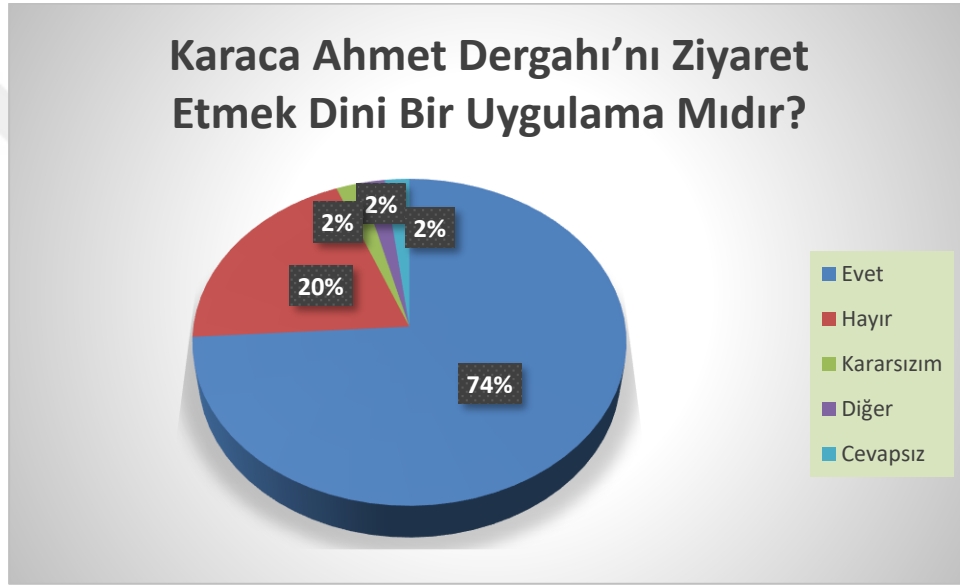
Örnekleminizin %76'si 38 kişi ile Karaca Ahmet'in kendisine yardımcı olacağına inanan kişiler, %12'si 6 kişi ile kendisine yardımcı olacağına inanmayan kişiler, %8'i 4 kişi ile diğer seçeneğini söyleyen kişiler, %2'si 1 kişi ile kararsız kişiler, %2'si 1 kişi ile cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 20'de görülmektedir.

Grafik 20. Katılımcıların Karaca Ahmet'in Kendilerine Yardımcı Olabileceğine Dair İnançları

Örnekleminizin %52'si 26 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında dileği gerçekleşmeyen kişiler, %40'ı 20 kişi ile dileği gerçekleşen kişiler, %4'ü 2 kişi ile bazen gerçekleştiğini söyleyen kişiler, %2'si 1 diğer seçeneğini söyleyen kişiler, %2'si 1 kişi ile cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 21'de görülmektedir.

Kaynak kişilerin cevaplarını değerlendirecek olursak 50 kişinin katıldığı anketimizde 20 kişinin dileği/isteği gerçekleşmiştir. Anketimize katılan kaynak kişilerin hangi dilek/isteklerinin gerçekleştiği aşağıda verilmiştir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Grafik 21. Katılımcıların Karaca Ahmet Dergâhını Ziyaret Etmenin Dini Bir Uygulama Olarak Değerlendirmesi

Valla devamlı dilek diliyoruz (KK2).

Tabii. Dediğim gibi yeğenim çok rahatsızdı. Ameliyat olacaktı. Bazı şeyler söylendi. Ve güzel sonuçlandı ameliyattan sonra. Kendim için de benim bir böbreğim alındı. Numune Hastanesi'ne gidip geliyordum. Halen altı yıl önce. Her geçtiğimde bir tahlil yaptırdığımda burada dua etmeden geçemem. Dileğim gerçekleşti (KK3).

Tabii. Rahatsızlandım ve şifamı buldum (KK4).

Dileğimi açıklamak istemiyorum (KK6).

Benim bütün dileklerim gerçekleşti. Ben başka bir türbeye gitmedim. Hep buraya geldim. Ben iş bulamadığım zaman buraya geliyorum. Dileğim hemen o gün gerçekleşiyor. Ama dileği gönülden dilerse olur. Dilemezsen olmaz (KK7).

Ben buraya adak adadım. Adağım kabul oldu. Bir sıkıntım vardı. Sıkıntımı söylemem. O gizli kalsın (KK9).

Ben buna cevap vermesem (KK15).

Kardeşimin gerçekleşti. Ben de ona bir aracımı (KK17).

Genellikle sağlık, huzur, mutluluk için dilerim (KK21).

Olabilir. İki yıl önce kızım burun ameliyatı geçirecekti. Biraz böyle korkularım, şüphelerim vardı. Nasıl olacak, nasıl bitecek falan diye. Biraz evhamlıyız. Anneler zaten hep evhamlıdır. Ameliyata gitmeden bir gece önce, bir gün önce buraya geldim. Duamı ettim. Ertesi gün kızım ameliyat oldu. Çok iyi geçti ameliyat. Çok sağlıklı geçti. O yüzden buranın maneviyatına çok güveniyorum ben. Böyle bir şey geçti başımdan (KK22).

Huzur için dilek dilemişim. Cümle alem için huzur (KK24).

Açıklamak istemiyorum (KK26).

Evet (KK28).

Ben bir dilek yapmışım. Çok sağlıklı günler ve seneler geçirdim ama. Ben sağlık için dilemişim ama yani gerçekten de duam kabul olmuş ama. Yani inanıyorum (KK29).

Gizli kalsın (KK33).

Sağlık problemini atlattım. Bunun içinde babamın adadığı kurbanı kesmek için geldim (KK34).

Yanlış olan bensem göster, doğru olan bensem yanımda ol. Yanımda oldu. Tabii bunu ederken Allah'a ediyoruz. Orası ayrı bir konu ama onun yüzü suyu hürmetine Allah'a ediyoruz. Ondan kastım Allah (KK35).

Onlar sırdır. Sırrı ortaya çıkarmak istemiyorum. Ama oldu yani (KK37).

Gerçekleşti. Çünkü mutluluk veriyor bana. Mutluluk, huzur diyelim. İnaniyorum. Ben şu an kafelerde oturabilirim. Ben şu an burada huzurluyum (KK39).

Bazı temenniler paylaşıldı evet bu durumda mesela benim eğitimle ilgili temennilerin vardı sıkıldı çalışmama rağmen eğitimimi daha ileri seviyeye getirmem için temennilerin dileklerim vardı onu başardım birkaç üniversite sözünü tekrar okudum bölümleri okudum akademisyenlik daha önce yapıyordum şimdi eğitimcilik yapıyordum okullarda ama daha bunu akademik bazda yapmak isteğim temennim vardı onlar da biraz başarılı oldum diyebilirim onun dışında işte Kâbe ve Kerbela gibi peygamberin soyundan gelen kişileri ziyaret etmeyi isteyin çok hep sürekli aklımdaydı o ziyaretleri esnasında işte dualar ettiğim zaman kendimi tam psikolojik olarak iyi hissettiğim anda denk geldi olumlu bir cevap geldi ve gittik ziyaretimizi yaptık bir hafta bütçe gittik geldik (KK50).

Kaynak kişilerin yukarıda söyledikleri bilgiler doğrultusunda 20 kişinin dileği gerçekleşmiş (KK2, KK3, KK4, KK6, KK7, KK9, KK15, KK17, KK21, KK22, KK24, KK26, KK28, KK29, KK33, KK34, KK35, KK37, KK39, KK50). Sağlık konusunda 5 kişinin dileği gerçekleşmiş (KK3, KK4, KK22, KK29, KK34). Dileği gerçekleşip paylaşmayan 6 kişi mevcuttur (KK6, KK9, KK15, KK26, KK33, KK37). Huzur konusunda 2 kişinin dileği gerçekleşmiş (KK21, KK24). Eğitim konusunda 1 kişinin dileği gerçekleşmiş (KK50). Sağlık konusunda dilek dileyip gerçekleştiğini söyleyen kaynak kişiler Karaca Ahmed'in halk hekimi kimliğine dair bilgiye mevcuttur. Onun bu kudretinden faydalanmak adına gelip burada dilek dilemişlerdir. Onun sayesinde de dileklerinin gerçek olduğuna inanmışlardır. Dileklerinin gerçekleştiğini söyleyip paylaşmayan kaynak kişiler mevcuttur. Onların gizlemelerinde pek çok sebep olabilir. Güven eksikliği veyahut dileğini söyledikten sonra sırrın bozulacağı düşüncesi hâkim olabilir. Dileğine zarar gelebileceğini düşünmüş olabilir.

3.2.14. Katılımcıların Türbeye Minnettarlık Davranışları

Örneklemimizin %62'si 31 kişi ile Karaca Ahmet Dergâhında dileği gerçekleşince dini uygulamalara başvurmayan kişiler, %34'ü 17 kişi ile dileği gerçekleşince dini uygulamalara başvuran kişiler, %4'ü 2 kişi ile diğer seçeneğini söyleyen kişiler ve %0'ı 0 kişi ile cevap vermek istemeyen kişilerin oluşturduğu Grafik 22'de görülmektedir.

Grafik 22. Dileği gerçekleşen kaynak kişilerin dini uygulamalara başvurma durumları

Ankete katılan kaynak kişilerin hangi dilek/isteklerinin gerçekleştiği aşağıda verilmiştir. Kaynak kişilerin ağzından çıkan her cümle birebir aktarılmıştır.

Kurban adadım ve yaptım. Biz eskiden beri büyüklerimizden biliyoruz (KK3).

Tabii. Kurban kestim yani. Bu bizim şeyimiz de var yani. Ta kültürümüzde var. Ata kültürümüz de var (KK4).

Lokma dağıttım. Aile büyüklerimden öğrendim (KK6).

Adak kurban kestim (KK9).

Adak kestim. Yani aileden öğrendim (KK15).

Doğdum bittim bu adağı hep öğrendim. Devamlı var. Anamdan beri, atadan beri hep bir adak. Mesela bizde Huyan Sultan Dergâhı vardı. Başına bir dar, bir şey zaman hemen oraya kurban adarlar. Çocuk olduğu zaman. Hastalık iyileştiği zaman. Hep bizim Anadolu kültürümüzün şeyi (KK17).

Lokma dağıttım. Ailemden öğrendim. Direkt annemden gördüm (KK20).

Evet, lokma dağıttım. Dua ettim. Bunu zaten büyüklerimizden öğrendik. Çocukken de biz görüyorduk. Bir dilek bir şükür olduğu zaman mutlaka lokma dağıtılır (KK22).

Kurban kestim. Hem ailemizden gördük. Hem de benim 23-25 yıllık çalışma hayatım olduğu için buralardan. Ama ailemde de var (KK26).

Dedeye. Kendi içimden mesela ben Almanya'dan çikolata getirdim. Dedim ki onu mesela sevdiğim insana veya sofraya koyarım. Kimseye söylemem. Niyetler içinde tutulması gerekiyor. Allah'ım şifa olsun diye niyetini ya o ya da kendim bir doktorun ziyaretine giderken doktora hediye edeceğim. Onun bilmesine gerek yok. Her şeyi benim niyetim önemli. İstedğim niyet yerine gelince kurban yerine, kesmek yerine onun fiyatına o zamanki para vereceğim. İster fakire kim ihtiyaç varsa, neye ihtiyaç varsa ona verilsin. Buraya bağış yapacağım. Hayvan kesmeye yani üzülüyorum. Gereksiz yere kesilmez. Borcunuz olunca da bir hayvan kesersiniz isterse banka hesabınız olsun sayılmıyor. Gerçeği yani öyle herkesin kurban kesmesi de kabul olacağını sanmıyorum. Kurban kesmenin nedeni borcunuz olmayacak. Bankada hiçbir yerde hiç kimseye karşı (KK28).

Yoksul ve fakirlere yardım etmişim yani. Yemek ısmarlamıştım (KK29).

Tabii ki. Her dilek veya istek yerine geldiği zaman tabii ki lokma. Dileğinin karşılığında eğer ki bir şey isteyip de bulunduğu zaman şöyle söyleyeyim: Bir dilek diledin. Onun karşılığında şunu yapacağım veya bunu alacağım dediğin zaman onu yapmak zorundasın. Yükümlülüğünü yerine getirmek zorundasın. Tabii ki bunu da yapıyorsun. Lokma dağıtmıştım. Şimdi bunun birçok noktası var. Benim şimdi şöyle bir şey söyleyeyim benim bu noktalarda mürşidim de var. Dedem de var. Anam da var. Geçmişler de öğrendiğimiz noktalar da var. Ya ben bunları açıklamaya kalkarsam buradan bir saat kalkmamam lazım. Dedem aracılığıyla öğrendim (KK33).

Adak kurbanımı kestim. Onun dışında şükrediyorum. Dedelerden adak kesmemiz gerektiğini öğrendim. Ailemden, annemden öğrendim (KK34).

Kurabiye falan alırız. Kek yaparız. Ya da lokma yaparız. Bugün şeker değil de en son o dileğim gerçekleştiğinde kurabiye alıp dağıtmıştım (KK35).

Lokma dağıttım. Kalbimden. İçimden geldi. Ve rüyamda gördüğüm için dağıttım. Aslında bu bilginin kaynağı Rahmani bir rüyadır (KK37).

Zaman içinde yaptık. Kurban kestik arkadaşlarımızla birlikte. Benim özel arkadaşım ile birlikte. Getirip kurban kestik. Yemek verdiler. Yıllar önce. Ailemizden öğrendik (KK39).

Gerçek eşler dini uygulamalara başvurduğunuz yani bu kurban adak kesmek şeker tabii ki yani oturduk kurban kestik isteğimiz oldu insanlara işte haberli ve habersiz göstermeden maddi manevi yardımlarda bulunduk peki bunları nereden öğrendiniz yani bu uygulamaları kim size öğretti ailemizde temelde mi vardı temelden vardı bu ki yani sosyal dayanışmayı biz temelde ailevi% görmüştük ve o dini yaşamımızda bize sürekli rehberlik yapıldığı için de bize bunları yapma gereğini hep kendimize bunu vazife bildik ayriyeten yaşam tarzı önce daha sonra eğitiminde gerekleri bunu konuda daha duyarlı olmamızı gerektirdi ve bu dini bölgelerde bu tezgahlarda kaya türbelere geldiğimiz zaman daha çok kendimizi severek itina ile hiç kimseyi ayırmaksızın inancı itikadı inancı mezhebi hiçbir konuda ayırım yapmaksızın aynı insan haklarının olucu maddesi gibi algı var insan hakları beyannamesinde bulunduğu gibi 1.400 yıl önce peygamberimizde ve hazreti ali inancımızla onların bugünkü insan haklarından daha ileri seviyede insan haklarının temelini kurdukları için biz o hukuk valla pekişmiş kız yetiştirmişiz ve hayata onu indirgenmiş siz o şekilde yaşadığımız için bizim için yabancı gelmiyor yani yeni öğrendiğimiz bir şekli gelmiyor evet devam etti (KK50).

Kaynak kişilerin yukarıda söyledikleri bilgiler doğrultusunda dileği gerçekleşen 9 kişi kurban kesmiştir (KK3, KK4, KK9, KK15, KK17, KK26, KK34, KK39, KK50). Dileği gerçekleşen 5 kişi lokma dağıtmıştır (KK6, KK20, KK22, KK33, KK35, KK37). Dileği gerçekleşen 1 kişi dergâha maddi destekte bulunmuştur (KK28). Dileği gerçekleşen 1 kişi

dergâh bünyesinde gelen ziyaretçilere yemek yedirmiştir (KK29).

İnsanoğlu tarih boyunca kurban geleneğini çeşitli din ve inanışlarda sürdürmüştür. Kurban kesme eylemi, İslam dininin doğuşundan çok önceki çağlara kadar uzanır. Çok eski tabiat dinleri ile Mezopotamya, Anadolu, Mısır, Hint, Çin, İran ve İbrani dinlerinde yılın belli aylarında dinî törenlerde kurban sunma, bayram yapma geleneği vardır. Kurban/kurbanlıklar genellikle kanlı (canlı) ve kansız (cansız) olmak üzere iki türdür. Kansız kurbanlar insan, hayvan ve balıklar gibi canlı varlıkların dışında Tanrılara sunulan diğer hediyeleri kapsar. Bu hediyeler insanların sahip oldukları ve üretebildikleri her türlü gıda maddesi nevinden şeylerdir.¹⁰⁴

Genel manada eski Türklerde kurban sungusu, daha fazlasına sahip olmak için kendinden bir parçasını vermek değil, görünmeyen yani kutsal olanla bir bağ kurmak amacıyla öldürmek olarak açıklanmaktadır. Çoğu materyaliste göre bu düşünce pek mantıklı olmasa da Türklerin dua ve teşekkürlerinin Gök Tanrı'ya ulaşmasında aracı olan temel davranışı açıklar niteliktedir. Bu durumun nedenlerine bakacak olursak; zafer istemek veya teşekkür etmek için, barışı ve anlaşmaları onaylamak için, kuraklıkta yağmur için, hastalık ve ölüm hallerinde vb. kurban sunduğunu görürüz.¹⁰⁵

Kanlı kurban için İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de "O gövdeli hayvanları, deve ve sığırları size Allah için kurban edileceklerden kıldık. Onlarda sizin için hayırlar vardır..." (Hac 22/36) şeklinde buyurulduğu gibi Kevser Suresi'nde geçen "Öyleyse Rabbin için namaz kıl, kurban kes." (Kevser 108/2) ayeti ve Mâide Suresi'nin "Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), And olsun seni öldüreceğim dedi. Diğeri de Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder dedi..." (Mâide 5/27) ayetleri İslam dininin ve Müslümanların kurbana atfettiği önemi göstermesi açısından önemlidir.¹⁰⁶ Gerek Şaman kültürü gerek İslam inancında kanlı kurban ayinleri önem arz etmektedir. Kaynak kişilerden 9 kişi bu ayini gerçekleştirmiştir.

¹⁰⁴ Selahattin Bekki, "Türk Mitolojisinde Kurban", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, 2007, s.2-3.

¹⁰⁵ Engin Akgün, "Şamanist Türk Halklarında Kurban Sungusu ve Kendisine Kurban Sunulan Varlıklar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007, s.139-153.

¹⁰⁶ Muhammet Nuri Ceylan, *Kurban Geleneği Bağlamında Yağmur Yağdırma Ritüeli Erzurum Gökçedere Köyü Örneği*, *Anasay Dergisi*, 2001, s.100-101.

Kurban kesme geleneğinin hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığı aşağıda verilmektedir:

1. İstenilen şeyi elde etmek için sunulan kurbanlar/istek kurbanları
2. Elde edilen şeye teşekkür etmek için sunulan kurbanlar/şükür ya da adak kurbanları
3. Doğaüstü güç ya da güçlerle barışıklığı sürdürmeye dayalı kurbanlar
4. Bir günahı bir kusuru bağışlatmak için sunulan kurbanlar/kefarete kurbanları
5. İlk üründen ilk avdan vb. yüce varlığa sunulan kurbanlar/hak kurbanı
6. Gruplar arası ilişki, akika kurbanı ve törenlik, şölenlik kurbanlar
7. Ölü için kurban sunma ¹⁰⁷

Kaynak kişilerle olan anket sonuçlarımızdan hareketle yapılan dokuz kanlı kurbanında ikinci maddeyle ilişkili olduğu görülmektedir. Kaynak kişilerin hepsi sağlığıyla ilgili bir problem yaşamıştır. Bunun üzerine Karaca Ahmed Dergâhına gelip şifa dilemiştir. Sağlıklarına kavuşunca da teşekkür etmek maksadıyla gelip adadıkları kurbanı kesmişlerdir. Kaynak kişilerle olan konuşmalarımızdan hareketle beş kansız kurbanın birinci ve ikinci maddeyle ilişkili olduğu görülmektedir. Kaynak kişiler istek kurbanı ve teşekkür kurbanı sunmuşlardır. Burada istek kurbanı sunan kişilerin inanç meselesine değindikleri görülmüştür. Dileklerini diledikten sonra istek kurbanı sunmuşlardır. Gerek kanlı kurban gerek kansız kurban sunarken de Karaca Ahmet'i aracı kılmışlardır. Onun yattığı bu kutsal mekânda dileklerini dilemenin onları rahatlatıldığını ve gerçekleşme olasılığını arttırdıklarını söylemişlerdir.

¹⁰⁷ Muhammet Nuri Ceylan, Kurban Geleneği Bağlamında Yağmur Yağdırma Ritüeli Erzurum Gökçedere Köyü Örneği, Anasay Dergisi, 2001, s.102.

SONUÇ

Din, bireyin yaşamında önemli bir rol oynamaktadır. Dini inançlar ve ritüeller hem bireyleri hem de toplumu canlı tutar ve Tanrı ile olan ilişkilerinin sürekliliğini sağlar. Türkler bu zamana kadar pek çok dine ve inanç sistemlerine inanmıştır. Bu dinler ve inanç sistemleri şunlardır: Atalar Kültü, Gök Tanrı İnancı, Şamanizm, Animizm, Zerdüşlük, Maniheizm, Totemizm, Budizm, Hristiyanlık, Musevilik ve Müslümanlıktır.

Türklerin 751 yılında Talas Muharebesi'nden sonra Müslümanlığa geçiş süreci başlamıştır. Bu geçiş sürecinde Türkler eskiden sahip olduğu inanışları İslami çatı altında uyarlamışlardır. Bu inanışlardan biri de Şamanizm'dir. Şamanizm, din olarak değil, şamanın öncelikli olduğu, kendine özgü inançlar ve ritüellerle karakterize edilmiş, genellikle vecde dayalı bir uygulama biçimidir. Bu inanç sisteminde “Şaman” adı verilen kişiler yer almaktadır. Şamanlar doğuştan veya sonradan bazı olağanüstü özelliklere sahip kişilerdir. Bu inanç sistemi, Türklerin Müslümanlığa geçişinden sonra kaybolmamış motif değiştirmiştir. Şaman Tasavvuf kültüründe karşımıza çıkan Veli'ye dönüşmüştür. Tasavvuf düşüncesinde, bir veli, Allah'ın varlığını ve niteliklerini bilen, O'nun emirlerini eksiksiz yerine getiren, yasaklardan titizlikle kaçınan, dünyevi arzulara karşı direnen bir kişidir. Türkler, Şamanizm ve Atalar Kültü'nün etkisiyle velilerin, alplerin ve sevdikleri şahısların mezarlarını veya mezar olduklarına inanılan yerleri, kutsal ziyaret yerlerine dönüştürmüştür. Tez konumuz olan Üsküdar'da bulunan Karaca Ahmet Sultan Dergâhı da bu yerlerden biridir.

Karaca Ahmet'in yurdumuzun çeşitli yerlerinde makamları ve türbeleri mevcuttur. Karaca Ahmet'in türbeleri ve makamları, Afyon'un İhsaniye ilçesine bağlı Karacaahmet köyünde, Ankara'nın Beypazarı ilçesinde, Sakarya'nın Geyve ilçesine bağlı Paşalar köyünde, Uşak'ın Ulubey ilçesinde, Manisa'nın Akhisar ilçesine bağlı Karaköy'de, Eşme ilçesinin Karacaahmet köyünde Horozköy'de, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde, Bursa'nın İnegöl ilçesi civarında, Isparta'nın Barla ilçesinde, Aydın'da ve Üsküp'te Tekkeköy'de bulunmaktadır. En bilineni ise Üsküdar'daki, doğrudan Karaca Ahmet'in adını taşıyan mezarlıktaki türbedir.

Karaca Ahmet'in akıl hastalarını tedavi etmesi ve cemlerde on iki hizmetten biri olan "gözcülük" vazifesini üstlenmesi onun en önemli yönlerini oluşturur. Karaca Ahmet, akıl hastalarını tedavi ettiği için veli görevinin yanında halk hekimi ünvanına da sahip olmuştur. Geçmişte şamanların hastaları iyileştirme yönü bir veli olarak Karaca Ahmet'te de görülmüştür. Karaca Ahmet anlatılan çeşitli menkıbelerde akıl hastalarını tedavi etmiştir. Onun bu yönünü bilen kimseler 13.yüzyıldan başlayıp günümüze kadar gelen süreçte Karaca Ahmet Türbesi'ni ziyaret ederek şifa dilemiştir.

Tezimize konu olan Karaca Ahmet Türbesi, İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında, Üsküdar Aşçıbaşı Mahallesi'nde, Karaca Ahmet Caddesi üzerinde bulunmaktadır. İnşa tarihi kesinlik kazanamamıştır ancak Karaca Ahmet Dergâhında korunan bir manzum kitabede, Safiye Sultan tarafından yanındaki dergâh ile birlikte 1595 yılında yaptırıldığı belirtilmektedir. Türbeyi ziyaret eden kişiler çeşitli ritüellere ve dini uygulamalara başvurmuştur. Şifa dileyen veya daha farklı dilekleri olan kişiler burada şeker, lokum, lokma dağıtıp Şaman kültüründe kansız kurban olarak adlandırdığımız ritüeli devam ettirmiştir. Bu kişilerin ritüeli bilinçli olarak yapmadıkları gözlemlenmiştir. Kaynak kişilerle dilekleri hakkında konuşurken Karaca Ahmet'in kutsal yönünü bildiklerinden dua ederken onu da vesile kılmanın maneviyatlarını güçlendirdiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca burada adak kurbanı kesen kişiler Şaman kültüründeki kanlı kurban olarak adlandırdığımız ritüeli devam ettirmişlerdir. Bu kişilerin ritüeli İslamiyet'teki adak kurbanı olarak yaptıkları gözlemlenmiştir.

Adak kurbanı Üsküdar'daki Karaca Ahmet Dergâhı çalışanları tarafından (lokma adı verilen) pilav et yemeği olarak oraya gelen ziyaretçilere ikram edilir. Şeker, lokum, lokma ve adak kurbanın dağıtılması sosyal birlikteliği sağlayan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Karaca Ahmet Dergâhında adak kurbanı kesen kimseler hem dileklerini gerçekleştirmenin psikolojik rahatlamasını yaşarken hem de ihtiyaç sahibi kimselere ulaşarak sosyal dayanışma gerçekleştirmiş olur.

Dergâh çalışanları ile olan konuşmalar ve yaptığımız gözlemler sonucunda Karaca Ahmet hakkında anlatılan menkıbelerdeki tedavi yöntemleri bu dönemde uygulanmamaktadır. Tedavi amacıyla gelen hastalar dergâh çalışanları tarafından kabul edilmeyip modern tıbbı yönlendirilmiştir. Kaynak kişiler tarafından dergâhın girişinde bulunan odada zincirlerin yer aldığı ve hastaları odada bulunan zincirlere bağlayarak tedavi

edilebileceği söylenmiştir. Ancak böyle bir duruma dergâh çalışanları kesinlikle izin vermemiştir. Bir başka inanış da yürüyemeyen çocukların cuma günleri Karaca Ahmet'in atının mezarının oraya getirilip yürütölmeye çalıştırılması ve bu şekilde çocukların şifa bulacağı yönündedir. Araştırmamız boyunca cuma günleri dergâh ziyaret edilmiş ancak herhangi bir şifalanma durumuna rastlanmamıştır. Tüm bunların sonucunda gelişen teknolojiyle alternatif tıp yerini modern tıba bırakmıştır.

Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliğinin yanında gözcölük vazifesini alması da bir başka husustur. Karaca Ahmet Sultan, Alevi-Bektaşî inancında cemlerde önemli bir rol olan "gözcölük" görevini üstlenmesiyle cemin düzenini sağlamakla görevlidir. Bu görev sayesinde konuşmacıları ve cemin akışını engelleyecek durumları ortadan kaldırır ve ahengi bozanları uyarır, cezalandırılması gerekenleri Mürşit'e bildirir. Cem, Alevi ve Bektaşî topluluklarının bir araya gelerek yaptığı detaylı ve kurallara bağılı bir ibadet şeklidir. Bu ibadet, sadece dinsel bir toplantı değıl, aynı zamanda ruhsal olarak yenilenme, arınma ve toplumsal-bireysel sorgulamanın gerçekleştiğı bir ortamdır.

Günümüzde Üsküdar'da bulunan Karaca Ahmet Dergâhında da perşembe ve pazar günleri cem törenleri gerçekleştirilmektedir. Pandemi döneminin gelmesiyle birlikte haftanın iki günü olan Cem töreni tek güne indirilmiş ve katılımın yoğunluklu olması amacıyla pazar günü seçilmiştir. Karaca Ahmet Dergâhında Cem törenleri günümüzde pazar günleri yapılmaktadır. Bu törenlerde sosyal dayanışmanın yanı sıra eğitsel işlevler de mevcuttur. Burada gerçekleştirilen ritüeller ve aktarılan bilgiler, inançla ilgili olduğı kadar tarihe ve günlük yaşama ilişkin bilgileri de içerir. Bu sayede sürekli bir eğitim kaynağı olarak işlev görmüştür. Buraya gelen Alevi vatandaşların cem törenlerinde görmüş olduğı eğitimle birlikte kimliklerini korudukları ve aidiyet duygusunu devam ettirdikleri gözlenmiştir. Cem törenleri haricinde toplum dergâhta zakirlik eğitimi de almaktadır. Zakirlik eğitimi, belirli bir bağlama çalma yeteneğıne sahip olan kişilere ve kurumda görev yapan deneyimli zakirlere yöneliktir. Bu sayede dergâh, verilen eğitimle geleneğın devamlılığını sağlamakta ve kültür aktarımını gerçekleştirmeye devam etmektedir.

Alan araştırması çalışmasına başlarken ilk aşama Dergâh yetkililerinden izin almaktır. Dergâh yetkililerinden alınan iznin ardından çalışma süreci başlamıştır. Alan araştırmasında ikinci aşama kaynak kişileri belirlemektir. Kaynak kişileri belirlemede önemli birkaç unsur bulunmaktadır. İlk olarak şeker, lokum, lokma veya adak kurbanı

kesiyor olması önceliğimizdir. İkinci bir aşama kaynak kişinin kolay ikna edilebiliyor olmasıdır. Bunun nedeni ise çalışmada kaynak kişilerle yapılan görüşmeler kayıt altına alınmaktadır. Kaynak kişinin ses kaydı alınmasına razı olması gerekmektedir. Alan araştırması yaklaşık beş aylık bir süreci kapsamaktadır. Kaynak kişilerden bir kısmı bu yetkililerden, bir kısmı ziyaretçilerden bir kısmı ise başta ses kaydına alınmayı kabul etmeyip sonrasında beş ay boyunca Dergâha yapmış olduğumuz düzenli ziyaretleri görüp etkilenmiş ve güven duymuş kişilerden oluşmaktadır.

Kaynak kişilerin profillerinden bahsetmek gerekirse çoğunluğu Alevi kültürüne sahip kişilerden oluşmaktadır. Kaynak kişilerin ve çalışmamıza kaynak kişi olarak katılmasa bile tanışma ve konuşma imkânı bulduğumuz ziyaretçilerin isim analizlerini yaptığımızda dahi Alevi mezhebine mensup kişilerde yoğunlukta görülen isimlere sahip olduklarını görürüz. Dergâhta yapılan alan araştırması günleri cuma ve pazar günleri olarak belirlenmiştir. Cuma günü belirlenmesi sebebi yukarıda belirtmiş olduğumuz Karaca Ahmet'in atının mezarının orada çocuklar başta olmak üzere yürüyemeyen kişilerin şifalandırılmasına yönelik inancın araştırılmasıdır. İkinci günün pazar günü olarak belirlenmesinin sebebi ise Karaca Ahmet Dergâhında Alevi vatandaşların cem evinde ibadet ettikleri günün pazar günü olmasından kaynaklanmaktadır. Pazar günleri dergâha yoğun bir ziyaretçi gelmesi durumu pek çok insanı gözlemleyerek alan çalışmamıza katkı sağlamıştır.

Ziyaretçiler hususunda dikkat çeken bir diğer unsur ise genelde yapılanın aksine türbede dilenen dileklerin gerçekleşmesinin ardından değil gerçekleşmeden önce şeker, lokum, lokma dağıtma veya adak kurban kesmeleri olmuştur. Kaynak kişilere bu durumun sebebi sorulduğunda ise kaynak kişilerden “Önemli olan benim niyetimdir, gerçekleşip gerçekleşmemesi Karaca Ahmet vesilesiyle niyetimi ilettiğim Allah'ın takdirine kalmıştır.” yanıtı alınmıştır. Karaca Ahmet; buraya gelen ziyaretçiler için gönüllerini ferahlatan, onlara yol gösteren, dileklerinin kabulünde vesile olan bir zat konumundadır.

Karaca Ahmet Dergâhının çevresinde bulunan Haydarpaşa Numune, Zeynep Kamil gibi hastanelere giden hastaların Karaca Ahmet'in halk hekimi kimliğine inanarak dileklerde bulundukları gözlemlenmiştir. Dilekleri gerçekleşen veya gerçekleşeceğini uman ziyaretçilerin türbede dua ederken, dileklerde bulunurken yaşamış oldukları fiziksel tepkimelerden bazılarının ellerinin titremesi, ağlamaları ve seslerinin çatallanması gibi durumlar olduğu ve bu tepkimelerin türbe karşısında dışa vurumunun ardından kişilerde

ciddi bir psikolojik rahatlama gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Ziyaretilerde görmüş olduğumuz bu yoğun tepkimeler ve psikolojik rahatlamadan yola çıkacak olursak ziyaretçilerin oldukça güçlü bir inanç duygusuna sahip olduğu görölmektedir.

Anadolu'nun pek çok yerinde Karaca Ahmet Türbesi bulunmasına rağmen ziyaretçilerin ortak inanışı Karaca Ahmet'in gerçek kabrinin Üsküdar'da bulunan dergâhta olduğuyönündedir. Bu inanış, Üsküdar'da bulunan dergâhı toplumsal yaşamın gerektirdiği etkileşimlere ortam sağlaması sebebiyle insanlar için bir kùltür merkezi konumuna getirmiştir.

Alan alışmamızda Eski Türk İnanışlarından başlayarak İslamiyet'le iç içe geçmiş pek çok durumla karşılaşılmıştır. Türk toplumları değişen inanç sistemlerine rağmen tarih boyunca kendi kùltürlerinden ödün vermeden geleneklerini değişen inanç sistemlerine uyarlayarak varlığını sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

- Akarpınar, R. Bahar-M. Arslan, *Tekke-Tasavvuf Edebiyatı" Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2004.
- Akgün, Engin. "Şamanist Türk Halklarında Kurban Sungusu ve Kendisine Kurban Sunulan Varlıklar." *Sosyal Bilimler Dergisi*: 2007.
- Akın, Bülent. *Ritüelleri ve Anlatılarıyla Kutsal Mekânlar*. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2020.
- Âli, Mustafa. *Künhü'l-Ahbar*. İstanbul: 1271.
- Artun, Erman. *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi, 2011.
- Atık, M. K. *Tasavvuf Tarihi ve Felsefesi*. Erciyes Üniversitesi, 2009.
- Babacan, Vasfi. *Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Divân'ı (Giriş- İnceleme- Metin- Dizin.)*. Doruk Yayınları, 2016.
- Baki, Edip Âlî. *Eski Bir Türk Halk Hekimi: Karacaahmet ve Delileri Tedavi Yurdu*. İstanbul: Millî Mecmua Basımevi, 1947.
- Bekki, Selahattin. "Türk Mitolojisi'nde Kurban." Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi: 2007.
- Ceylan, Muhammet Nuri. *Kurban Geleneği Bağlamında Yağmur Yağdırma Ritüeli Erzurum Gökçedere Köyü Örneği*. Anasay Dergisi, 2001.
- Ceylan, Ömür. *Böyle Buyurdu Sûfî*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2010.
- Çakmakoglu Kuru, Alev. "Ankara, Polatlı Karacaahmet Köyünde Karaca Ahmed Zaviyesi." *Bilig*, Güz/2005, sayı 35.
- Danışman, Zuhuri. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, I*. İstanbul: 1970.

Demirci, Mehmet. *Müslüman Türklerde Tasavvuf*. Ankara: Türkler C.5, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Ercan, Tatlı. “*Karaca Ahmet Sultan ve Karaca Ahmet Dergâhı*.” Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE: İstanbul, 2008.

Eröz, Mehmet. *Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik*. İstanbul, 1992.

Gezer, Süleyman. *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kur'an*. Ankara: Okulu Yayınları, 2015.

Gökyay, Orhan Şaik. *Kâtip Çelebi'den Seçmeler*. İstanbul: MEB. Devlet Kitapları, 1968.

Gölpınarlı, Abdülbâki. *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-i Veli “Vilâyet-nâme”*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, 2019.

Güzel, Abdurrahman. *Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ, 2004.

Han Woo Choi- İlhan Şahin- Byung II Kim Baktıbek- Cengiz Buyar, *Altay Communités*, İstanbul: İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Yayını, 2014.

Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

<https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/732/>

<https://sorularlailamiyet.com/kaynak/yatir-turbe-ve-kabir-ziyareti>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Karaca_Ahmet

<https://www.drahmetd.com/hemanjiyom-gul-lekeleri>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>

Hüseyin Özcan, C. Sezen Gönenç, “Yazılı ve Sözlü Ortamlardaki Karaca Ahmet Sultan Menkabelerinin Karşılaştırılması.” *Turkish Studies* 2015: Volume 10/4.

Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989.

Kaplıanoğlu, Raif. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*. Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, 2000.

Kısakürek, Necip Fazıl. *Tasavvuf Bahçeleri (Seyyid Abdülhakim Arvasi)*. İstanbul: Büyükdoğu Yayınları, 2016.

Köprülü, M, Fuad. “Baba.” İslam Ansiklopedisi: 2. Cilt.

Köprülü, M, Fuad. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Ötüken, 1980.

Köprülü, M, Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976.

Kum, Naci. “Karaca Ahmetler Hakkında İncelemeler, Düşünceler.” İstanbul: Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 237, 1957.

Kur'an, 43/32, ayrıca bkz. 17/21, 16/71, 11/118-119, 17/30, 6/165.

Mehmet Efendi, Mecdî. *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri, Cilt I, Neşre Hazırlayan: Abdülkadir Özcan*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

Noyan, Bedri. *Alevilik Bektaşilik Nedir*. Ankara: 2. Baskı, 1987.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Ocak, Ahmet Yaşar. “Alevî.” İslam Ansiklopedisi. 2.Cilt.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: 2000.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Anadolu'nun Dinî Kültürel Coğrafyası ve Sufilik*. Dergâh, III, 2005.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1994.

Paşaoğlu, Âşık. *Âşık Paşaoğlu Tarihi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.

Perrin, Michel. *Şamanizm*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Samî, Şemseddin. *Kâmusu'l-Âlâm*. Ankara: Kaşgar Neşriyat, 1996.

Schimmel, Annemarie. *İslâm'ın Mistik Boyutları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.

Sipahi, Abdulkadir. “*Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyü ile İlgili Uygulamalar*.” Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi SBE: Ankara, 2006.

Şahin, Haşim. “*Karaca Ahmed*.” İslam Ansiklopedisi: 24.Cilt.

Şen, Mustafa. *Kur'an'da Zenginlik ve Fakirlik*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tatlı, Ercan. “*Karaca Ahmet Sultan ve Karaca Ahmet Dergahı*.” Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE: İstanbul, 2008.

Tonza, Fidan. “*Doğu Mistisizmi ve Anadolu Tasavvufu'nun Araştırılması ve Seramik Uygulamaları*.” Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi: GSE: İzmir, 2012.

Tosun, Necdet. “*Karaca Ahmed Hakkında Yeni Bir Kaynak ve Meçhul Kalmış Bilgiler*.” Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V, 2007.

Tozlu, Sümeyra. “*Çorum İli Halk İnançları ve Halk Hekimliği*.” Yüksek Lisans Tezi. Artvin Çoruh Üniversitesi SBE: Artvin, 2017.

Tufantoz, Abdurrahim. “Üsküdar’da Bir Selçuklu Bakiyesi: Gözcü Baba Karaca Ahmet Sultan” Üsküdar Sempozyumu I. İstanbul: 2008.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Tasavvuf”; Reşat Öngören, “Tasavvuf”. İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, 2011.

Uyan, Abdüllâtif. *Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi, I*. İstanbul: Berekât Yayınevi, 1983.

Yaman, Mehmet. *Karaca Ahmet Hazretleri*. İstanbul: Karaca Ahmet Sultan Derneği, 2008.

Yılmaz, H. Kamil. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul, Ensar Yayınları, 26. Baskı, 2018.

KAYNAK KİŞİ DİZİNİ¹⁰⁸

- KK1: Fahriye Kutar, İstanbul, 62, kadın, ilkokul, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK2: Fazlı Çelik, İstanbul, 69, erkek, ilkokul, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK3: Songül Dinç, İstanbul, 39, kadın, ilkokul, 18 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK4: Muharrem Demirel, İstanbul, 53, erkek, ilkokul, 18 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK5: Gökhan Arslan, İstanbul, 59, erkek, ilkokul, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK6: Hikmet Kurşun, İstanbul, 64, erkek, ilkokul, 2 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK7: Ali Murat, İstanbul, 47, erkek, ilkokul, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK8: Hamza Özcan, İstanbul, 55, erkek, ilkokul, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK9: Rıza Bolat, İstanbul, 64, erkek, ilkokul, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK10: Ali Aslan, İstanbul, 69, erkek, ilkokul, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK11: Ahmet Özcan, İstanbul, 76, erkek, ilkokul, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK12: Şengül Cephe, İstanbul, 43, kadın, ilkokul, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK13: Ali Kaya, İstanbul, 52, erkek, ilkokul, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK14: Elif Kılıç, İstanbul, 54, kadın, ilkokul, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK15: Hüseyin Ercan, İstanbul, 43, erkek, ortaokul, 2 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.

¹⁰⁸ Sıralama şu şekildedir: Kaynak Kişinin Adı Soyadı, İkametgâh Adresi, Yaşı, Cinsiyeti, Öğrenim Durumu, Derlemenin Yapıldığı Tarih, Derlemenin Yapıldığı Yer, Derlemeyi Yapanın Adı Soyadı. Şıklardan biri bilinmiyorsa sıradaki bilgiye yer verilecektir.

- KK16: Ayşe Terzioğlu, İstanbul, 62, kadın, ortaokul, 18 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK17: Aydın Yıldırım, İstanbul, 57, erkek, ortaokul, 27 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK18: Muharrem Özyar, İstanbul, 62, erkek, ortaokul, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK19: Nur Kömür, İstanbul, 52, kadın, ortaokul, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK20: Selma Arslan, İstanbul, 40, kadın, lise, 2 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK21: Celal Ağca, İstanbul, 41, erkek, lise, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK22: Saniye Yazıcı, İstanbul, 51, kadın, lise, 27 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK23: Gül Kesici, İstanbul, 42, kadın, lise, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK24: Cemal İnan, İstanbul, 79, erkek, lise, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK25: Serhat Saltık, İstanbul, 37, erkek, lise, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK26: Leyla Ergün, İstanbul, 48, kadın, lise, 2 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK27: Zeki Gürsoy, İstanbul, 66, erkek, lise, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK28: Eylem Gündoğan, Almanya, 40, kadın, lise, 27 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK29: Haydar Aker, İstanbul, 57, erkek, lise, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK30: Sezen, İstanbul, 39, kadın, lise, 18 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK31: Cengiz Şahin, İstanbul, 39, erkek, lise, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK32: Behiye Süzergöz, İstanbul, 46, kadın, lise, 16 Ocak 2023, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.

- KK33: Mustafa Kaya, İstanbul, 48, erkek, lise, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK34: Yasemin Can, İstanbul, 25, kadın, üniversite, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK35: Emel Bayram, İstanbul, 26, kadın, üniversite, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK36: Filiz Sarıyer, İstanbul, 45, kadın, üniversite, 2 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK37: Deniz Koç, İstanbul, 25, kadın, üniversite, 6 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK38: Şenol Şengül, İstanbul, 48, erkek, üniversite, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK39: Mukaddes Aşkın, İstanbul, 60, kadın, üniversite, 18 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK40: Sait Ali Öztürk, İstanbul, 69, kadın, üniversite, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK41: Hasan Mercan, İstanbul, 74, erkek, üniversite, 25 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK42: Kübra Ersolak, İstanbul, 21, kadın, üniversite, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK43: Can Coşkun, İstanbul, 22, erkek, üniversite, 27 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK44: Can Yeşilyurt, İstanbul, 32, erkek, üniversite, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK45: Turan Taşdelen, İstanbul, 52, erkek, üniversite, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK46: David Carter, İstanbul, 53, erkek, üniversite, 27 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK47: Mehmet Mol, İstanbul, 54, erkek, üniversite, 13 Kasım 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK48: Onur Yasan, İstanbul, 33, erkek, lisansüstü, 18 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.
- KK49: Şeyma Gül, İstanbul, 24, kadın, lisansüstü, 18 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.

KK50: Hüseyin Özgöz, İstanbul, 59, erkek, lisansüstü, 2 Aralık 2022, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Karaca Ahmet Dergâhı, Gaye Nur Süzergöz.

